

جمهوری اسلامی ایران

کتابخانه ملی

فهرست توصیفی

سفرنامه ها و کتابهای تاریخی روسی

موجود در کتابخانه ملی ایران

ترجمه و گردآوری

محمد صادق همایون فرد

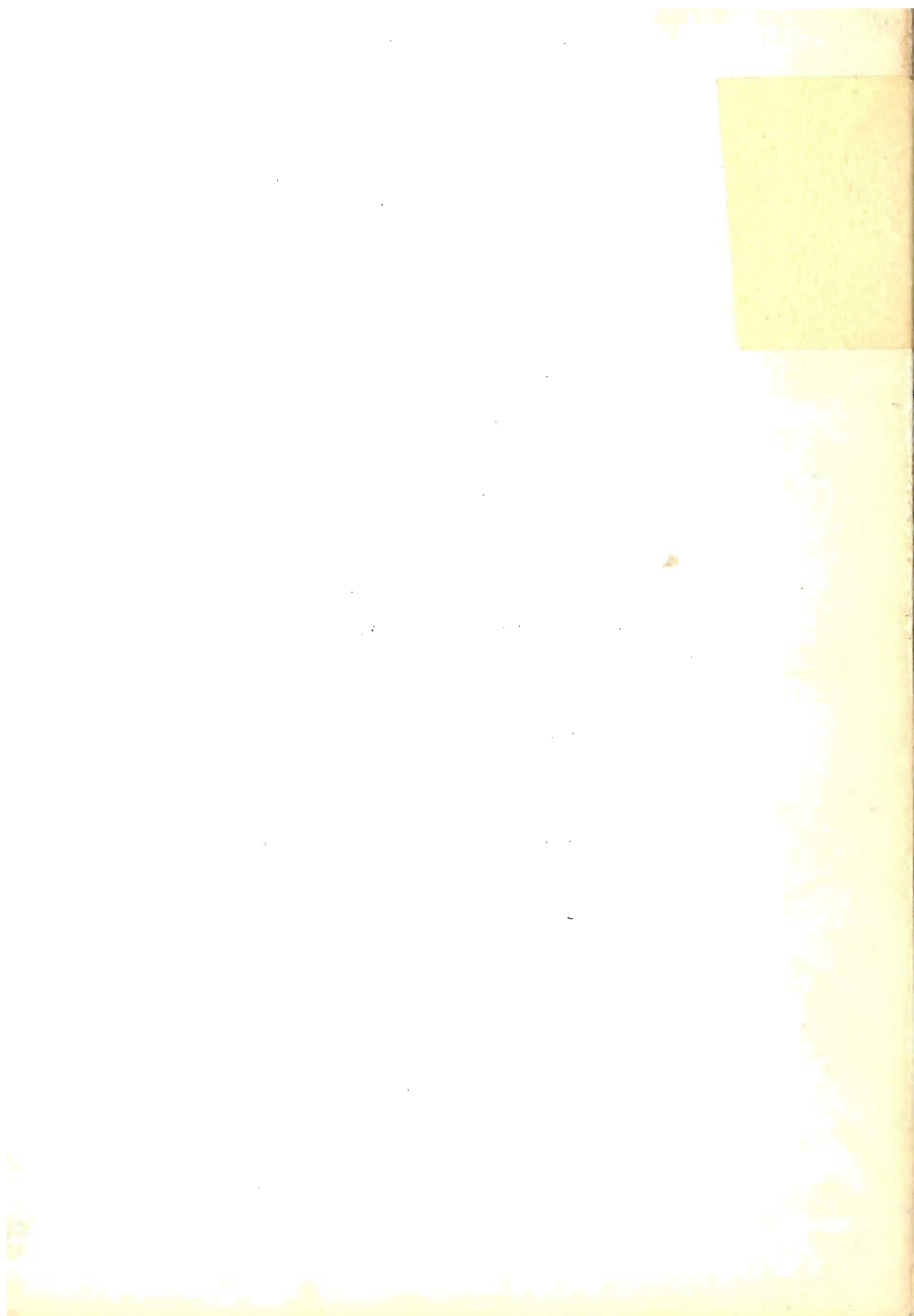
چاپ در سال ۱۳۶۲

تهران

از انتشارات کتابخانه ملی ایران

سنة
٢
٢
٣٥

وزارت فرهنگ و آموزش عالی

کتابخانه ملی

فهرست توصیفی

سفرنامه ها و کتابهای تاریخی روسی

موجود در کتابخانه ملی ایران

ترجمه و گردآوری

محمد صادق همایون فرد

از انتشارات کتابخانه ملی

تهران

شهریورماه ۱۳۵۹ شمسی

شکرو سپاس فراوان بعد دستاره آسمان و قطره باران و برگ درختان و ریگ بیابان و ذره های زمین و آسمان مرآن خدای راکه یگانگی صفت اوست و جلال و کبریا و عظمت و علا و مجد و پها خاصیت اوست و از کمال جلال وی هیچ آفریده آگاه نیست و جزوی هیچکس را بحقیقت معرفت وی راه نیست بلکه اقرار دادن بعجز از حقیقت معرفت وی منتهای معرفت صدیقانست و اعتراف آوردن به تقصیر در حمد و ثنای وی نهایت ثنای فرشتگان و پیامبرانست و غایت عقل عقلا در مبادی اشراق جلال وی حیرانست و منتهای سالکان و مریدان در طلب قرب بحضرت جمال وی دهشت است گسستن امید از اصل معرفت وی تعطیل است و دعوی کمال معرفت وی از خیال تشبیه تمثیل است نصیب همه چشمها از ملاحظه جمال ذات وی خیرگی است و ثمره همه عقلها از نظر بعجائب صنع وی معرفت ضروریست هیچکس مبادکه در عظمت ذات وی اندیشه کند تا چگونه است و چیست و هیچ دل مبادکه یک لحظه از عجائب صنع وی غافل ماند تا هستی وی بچیز و بکیست تا بضرورت بشناسد که همه آثار قدرت اوست و همه انوار عظمت اوست و همه بدایع و غرائب حکمت اوست و پرتو جمال حضرت او هر چه از اوست همه بدوست بلکه خود همه اوست که هیچ چیز از جزوی هستی بحقیقت نیست بلکه هستی همه چیز ها پرتو نور هستی وی است .

بنام خدا

سرخن

عرض از ندوین این دفنر فراهم آوری نوشته های سیاحان ایرانگرد و جمع کردن اندیشه های مختلف آنها را جمع به ایران و ایرانیانست و اینکار اگر با تعمق صورت گیرد گوشه های تاریکی از تاریخ سرزمین کهن ما را روشن می کند و زوایا توشه ای میشود برای محققان و مورخان . چه آنها با اسناد تاریخی ناز ای دست می یابند که شاید در به گم گشته های خود بربند . سفرنامه ها بیانگر گوشه های نهفته گذشته هر ملت و مملکت است که باید آنها را همواره با ورق جاویدان تاریخ افزود و اگر غرض آلود نوشته نشده باشد می بایست جزو آثار تاری بحساب آورد که آینه سان نشان دهنده بخشی از فعالیت های حیانی قومی در زمانی خاص است . ترجمه ی سفرنامه های روسی برای نسل حاضریه ویژه جوانان بسیار سودمند است زیرا اولاً " عظمت و شوکت ایران و سربلندی ایرانیان را درازمنه قدیم برای آنها مجسم می سازد و بزرگ منشی و غرور ملی آنان را تحریک می نماید تا چون گذشگان و نیاگان شان با همت و کار و کوشش سبب آبادی و ترقی ایران و سربلندی ایرانیان شوند و ثانیاً " تجاوز دو دولت روس و انگلیس را در دو قرن اخیر به کشور ایران بر ملا می سازد و نشان میدهد که چگونه آنها از ضعف دولتهای این سرزمین سوء استفاده نموده و با تهدید و تجاوز خود ذخائر و غنائم ملی ما را تصاحب و بغارت برده اند ، ثالثاً " برخی از این سفرنامه ها مربوط بسده هیجدهم و نوزدهم میلادی است ترجمه ی آنها را روش حکومت استبدادی ، اوضاع اداری ، فرهنگی ، اجتماعی ، نظامی ، نجاری ، زراعتی ، راهها و وسائط نقلیه و بطور کلی وضع

زندگانی ایرانیان را در دورانهای متفاوت روشن میسازد و بوضوح آشکارا می نماید که اکثر زمامداران این مرز و بوم بهیچ صورت در فکر آبادانی و پیشرفت این کشور باستانی که داستانهای شورانگیز در پی خود دارد، نبوده اند و از مالیات و عوارضی که بطور دلخواه با انواع شکنجه و ستم از مردم میگرفته اند چه مجالس عیش و طرب برای شاهنشاهان و شاهزادگان و درباریان و حکام خود سر برپا می کرده اند. آنها نه تنها در اندیشه ایجاد هیچ بنای عام المنفعه نبوده اند بلکه ابنیه و آثاری هم که از مفاخر ملی ما محسوب میشد در اثر بی قیدی آنها بویاری و انهدام گذارند و پاره ای از آنها نیز بدست خود آنان از بین رفت و خلاصه فقط معدودی شمار کم و انگشت شمار بودند که در گونه زمانی که بر مسند صدارت نکیه زدند باین ملک و بوم همچون منزل و ماء وای خویش نگریستند و در حفظ و نگهداری و عمران و آبادانی و کونا کردن دست اجانب از آن سخت تلاش کردند و بر اثر همین سخت کوشی و راست کرداری سرانجام بدسیسه عده ای خائن از جان خویش برای بقای حیات این سرزمین در گذشتند، خلاصه کنیم بیشتر آنها بواسطه ناشایستگی و بی توجهی بامور این سامان، کشور عزیز ما ایران را با سرعت بسر اشیب نیستی راندند.

با خواندن این سفرنامه هامین توان بر سالت فردی و مسئولیت حکامی که بایران زمین حکم اندندی برد و بر مظاهر شرم آور زندگی پاره ای از آنان انگشت گذاشت و بآن، پلیدی و کجی و آلودگی آنان را نشان داد و باز نشان داد که چگونه و با چه جرائی بیت المال ملت ایران را که بصرف اعتماد بدست آنان سپرده شده بود در معرض چپاول خود و بیگانه قرار دادند ناچند صباحی خود و اطرافیان شان از این خوان یغما بهره برند و بی هنر لقمه خوش گیرند و براحتی عمر بگذرانند.

از این رو گردآورنده سعی کرده هدف پاره ای از خاطرات این سیاحان را که عاری از فهرست مطالب بود و نیز سفرنامه هائیکه از زبانهای دیگر بروسی ترجمه گردیده و همچنین کتابهای بسیار مفیدی که درباره ایران و تاریخ گذشته آن توسط ایران شناسان و ایران گردان روسی برشته

نحریرکشیده شده است پس از مطالعه و بررسی کامل فهرست گونه ای برای آنها تنظیم کرده و بقلم آورد نامقصد عالی که آگاهی هرچه بیشتر خواننده از مضمون این سفرنامه ها است بدست آید .

در آوردن اصلاحات این کتاب بسرحد امکان غور شده که خالی از نارسائیه ها باشد ، لیکن با این همه سعی بخوبی میدانم که کارم هیچگاه بی عیب نیست لذا از اربابان فضل و کرم و پژوهشگران دانشمند جوان و پرنوان نمنا دارم که اگر بسهوی برخوردند بر من منت گذارند و آگاه هم سازند نادر آثار بعدی رفع اینگونه معایب و نواقص گردد .

در خانه سعادت و سلامت مسئولان کتابخانه ملی را از خدا خواهانم و امید آنکه این مرکز فرهنگی بتواند به ادای وظیفه خطیر خود که پاسداری چکیده تراوش های مغزی بزرگان این سرزمین کهنسال و نویسندگان جهان درباره آن و نیز حفظ و حراست میراث فرهنگی و سرمایه های معنوی ملت ایران است موفق و موید باشد و بآینده توفیق بیشتری در نشر اینگونه کتاب ها حاصل کند . .

محمد صادق همایون فرد

رستم ، میسل .

ایران به عهد ناصرالدینشاه در سالهای ۱۸۸۸-۱۸۸۲ میلادی . مقالاتی
بصورت حکایات . سن پترزبورگ ،

ص . مصور

شماره کتاب . ۳۸۵

پیشگفتار مؤلف .

شرح مشاهداتیکه اکنون نقدیم خواننده میشود وابسته بسالهای ۱۸۸۸-۱۸۸۲ میلادی است که مدت شش سال در زیر پوششی از لطف و محبت مرحوم مغفور ناصرالدینشاه " شاهنشاه " (یعنی شاهشاهان) در کمال سعادت و آسایش بسر بردم و اگر بقتل نمیرسید قرار بود پنجاهمین سال سلطنت خود را بملت خویش جشن بگیرد و دیگر پرس و جوهایی بعضی از اشخاص کنگا و دربارہ ایران مرا وادار ساخت جهت آشنا کردن خواننده با ایران دست بتوصیف خاطرات سالهای اقامت خود در ایران زنم و حقایق را از آنچه دیده و شنیده‌ام بدون هیچگونه قصد و تملق و چاپلوسی در توصیف مشاهدات خود از ایران باز گو کنم . مطالبیکه گفته میشود مربوط بزمانیستکه او حیات داشت .

نگارنده . میسل-رستم

مقاله اول ص ۱ . جاده دریای خزر ناشهرتهران .

مسافرت باکشتی . اولین آشنائی با ایرانیها . " مشهدسر " راه مشهدسرتانتهران
" دماوند " جاده سلطنتی از رشت تانتهران . شهرقزوین . توقفگاهها . چاروادارها
وسائط نقلیه . حادثه ایکه برای خانواده وتوشه سفرم رخ داد . اطلاعات کلی درباره جاده های
ایران .

مقاله دوم ص ۱۷ . پایتخت ایران .

وضع شهر . بخشهای شهر . آبرسانی بساکنین شهر . پیشه مردم . دلالتی ، بینوائی مردم
تیپ های خیابانی وبازاری .

مقاله سوم ص ۳۳ . ایرانی وآئین زندگی او .

طفولیت . رشد . تحصیلات . مدرسه . خوراکی ها . سیمای ایران . خصوصیات وگرایش
مردم . سوگند شجاعت ، آداب ورسوم . دشنام . سرگرمیهای روزانه . صبح ، روزوشب .
گرمابه ها . دیانت مردم . خاطرات کلی که از ایران بخاطر م مانده است .

مقاله چهارم ص ۴۴ زنان ایران .

تعلیم وتربیت . خواستگاری ومراسم عقد . عروسی . لباس زنان درخانه ودر
خیابان ، زندگی دراندرون . سیمای زن ایرانی . ماجراهای عاشقانه . مجازات زنان بی
ایمان . زنان زیادی اختیارکردن .

مقاله پنجم ص ۵۵ ناصرالدینشاه .

شخصیت شاه . لباس او . روزشاه . شاه اصلاح کننده کبیر . نام مستعارشاه . ضیافت شاه
روزسلام . صداقت شاه . ملیجک .
نطق شاه ایران برای مردم ص ۶۴
مقاله ششم ص ۶۵ ناجگذاری شاه .

فرزندان شاه . ظل السلطان ، مظفرالدینشاه و نایب السلطنه . حادثه ای که برای ظل السلطان روی داد . زنان شاه و معشوقه های او . زناشویی شاه . زندگی شاه در اندرون جشن در اندرون خواجگان حرم سرا . محل اندرون .
مقاله هفتم ص ۷۴ . روزسلام .

روزسلام چه روزیست . عید قربان ، مراسم رسمی در میدان . در انتظار تشریف فرمائی شاه به هنگام سلام . سلام شاهانه .

مقاله هشتم ص ۸۱ . حکمرانها و مجازات در ایران .

وزارتخانه ها . وزیر دادگستری . مجازات جنایتکاران . وزیر جنگ . شورای مخصوص امین السلطان نخست وزیر . رئیس شهربانی . اعدام .

مقاله نهم ص ۹۱ . تفریحات عمومی در ایران و تماشاخانه ها .

تماشاخانه بمفهوم عام . ناء تر . هنرپیشگان . موسیقی . رقص . پهلوانان و بندبازان اسب دوانی . آماده کردن اسبان . موسسه پرورش اسب . معالجه اسب . بازی ها .
مقاله دهم ص ۱۰۱ . تعزیه های مقدس .

برپا کردن تعزیه در تهران . بخش تماشاچیان . اجرا کنندگان . روضه خوانی . سینه زنی . مدح و ثنای شاه . پیشگفتار . هیأت اجرا کنندگان . مهمترین اعمال تعزیه خوانی جنگ نن به تن و کشتن مردان پاک " قتل " حوادث خیابانی .
مقاله یازدهم ص ۱۱۴ . پیاده نظام ایران .

رسنه پیاده نظام . لشکرکشی . نگهداری و زندگی سربازها . اونیفرم . اسلحه و مهمات . درجات افسری . پرچم . خدمت کردن نظامیان . تعلیمات . انضباط فرماندهان هنگها .

مقاله دوازدهم ص ۱۲۵ . نوپخانه .

انواع توپ ها . رسنه نوپخانه . لباسهای منحدال شکل . تسلیحات . آموزش نظامیان .
بازرسی از زیراندازان . اولین نوپ خاندان ساخت نهران " توپ درمیادین " . " بست " قورخانه .

مقاله سیزدهم ص ۳۲ سواره نظام .

رسته . ترتیب دادن نظامیان . تعداد اونیفرم . اسلحه و مهمات . زین بندی و
تعلمندی اسبان . افسران و درجه آنها . بازرسی شاه از هنگ سواره نظام ایران .
مقاله چهاردهم ص ۱۴۰ . گروه قزاقهای ایران .

ترتیب دستجات . مهمات و اتحاد شکل لباسها . تقسیم . سربازها . بیمارستان
نظامی و اصطبل ها . تعداد افسران . تولید . مسنشاران نظامی روسیه .
مقاله پانزدهم ص ۱۵۲ حومه های جالب توجه پایتخت .

آبشار . قارچ سنگی . دراویش . خرابه های شهری . قبرها . گورستان ها
شاه عبدالعظیم . اولین خطوط راه آهن در ایران . قصرهای ناپسنانی سلطنتی .
مقاله شانزدهم ص ۱۶۷ آنچه در فصول گذشته بقلم نیامده .

سفارتخانه . مدرسان . وقت گذرانی اروپائیان . بازرگانی باروسیه و انگلستان
فرشها . فیروزه . موزائیک . درمانگاه ها . نقاشی . ننباکو و شراب . شعر . ادبیات .
پول و هدایا .

سرزمین خورشید. بازاریانی بصره، همراه کاروان روسی درسبزوار، دوستی سام
درخراسان مقدس. راه برگشتی. سن پترزبورگ، ۱۸۸۱

۳۵۳، ۲۰۵ ص نقشه خراسان.

شماره کتاب. ۱۰۷۳

مندرجات.

پیشگفتار. نظام حکومتی ایران و روحانیان. جزیره آشوراده. ساحل و بندر
عازیان. جنوب شرقی ایران. شرکت بازرگانی. پل های نیمه خراب با آلونک های
اطراف آن. دوالی سه انباری مشبک. آرامنه. شهرشاهرود. مسیرخراسان. هرات، یزد
ونهران. جاده های ناهموار. کوره راه ها. اروپائیان. راه مالروشیب دار. حمله غارتگران
قبائل ترکمن. حکمرانان محلی طمعکار. کاروانیان. طرق ارتباط. کمپانی اروپائیی
"آدامویچ" در شمال شرقی ایران. قندوشکر ترانزیتی و متقال روسی. ابریشم و پشم
خراسان. حمایت روسیه از ایران. بیگانگان در ایران. تجارت خارجی. حق بازرگانی
خرید و فروش ودکا. اتباع آرامنه روسی. هدایای دولت روسیه برای روحانیان.
روستائیان ثروتمند. حق العمل کاری محلی. شهر مشهد. پناهگاه مقدس. "بست"
پناهندگی خطاکاران بمشهد. فرمانروان خراسان. شکایت بدهکاران. هبه ای برای
وزیر. رئیس شهر بانی و شرابخواری. بازرگانی اتباع روسی. عوارض و مالیات های کمر
شکن. روابط با ترکمنان. فروش و مبادله بردگان. انگلیسیها و تحریک ترکمنان علیه
روسیها. رفتار ترکمنان نسبت بروسها نبودن نماینده روس در مشهد. حاجی ابراهیم
و نماینده دولت روسیه. حاکم خراسان "امیر" نماینده انگلیس "عباس خان" بی
احترامی به نماینده روس.

فصل اول . بازائرنای بصرها .

اولین گذرگاه شب . شاهرود ازمیان خیرآبادنامیامی ص ۱ . دومین گذرگاه شب ازمیامی ناکاروانسرای میاندشت ص ۱۲ . سومین گذرگاه شب . ازمیاندشت وازطریق الحق ناعباس آباد . ص ۲۵ چهارمین گذرگاه شب . ازعباس آباد و ازمیان صدرآباد به مسجد مزینان ص ۳۴ . پنجمین گذرگاه شب . ازمینان وازطریق دهکده سودخربه روسنای مهرص ۴۴ . از دهکده مهر و ازمیان روند تاشهرسبزوار ص ۵۳ .

فصل دوم . بهمراه کاروان روسی درسبزوار .

بخش اول کاروانسرای " دودر " و اولین آشنائی ص ۶۵ بخش دوم . استاندار ص ۷۵ . بخش سوم . از خود بیخود شدن ص ۸۴ . بخش چهارم . " ارکان شریعت " ، ملاقات بامشاور دولنی و نواب هندی ص ۹۱ بخش پنجم . کارهای آرامنه ، بازار و کارخانه هاس ۱۰۳ کارهای ما و مسافرت من ص ۱۲۱

فصل سون . دوسنی سام .

بخش اول سرگرمیهای وقیحانه " مشهدی " در کاروانسرای زفرانی . مردهای در صحرا ، شورابه . توقفگاه خسته کننده ص ۱۳۳ بخش دوم . نیشابور . رئیس شهر بانی و همسراو . رئیس خوش مشرب و دکتر روشنفکر ، " نماشاخانه " کم مانده بود پایان کار به نراژدی ختم شود ، در نزد وزیر و ادامه راه ص ۱۴۵ بخش سوم . دهکده " دررود " و سوء قصد بجان من در مسیر جنگلزاریکه بطرف دهکده " کوتار - جاقار " در دهکده کوتار - جاقار و آخرین گذرگاه ص ۱۵۷ .

فصل چهارم . درخراسان مقدس.

بخش اول بیتونه کردن درپاسگاه و درخدمت حاکم خراسان ص ۱۷۷

بخش دوم . عبور از قلعه‌ای میان بولوار . ملاقات با حاجی ابراهیم . درخانه زیبا و راحت حاجی ابراهیم . واسیلی محمد . صاحب‌خانه محترم و دورقیب . تنها نمونه عیسوی مذهب . شایعانی از مرو و اخبار جسته و گریخته درباره آن ص ۱۸۷ . بخش سوم . صرف ناهار و پس از آن . نزد پنیر . قبل از خواب ص ۲۰۰ . بخش چهارم . محلات مقدس ص . بخش پنجم . دعوائی در نزد امیر و حادثه‌ای به پیش پنیر ص ۲۲۲ بخش ششم . گله‌گزاری ابراهیم و گزارشهای درباره وظائف پنیر . گزارش درباره اسیر روسی بمرو و بازار برده فروشان در مشهد ص ۲۲۹ . بخش هفتم . مناطق دفن و کفن مردگان و قبرستان . در نزد محمودوف . مذاکرات سودمند و کوشش من برای نفوذ به بازارها . درکارخانه . قالی بافی و درکاروانسرای شاهوردیخان . کارگاه ریسمان بافی درکاروانسرای ازبکی . تهیه و فروش فیروزه درکاروانسرای سالورص ۲۳۹ . بخش هشتم . کارگران معدن و گزارشهایی در باره معادن . باغهای بیرون شهر حاجی ابراهیم و تله‌ها ص ۲۵۲ بخش نهم تحریکاتسی علیه من و برخورد ناخوشایند با امیر . ازدحام بیش از حد در بازار . منشی سری ابراهیم و میرزای اودرنقش دکنر . اجیر کردن چاروا دار و خواهش " مادر " ابراهیم . ورود قاصد سفارتخانه و آخرین دیدار من با امیر . در " قزاقخانه " . انباری از سرهای کشته شدگان ترکمن که بمرگ محکوم شده اند پیکری از مربانامه‌ای از اسیر روسی . حمایت من و اعتراف ابراهیم . پنجاه روبل و آخرین هدایا ص ۲۶۳ . بخش دهم . افغانستان و هرات ص ۲۸۳ سرانجام کار ص ۲۹۸ .

فصل پنجم در راه بازگشت .

بخش اول . عباس شاهرودی ص ۳۰۳ بخش دوم . حرکت بخط مستقیم از شاهرود

و از میان کوهستانها بمغاز . تضادهای عاطفی و فطری ص ۳۳۰

گذری بایران و شهرهای شمالی ایران . سن پترزبورگ ،

ص ۳۳۱

شماره کتاب . ۰۵۷۲

مقدمه .

بآوریل ۱۸۷۴ م . نامه ای بدستم رسیدناهمراه هئیت بازرگانی ملیونترآ . ای .
گلوخوفشکی بسوی ایران وافغانستان ونقاط دیگرآسیامسافرت کنم . پس از گذشت
هفته ای چندوظیفه وکارخودراازاین ماءموریت که بوسیله انجمن جغرافیائی روسیه بر
عهده ام گذارده بودند دریافتنم . چه آن انجمن مرا به بررسی یک سلسله مسائل علمی
بایران وسایرنقاط آسیائی اعزام میداشت ونیزکلیه هزینه سفر ووسائل همسفرهایم راز
منرجم ونقشه بردار وپژشکیارراسرکرده این هیئات اعزامی می داد .

مندرجات .

فصل اول .

نوصیف اهالی استرخان . نظربیک بازرگان بومی ارمنی . رئیس نوفقگاه استر
آباد " رافیل نیکی نیچ نیرنایوف " یا " اهریمین " وحشت ترکمن های همجوار از
نیرنایوف . اداره امور خارجی جزیره توسط نیرنایوف . حاجی آقا . لنگر انداختن کشتی
ص ۱-۳۲ .

فصل دوم .

استرخان . نامه های حاجی حسن علی یف وثروت مند شاهرودی . ناء سیس شرکت
بحر خزر . حاج ابوالقاسم تاجر بانفوذ اصفهانی ساکن در مشهد . شافیوف و آنا فدروسفنا
از همسفرانم . مناظر پیرآب اطراف استرخان . دهکده های پراکنده و روسنائیان محلی
پوش کنار سواحل ولگا . بارانداز . ایرانیهای باکوئی . کوه نشین هاوارامنه حوالسی
دریای خزر . زنان روسی . پلیس های موسسه کشتی رانی دریای خزر بنام شرکت

" قفقاز مرکوری " باربرها . ملای لاغر کندمگون . لنگر کشیدن کشتی ص

فصل سوم .

شناخت بندرهای دریای خزر . پتروفسک و دربند . جزائر کوهستانی و عریان شده
" نارگن " و " ولف " . پالایشگاه‌های سوراخان . گنبد های ساحلی . دهکده ها . آسیاب
کردن نمک . دریاچه نمکی . شهرک دودزده . اطاقک کشتی . شهر باکو و آسترا .
منارهای سربلگ کشیده " برج دختر " بانمائی بسبک اروپائی . صنغنر جوان . منابع
نفتی بالاخان . قانون جنگلی که بین کارگران حکم فرماست . ده روبل حقوق ماهیانه
کارگران . عملیات کارخانه . خیابان غبار آلود باکو . مهمانخانه " قفقاز " . مهماندار
ارمنی . پذیرائی در مهمانخانه . کالاهای اروپائی . تغلیس . منسوجات انگلیسی و کله
قندهای مارسلگی . بازرگانان ارامنه . ایرانی و مخصوصا " کلیمی های کهنه کار در بازار
باکو . اجناس قاچاق اروپای غربی . محصولات روسیه که از طریق اسرخان بایران و
آسیای میانه صادر میشود . ص

فصل چهارم .

ایرانیها و ترکمن ها . شرح مفصلی درباره ایندوملیت جدا از هم . خصومت دیرینه
ایرانیان با ترکمنان محمودآباد . ویرانه های شهر طوس . گور فردوسی در طوس . فردوسی
پدید آورنده شاهنامه و علت ترک او از دربار سلطان محمود غزنوی . هدایای سلطان
محمود برای فردوسی . دختر فردوسی . شاهنامه فردوسی و حکایات زند او ستا
درباره عسرافسانه ای ایرانیان قدیم . هخامنشیان . ساسانیان . دین اسلام در ایران
خلفاء عرب . چنگیزخان و نیموریان . رهائی ایران از دست مغولان ترجمه زند او سنا
ب زبان پارسی و سنسکریت . تحولات اساسی که در ایران صورت گرفت . انحطاط فرهنگ
ایران زمین . نیمورلنگ آن پلنگ نیز جنگ . شاه اسماعیل صفوی . شاه عباس کبیر .
اسلاف بی لیاقت . تسخیر ایران توسط افغانها . نادر شاه و گسترش ایران در آن زمان .
نجزیه ایران پس از نادر . احمدخان افغانی و تشکیل حکومت مستقل . استقلال نوران

اسنیلای عثمانیها بر بغداد . گرجستان در تحت الحمايه روسیه . آغامحمدخان و صاحب ناج کیانی . فتحعلیشاه . به نظم در آوردن ارنش ایران توسط افسران انگلیسی و فرانسوی . جنگ ایران و روس بخاطر اسنیلا بر مناطق ماوراء قفقاز و پیمان صلح گلستان در سال ۱۸۱۳ . جنگ سال ۱۸۲۶ و خاتمه آن بسال ۱۸۲۷ و انعقاد پیمان صلح ترکمانچای محمدشاه و جلوس او بنخت در سال ۱۸۳۴ . استقلال افغانستان که از شرایط ضروری ناءمین فرمانروائی انگلیسها بر هندوستان بود . انگلیسها و گرفتن دوجزیره از خلیج فارس . خارک و قشم . بسلطنت رسیدن ناصرالدینشاه بسال ۱۸۴۸ . وسعت ایران به هشتصد ۸۰۰ هزار میل مربع میرسد یعنی $\frac{1}{4}$ (ایران کامل) قبلی است . مالکیت زمین های ایران یا (مالکیت دولتی و خصوصی) . اسلام و شهرهای ایران . فعالیت روزانه اهالی ایران . زنان بهنگام خروج از خانه . وضع بازرگانی . شرایط خوب جغرافیائی . امکانات و پول فراوان . منابع نساجی . کارخانه ها . ابزارآلات و اسلوب کاردستی . معادن بکرو فراوان ایران . ترکمنان مرزهای شمالی ایران . توصیف قبائل ترکمن ها . تسلط پادشاهان ایران بر ترکمنان . خان خیوه و تابعیت ترکمنان از او گفتار ترکمنان درباره خودشان . عبادت دسنة جمعی ترکمن ها تقلید ترکمنان از پیرترین روحانیان که بیش نمازش میخوانند . ص ۱۰۴ .

فصل پنجم .

گیلان و مازندران . اسنراحت در کابینت کوچک کشتی . ناخدای کشتی . قلعه کوههای مه گرفته ساحلی . مناظر طبیعی . شهرک انزلی نقارن مسافرت من بایران با عزیمت ناصرالدینشاه بروسه مالیاتهای کمرشکنی که در ایران از مردم دریافت میشود استرآبادیها و استقبال آنان از شاه . عزیمت شاه با کشتی شرکت قفقاز و مرکوری . آرامنه اسنرخان و پیشوا از شاه (سلطان مراد میرزا عمومی شاه که او را حسام السلطنه می نامیدند از ملنزمین رکاب بود) . چهارمین زن از زنان شاه در اطاق ناخدای کشتی خواجه حرم سرا . گفتگوی زنان حرم با همسر والی باکو . اشخاص ننگ نظر انزلی . محصول

ابریشم . پارچه های نخی ارزان قیمت بارنگهای گوناگون . کالاهای ترانزیتی . اداره
گمرک ایران ونمایندگی شرکت " قفقازومرکوری " . شهربزرگ گیلان ، رشت باکنسولهای
روسی ، فرانسوی وانگلیسی . رقابت کنسولگریها بایکدیگر . بومیان خلیج انزلی
منطقه گیلان یاشهرباطلاقی (ازکلمه فارسی گیل مشق شده) . کوه های البرز ، جنگلهای
انبوه . چوبهای جنگلی . ببرینگال درجنگل گیلان . طاعون سال ۱۸۳۱ . حیوانات
گیلان ماهیگیری درگیلان . آب وهوای گیلان . بدی آب وهوادرگیلان . بیماریهای مردم
گیلان . نابودی ^۴ لاهالی سواحل شهرباطلاقی ایران . بارندگی بهاروپائیز . خشک
بودن آب وهوادرنابستان . سرمای سخت زمستان . جمعیت گیلان . غذای گیلانی ها
نخلیه کالادرانزلی . بارگیری سهالی چهاربارابریشم محلی . هفت زائر ایرانی . لنکر
انداختن کشتی . حرکت بسوی مشهدسر . فاصله مشهدسرنابابل سر . زائرین وزیرت
حضرت امام رضا علیه السلام . لنکرانداختن کشتی درسواحل پست مازندران نیزارها
وبونه های خاردار . درختان آلوچه . قله دماوند . مازندران وسواحل استرآباد
رودخانه جری کولباد . آب وهوای مازندران . جمعیت مازندران . ساری مهمتترین
شهرمازندران . ساری وپاینتخت گیرگانی . اسکندرمقدونی . ویران شدن ساری ازلزله
وسیلابها . پرنقال بهترین میوه ساری . لنکرانداختن کشتی درمشهدسر ص ۱۷۱ .
فصل ششم .

جزیره آشوراده و تبه نقره ای . لنکرکشیدن کشتی بسوی استرآباد . توقفگاه دریائی
درشبه جزیره آشوراده . آشوراده متعلق بایران است . کشتی های جنگی روسیه در دریای
خزر . اموال بازرگانی ایران وروسیه . شیلات . دزدان دریائی ترکمنی . مانعیت از
لنکرانداختن کشتی های بدون مجوز درآبهای ایران . نصاب جزیره آشوراده توسط
روسها . شرکت بحر خزر . عمارات چوبی . سربازخانه . بیمارستان نظامی . ص ۱۸۳ .

فصل هفتم . .

درسال غاز وجنگل گیلان . متلاطم بودن دریا . بارندگی شب . اداره خدمات

بازرگانی غازان . خلیج استرآباد . لنگراندازی کشتی هادرخلیج استرآباد اداره خدمات بازرگانی غازان تنها مرکز تماس روسیه با شمال شرقی ایران است . اهمیت نجاری و استراندی فوق العاده این منطقه وضع مسکن بازرگانان روسیه . نگرانی دولت روسیه از بازرگانان خود . اسکله ناسنوار . اجاره سالیانه کلبه هائیکه در اختیار نجار روسی است . خانه های شرکت " قفقاز مرکوری " . خاصیت آب و هوای زمینهای سواحل استرآباد . جنگلهای استرآباد . ببرهای سلطنتی . کرد محله و شورهیجان ایرانیان کاروان ما . جوان ننومند از بسنگان حاجی آقا . رافائیل و سفارشنامه مربوط باو . رئیس محله " محمد باقرخان " . خویشاوند حاجی آقا . برقراری نشریفات باشکوه برای کاروان ما . دروازه های مازندران . ص ۲۴۸ .

فصل هشتم .

در استرآباد . چگونگی پیدایش نام استرآباد در صفحات جغرافیائی . کاروان رهگذر . پیدایش دفينه . برپاسازی شهر جدید بنام استرآباد . ص ۲۷۶ .

فصل نهم .

گذرا ز قوزلو . صرف صبحانه " نظیر " همسفرم . پیرمردی ضعیف الجثه . چاروا دار ننومند کلاه پشمی بسر باطنچه اش . وضع ظاهر چاروا دار . حمل بار سفر . پایان ماء موریت علمی . ترک ایران بقصد کشور خود ، روسیه — خاطرات سفر . ص ۳۲۳ .

وصف ایران . سن پترزبورگ ، انتشارات اداره روزنامه " سیاحان جهان " ۱۸۷۸ .

۳۹۶ ص .

شماره کتاب . ۳۳۰۱

پیشگفتار .

پائیز سال ۱۸۷۹ میلادی باکاروان بازرگانی که بسوی استرخان براه افتاده بود بمنظور بررسی های علمی از طرف سازمان جغرافیائی انتخاب شدم که همراه آن کاروان با در نظر گرفتن کلیه هزینه ورفاه سفر روانه ایران شدم . بدین منظور از پترزبورگ بسوی استرخان براه افتادم و از طریق دریای خزر بساحل ایران " غاز " رفته و خود را باسترآباد رساندم و سپس برای بررسی روابط بازرگانی بخراسان و شاهرود راهی شدم تا با کمک آنها روسی زبان ساکن آنجا " آ. ف . یائومگارتن " بتوانم بادیگرنقاط ایران آشنائی پیدا کنم .

پ . آگورودنیکوف

مندرجات .

فصل اول . گیلان و مازندران ص ۱ . فصل دوم . شرکت بازرگانی روسی — غازو منطقه استرآباد ص ۱۴ . فصل سوم . طبیعت و مردم ص ۱۶ . فصل چهارم . درسفارتخانه ص ۲۴ . فصل پنجم در بازار و گورستان ص ۲۱ . فصل ششم . دفیله ورژه و مراسم تشریفائی ص ۳۵ . فصل هفتم . صندوق عدالت ، حمام ، حرکت ص ۴۲ . فصل هشتم گذراز قوزلوص ۴۶ . فصل نهم گردش در شهر ، ارباب الکساندرو پسر خوانده او ، پشت میز همسفران من و ارامنه ما . باولین شب و صبحگاه ازبام کاروانسرای ص ۵۰ . فصل دهم . صبح به زندارباب ، تجار مشهور ، پیروان باب ، دستفروشان و کلیمی های نهران ص ۴۰ . فصل یازدهم . رئیس شهر بانی ، شب ، اروپائیان بومی ، حادثه پیش پا افتاده ص ۷۵ . فصل دوازدهم . درمیان محمدیان ص ۸۸ . فصل سیزدهم . به نزد پیر . سرباز فراری

ص ۹۹ . فصل چهاردهم . مزاحمان ایرانی وملاقات باپنیرپسر فرمانده کل قوای هندانگلیسی
 درخراسان ص ۱۰۹ . فصل پانزدهم . پیشکشی وملخهای کشنده ص ۱۱۵ . فصل شانزدهم
 اقامتگاه استاندار ص ۱۲۲ . فصل هفدهم . تکیه گاه دولت ، فرمانده ارش ص ۱۳۲ . فصل
 هیجدهم . اعدام ص ۱۴۶ . فصل نوزدهم . دریک دکه روسی ص ۱۵۳ . فصل بیستم . نزد
 ارامنه . فصل بیست ویکم . فروشنده های فیروزه ص ۱۶۸ . فصل بیست ودوم . مغازه با
 همه گونه کالاومنسوجات قماش ص ۱۷۱ . فصل بیست وسوم . اهمیت شاهرود وآمار
 بازرگانی آن ص ۱۸۸ . فصل بیست وچهارم . معدنچیان ممتاز واطلاعاتی درباره معادن
 وثرونهاطبیعی ولایت بسطام — شاهرود وبعضی ازمناطق ایران ص ۱۹۸ . فصل بیست وپنجم
 دکاکن نانوائی ونان . آب وهواوخاک ، آخرین قحطی ایران بمناسبت مالیاتهای کمر
 شکن ، کشاورزی وسیسم آبپاری ص ۲۱۳ . فصل بیست وهفتم . باغهای خارج شهر
 ص ۲۱۹ . فصل بیست وهشتم . دکاکن سبزی فروشی ، صابون پزی وکارخانه های دیگر
 ص ۲۲۸ . فصل بیست ونهم . خودآموزی مکانیکی درمراکز ص ۲۳۰ . فصل سی ام . میدان
 وایستگاه پستی ، درنزد تلگرافچی ، درحمام ومعبد های درهم فرو ریخته آتش پرستان ص
 ۲۳۸ . فصل سی ویکم . مساجد ، دبستانهاودبیرستانها ، استادان ، روحانیت
 دادگستری وفرمان شاهنشاهی ، در صندوق عدالت ص ۲۴۷ . فصل سی ودوم . آشنائی
 باملازمین العابدین ومذاکره درخانه مجتهدنسبت بمناطق مقدس ص ۲۶۵ . فصل سی وسوم
 درتکیه وحضور نمایندگان مذهبی ومذاکره سری باپایی ها ص ۲۷۸ . فصل بیست چهارم
 نزد حاج ابوالقاسم ص ۲۹۷ . فصل سی وپنجم . زنان ایران ص ۲۹۹ . فصل سی وهشتم
 در مجلس شیرینی خوری ، نشریفات گرمابه وآنچه که بایدانجام داد ص ۳۰۴ . فصل سی و
 هفتم . پیروزی عروس دم بخت ودعوت بضيافت ص ۳۱۳ . فصل سی وهشتم . جلادومرگ
 نایب ، تشییع جنازه ، درگورستان ، درنزد نایب جدید ص ۳۲۶ . فصل سی ونهم . در
 دهکده وبه نزد شاهزاده عکاس ص ۳۴۷ . فصل چهلم . نزاع ارامنه ورودکاروان روسی

وارسال کالابه شهرسبزوار . ص ۳۵۶ . فصل چهل و یکم . خدا حافظی با "نکبه گاه" ایران
واقامتگاه اسناندار بسطام . چند کلمه ای درباره خراسان . ندارکات سفرو حرکت بسوی
روسیه ص ۳۷۶ .

لشکرکشی‌های نادرشاه به هرات ، قندهار ، هندوحوادثی که پس از مرگ او در ایران روی داد. نالیف ژنرال ا. س. کشمش‌یاف . نفلیس ، انتشارات اداره تاریخی و نظامی در سناد انجمن نظامی قفقاز ، ۱۸۸۹ .

۳۰۳ ص ، نقشه

شماره کتاب ۵۸۰۵۰ .

مندرجات .

فصل اول ص ۱ . اولین لشکرکشی به هرات . وضع ایران در آغاز قرن هیجدهم شاه سلطان حسین نسخیراصفهان بوسیله افغانها . ظهور نادر . طفولیت او . اخراج سبسانیه از خراسان . آزاد کردن اسیر آباد و وضع افغانسان قبل از لشکرکشی نادر . ارنش ایران . حرکت از مشهد . نبرد در کامیر - کال شیبخون در کوسن . نبرد در شبش . قلع و قمع افغانها در شبکان . ناراج فار . عقد صلح .

فصل دوم ص ۳۰ . دومین لشکرکشی به هرات . آزاد کردن اصفهان . بی‌نظمی‌های جدید در هرات . حمله دوالفغار به خراسان . حرکت نادر به هرات و محاصره این شهر شیبخون زدن افغانها بایران . حمله ناگهانی در هشتم اوت و مذاکره صلح . نامین هرات با آدوقه . اشغال جبرئیل . شیبخون بیستم اوت . شکست ایرانیان در عازبران و افغانها در او به . مذاکرات جدیدی درباره صلح . ورود نیروهای کمکی برای محاصره کنندگان تحویل هرات . وضع کنونی هرات و حومه‌های آن .

فصل سوم ص ۸۱ . وقایع دولت عثمانی و ماوراء قفقاز . برگشتن نیروهای نظامی ایران باصفهان سرنگون شدن شاه طهماسب . بتخت نشستن پسرش شاه عباس سوم . جنگ با عثمانی . شکست ایرانیان در سامار . مغلوب شدن عثمانیان . نسخیر بغداد یزد اوارد . تصرف قارص . اشتغال نفلیس . حرکت بسوی دشت مغان . جشن نوروز انتخاب نادر برای پادشاهی و ناجگذاری او .

فصل چهارم . ص ۱۰۴ . لشکرکشی به قندهار . ولایت قندهار . حرکت ارتش نادر . کرمان . نبرد درهپیشک . محاصره قندهار . نبرد در قندهار . خیمه گاه جدید . عملیاتی در بلوچستان . تسخیر قالی قیلزا . حرکت بسوی ترکستان افغانستان . تصرف بلخ و گذر از آموردریا . شکست ایرانیان و تسخیر داور . تصرف قندهار .

فصل پنجم ص ۱۴۷ . اردو کشی به هند . شرح مخنصری درباره هند . نظر نادر درباره هند و دلائل جنگیدن با آن . آماده برای لشکرکشی . حرکت نادر بسوی افغانستان . حرکت بسوی جلال . ورود به خیمه گاه سفیر ایران از دهلی . تلفیق دستجات بلخی و حرکت به داکا . احاطه ننگه قای بر . اشتغال جمود .

فصل ششم ص ۱۷۹ . وقایع هند . اضطراب درباره آذوقه . گذر از هند . شکست ارتش هند در شاهپور . اشغال وزیر آباد و لاهور . تسخیر عظیم آباد . شکست قورنال . حرکت بسوی دهلی انعقاد صلح . برگشت بایران . ورود به پیشاور . اردو کشی علیه قبائل یوسف زائی . لشکرکشی به سند و برگشتن به هرات . لشکرکشی به بخارا ، نوران ، داغستان و عثمانی . عدم رضایت از نادر و گشتن او . خصوصیات نادر شاه .

فصل هفتم ص ۲۲۱ . حوادثیکه پس از مرگ نادر در ایران روی داد . انتخاب علیشاه برادرزاده نادر به پادشاهی . ناجگذاری ابراهیم خان بنخت نشانیدن نوه نادر قلی میرزا . تصرف تخت شاهی بوسیله سعید میرزا (سلیمان دوم) قیام قلی شاه . سرنگون شدن او . سلطنت کریمخان از سلسله زندیه . مبارزه اوباطوایف قاجاریه پیشرفت کشور آغامحمدخان ناجگذاری ابوالفتح خان . ادعای زکی خان برای نصاب ناج و بنخت . برگردان ابوالفتح خان به بنخت شاهی . فرمانروائی علی مراد . دعوت سرکرده ایران لطفعلی خان . نبرد اوبآغامحمدخان تسخیر کرمان . اعدام لطفعلی خان . بنخت نشستن آغامحمدخان . لشکرکشی به گرجستان . حرکت بسوی خراسان . کارموفقیت آمیز مهمات روسیه . لشکرکشی دوباره به گرجستان . گشتن آغامحمدخان

وضع ایران پس از مرگ او.

ضمیمه ص ۲۹۲ . رونوشت نامهء شخصیت معروفی به رئیس جاسوسی کالوشکین که

اول نوامبر ۱۷۳۸ در جلال آباد نوشته شد . و به نوزدهم مارس ۱۷۳۹ در اصفهان دریافت

شده است .

ترجمه فارسی خطی آن در کتابخانه ملی موجود است و نیز ترجمه فارسی بقلم دیگری بچاپ

رسیده است .

دریای خزر، شرح آبهای سطح‌زمین و دسنور بحرپیمائی . سن پترزبورگ . سازمان کل

آموزش آبهای سطح‌زمین، ۱۸۹۷.

۱۶۰۳۱۰۳۰۳۴۵، ۸، مصور، نقشه، جدول.

فهرست اسامی جغرافیائی.

فهرست اعلام.

شماره کتاب . ۵۷۸۶.

مندرجات . این کتاب مجموعه بررسیهای اسنکه از سالهای ۱۸۷۴-۱۸۵۴ میلادی در

مورد دریای خزر و مناطقی که منعلق بایران بوده و رندان از جنگ سلطانهایی بی‌لیاقت ایران بدر

آورده اند توسط بخش آبهای سطح‌زمین صورت گرفته است.

فصل اول . مقدمه . ص ۱۵۳ . فصل دوم . بررسی کلی دریائی خزر ص ۸-۱ . فضائیکه

دریای خزر اشغال کرده و خاصیت سواحل آن ص ۱ . جریان ص ۵ . مقدار نمک آب در سطح ص

۶ . تسلط بادیمنا سبت تقسیم فشار انمسفر . ص ۶ . سطح دریای ص ۸ .

فصل سوم . بخش شمالی دریای خزر ص ۹۴۳ . شرح کامل بخش شمالی دریای خزر، عمق

و خاک ص ۹ . تغییر عمق از ناء تیریا دها . ص ۱۰ . کم‌آب شدن ندریجی بخش شمالی دریای

خزر بخصوص در عوارض سطح دریائی قسمت شمالی ص ۱۳ . لنگرگاه ها ص ۱۵ . جریان بخش

شمالی دریای ص ۱۹ . درجه شوری آب ص ۲۱ . زمان یخ بستن آب دریا . توصیف سواحل بخش

شمالی ، مصب رود ولگا ص ۲۲ . شعبات اصلی رودخانه ولگا ص ۲۳ . کشنی روباخت میرسکی

ص ۲۵ . مشاهدات گوناگون سواحل ولگا . ساحل شمالی بطرف شرق مصب رودخانه ولگا

نامصب اورال ص ۲۶ . مصب رودخانه اورال ص ۲۸ . ورود بر رودخانه از طریق دریای ص ۲۹

جزائریکه به مصب اورال متصل میشود ص ۳۰ . ساحل دریا که بمصب اورال متصل میشود

ص ۳۲ . خلیج‌های " جارویج " و " کایداک " ص ۳۴ . ساحل شمالی شبه جزیره بوزاج ص ۳۵

سال عربی شبه جزیره بوزاج ص ۳۷ . جزائر سویانوی ص ۴۶ . جزیره پادگرنی ص ۴۷ . لنگر

گاه های جزائرنولنی ص ۴۸ . بعضی نظریات درباره جزائرنولنی ص ۴۸ .

فصل چهارم . بحریمائی . دربخش شمالی دریای خزر ص ۵۰-۵۰.

دریانوردی درولگا از استرخان نادماغه بیروج ص ۵۰ . بادهای حاکم ص ۵۱ . از

دماغه بیروج تا ۱۲ فونی لنگرگاه ص ۵۴ . ازکاروان مرکوری اسبق بسوی بارانداز

سربریاکوف ص ۵۶ . اسکله سربریاکوف ص ۵۷ . کشتی رانی ازکاروان مرکوری اسبق

به کزی شاندروکوف ص ۵۸ . ازکاروان مرکوری اسبق بسوی گوریف ص ۵۶ .

فصل پنجم . ساحل غربی دریای خزر از دماغه بریانسکی تا آپشرون ص ۱۰۲-۶۲ .

ص ۶۵ . ساحل غربی دریای دماغه بریانسکی تا مصب رودخانه نرک ص ۶۶ .

جزیره چین وبغازچن . ص ۶۸ . جزیره پی کین ص ۷۳ . جزیره تولنی ص ۷۳ . ساحل

شرقی دریائی شبه جزیره آگراخالنسکی و ادامه آن تا پترفسک ص ۷۴ . شهر پترفسک ص ۸۲

ساحل غربی دریای پترفسک و ۱۲ فونی لنگرگاه نادر بند ص ۹۰ . ساحل غربی دریای شبه

جزیره آپشرون نادر بند ص ۹۱ . کوه بش بارماق ص ۹۲ . اسکله نی زو وایا ص ۹۴

رودخانه سمور ص ۹۶ . سنگهای خارجی کوه بش - یارک ص ۹۸ . سنگهای بیرونی

" دوبرادر " ص ۹۸ . لنگرگاه های ساحل غربی دریای بین آپشرون و در بند . نزدیک دماغه

قیل یازین . بش بارماق و با اندازنی زو وایا ص ۱۰۰ .

فصل ششم . آپشرون خلیج و آپشرون ص ۱۲۹-۱۰۳ .

جزیره مقدس ص ۱۱۱ . سنگ قو ، عارضه ته دریای قوی شمالی ، عارضه ته

دریای قوی جنوبی ص ۱۱۳ . جزیره ژیلوی و گروه جزایر آپشرون که بین جزائر ژیلوی و

مقدس قرار گرفته اند ص ۱۱۶ . کشتی رانی در آپشرون ص ۱۲۰ . ورود به تنگه آپشرون

ص ۱۲۲ . کشتی روهای سمت شمالی جزیره مقدس ص ۱۲۳ . کشتی روسمت مشرقی جزیره

ژیلوی ص ۱۲۴ . کشتی رانی از جزیره چین تا بغاز آپشرون ص ۱۲۸ . کشتی رانی از

پتروفسک تا تنگه آپشرون ص ۱۲۹ . دریانوردی از در بند تا بغاز آپشرون ص ۱۲۹ .

فصل هفتم . بندرگاه ولنرگاه باکوس ۱۴۳-۱۳۰.

جزائر نارگین ف، پسچانی ص ۱۳۰ . شهر باکوس ۱۳۸ . ورود به بندرگاه

باکوس ۱۴۲.

فصل هشتم . ساحل غربی دریا از باکونا آستاراس ۱۶۱-۱۴۴.

خلیج یوناس ۱۴۴ . کوه اوشی باکوس ۱۴۵ . دماغه آلیات ص ۱۴۶ . میس پرساگات

ص ۱۴۷ . بانک شمال شرقی ولنرگاه " کورینسکی " یا " سالیالنسکی " ص ۱۴۸ . دماغه

کورینسکی ص ۱۵۱ . خلیج قزل آقاج ص ۱۵۲ . جزیره ساراس ۱۵۳ . شهر ولنرگاه لنکران

ص ۱۵۶ . قصبه ولنرگاه آستار او بخش ساحل غربی دریا از آستارانا لنکران ص ۱۵۸ .

فصل نهم . مجمع الجزائر باکوس ۱۸۸-۱۶۲.

جزائری از مجمع الجزائر باکوس ۱۶۵ " جزیره بول لاص ۱۶۶ . " دووان نی "

یا " زیم بیل نی " ص ۱۶۷ . گیلان ص ۱۶۷ . لوس ص ۱۶۷ . سوی نوی ص ۱۶۸ . آبلینوی

ص ۱۶۹ . سنگ کورینسکی ص ۱۷۰ . عارضه های ته دریای مجمع الجزائر باکوس ص ۱۷۰

ساونکوس ص ۱۷۰ . ایرانیها ص ۱۷۱ . تخته سنگ پاگورل ص ۱۷۲ . پایالوف ص ۱۷۴ . کورنیکایا

ص ۱۷۴ . گالووا چواس ۱۷۴ . عارضه ته دریای ماکاروف ص ۱۷۵ . بحر پیمائی در طول

ساحل غربی دریای بین آپشرون و آستارادر مجمع الجزائر باکوس ۱۸۰.

فصل دهم . ساحل جنوب غربی و جنوب دریا از خلیج استرآباد تا آستاراس ۲۱۶-۱۸۹

کیفیت ارضی ساحل ص ۱۸۹ . اعماق و خاکها ص ۱۹۹ . لنرگاه ها ص ۱۹۴ . لنرگاه چاپخالینسکی

ص ۱۹۴ لنرگاه سفیدرود ص ۱۹۵ . لنرگاه مشهد سر ص ۱۹۶ . رودخانه ساحل جنوبی

دریاس ص ۲۰۰ . خلیج استرآباد و جزیره آشوراده ص ۲۰۳ . رودخانه هائیکه به خلیج استرآباد

میریزد ص ۲۰۶ . شبه جزیره پاتمکین . ص ۲۰۹ . اعماق و خاکها ص ۲۱۰ . مدخل خلیج

استرآباد ص ۲۱۲ . دریانوردی از خلیج استرآباد به نقاط مختلف ص ۲۱۴ .

فصل یازدهم . ساحل شرقی دریای خزر ص ۳۲۲-۲۱۷.

شبه جزیره مانقیشلاک ص ۲۱۷ . خلیج توپ حکاراکان ص ۲۲۵ . بحر پیمائی از نوب

سکاراگان باسترخان ، گوریف ، پتروفسک ، دربند ، باکوواستراآباد ص ۲۲۷ . ساحل شمالی
شبه جزیره مانقیشلاک ص ۲۳۳ . ساحل شرقی دریا از خلیج توبسکاراگان نادماغه پسیحان
ص ۲۳۵ . خلیج اسکندربای ص ۲۳۸ .

کشتی رانی میان توبسکاراگان واسکندربای ص ۲۴۴ . سمت گرفتن از اسکندربای به نقاط
متفاوت ص ۲۴۵ . ساحل شرقی دریا از دماغه گیلان تا خلیج کندرلین ص ۲۴۶ . خلیج
کندرلین ص ۲۴۸ . مدخل خلیج کندرلین ص ۲۵۴ . کشتی رانی از خلیج کندرلین به نقاط
متفاوت ص ۲۵۵ . ساحل شرقی دریا از خلیج کندرلین تا تنگه کارابوغاز ص ۲۵۷ . خلیج
کارابوغاز ص ۲۶۲ . جریان خلیج ص ۲۶۳ . درجه حرارت آب سواحل شرقی دریای خزر
ص ۲۶۶ . شرح کیفیت ارضی و آبهای خلیج کارابوغاز ص ۲۶۸ . نظریاتی درباره خلیج
کارابوغاز تا خلیج کراسنودود ص ۲۷۶ . خلیج کراسنودود ص ۲۸۱ . بندرگاه سایمونوف ص ۲۸۶
بندرگاه موراویف ص ۲۸۶ . کوه زیر آب کراسنودود ص ۲۸۶ . خلیج بکوویچ ص ۲۸۸ . مدخل
کراسنودود ص ۲۸۹ . خلیج بالخان ص ۲۹۱ . خلیج میخائیلوف ص ۲۹۱ . کشتی رانی در
خلیج میخائیلوف از جزیره راثو بعمق خلیج ص ۲۹۴ . گذرازمیان ارککلی واوزونآد
ص ۲۹۵ . از جزیره ارککلی تا جزیره منگلی ص ۲۹۵ . از دماغه گورگومول تا انتهای دماغه
باگورولیار ص ۲۹۴ . جزیره چلکن ص ۲۹۸ . شمال خلیج چلکن ص ۳۰۲ . جنوب چلکن
ص ۳۰۴ . مدخل جنوب خلیج چلکن ص ۳۰۷ . جزیره آگورچین ص ۳۰۷ . عارضه
دریائی میخائیلوف ص ۳۱۰ . کشتی رانی از خلیج کراسنودود به نقاط متفاوت ص ۳۱۱ . خلیج
خیوه ص ۳۱۶ . خلیج حسن قلی ص ۳۱۷ . جنوب شرقی ساحل دریا از دماغه چاچماک
تا خلیج استراآباد ص ۳۱۹ . پسته سبز ص ۳۲۰ . تپه سفید ص ۳۲۰ . تل نقره ای ص ۳۲۱ .
شرح کامل جغرافیائی مناطق که سواحل دریای خزر مشخص شده است ص ۳۲۳ . فهرست
الفبائی ص ۳۲۹ . جدول مسافات .

فهرست مختلط نقشه های دریای خزر .

نقشه جریانات و عوارض ته دریای خزر .

لومینسکی، س.

ایران و ایرانیان، نساویرتوصیف ها ۱۹۰۰-۱۸۹۹-۱۸۹۸. سن پترزبورگ.

انتشارات آ. س. سووارین، ۱۲۰۲.

۴۰۵ ص. مصور.

شماره کتاب ۵۸۷۰.

پیشگفتار مولف.

بسال ۱۸۹۲ میلادی در مورد اکتشافات ثروتهای کوهستانی ایران که در جهت رودخانه مرزی ارس قرار دارد اقداماتی از طرف مهندس معدن ن. ن. کورماکوف، "آ. م. کوریائی نوف" و "فی. نیاکی یوف" بعمل آمد آقایان کوریائی نوف و نیاکی یوف باتأسیس شرکت صنایع استخراج معادن مراجعت مذاکره با دولت ایران برای بهره برداری از این ثروتهای معادن سرحدات ماوراء قفقاز روسیه و شهرهای آذربایجان به ایران فرستادند.

بعد از مانیکه توسط کورماکوف راجع بقشر سنگ معدن کوهستانهای مازندران تحقیقاتی صورت می گرفت. من نیز بهمراه اواز طریق جاده کوهستانی نهران بمشهد سروسپس از طریق دریابه شرکت خدمات بازرگانی غازراهی شدم. شرائط جغرافیائی بسیار مناسب ایران، مرا برانگیخت که مشاهدات گوناگون خود را در مدت زمانیکه از ایران دیدن می کردم برشته تحریر در آورم.

نگارنده، س. لومینسکی.

فصل اول ص ۱۳-۱۰ انزلی (نام سابق بندرپهلوی) .

کشتی . سلسله جبال نالش . لنگر انداختن کشتی به کنار ساحل . طوفان دریا و غرق شدن مسافران . ناخدا و دیگر کشتی های کوچک . تلفات طوفان . ناوچه بخاری . شرکت قفقاز مرکوری . صلیب سیاه بزرگ . کرجی های ایرانی . نماینده شرکت قفقاز و مرکوری مهمانخانه اروپائی . کارگران ایرانی . کارگران بانیروی عضلانی . ملاها . ایدئولوژی اسلام . فرنگیها . روسها . مهماندار مهمانخانه بازرگانی ایران و روسیه و نقش بندرانزلی در گسترش آن . بازرگانی انزلی . تخلیه و بارگیری کشتی ها در پائیز و زمستان . خط سیر کالاهای روسی . باغهای میوه . زندان و زندانیان . عمارات یک طبقه کمک بزندانیان رودخانه پیربازار . ندای مذهب . " یاعلی یا حسین " .

فصل دوم ص ۲۹-۱۴ . رشت .

داد و ستد تجارت روسی در رشت . انباع بیگانه در رشت . مغازه دار روسی . کنسول روس در رشت . باج و خراج گیری از انباع روس مقیم رشت . آرامنه . نخلیه و بارگیری در رشت چاروا دارها و صداقت کارشان . تحویل کالا از قزاقستان و باکو . سفارش کالا در تابستان و تحویل آن در زمستان . بتعویق افتادن کالاهای از بین رفتن آنها . گسترش روابط بازرگانی ایران و روسیه . شرکت قفقاز مرکوری و ناخدا های روسی ناخدایان آلمانی ، سوئدی و فنلاندی . نکتسین های سوئدی کشتی . خرابی جاده های ایران و ناء شیران در مبادله بازرگانی روسیه بایران . شروع تجارت پيله ابریشم و ابریشم در رشت . افزایش قیمت پيله ابریشم . جنگلهای مازندران و گیلان . صید ماهی در سواحل دریای مازندران . تبریز و مشهد از رشت بزرگتر است . تمام جنوب ایران در اختیار انگلیسهاست بانگ ها ، مبلعین ، بازرگانان و مستخدمین عالیرتبه انگلیسی . عبور کاروانها از خیابان . مغازه های رشت . فقر فرهنگی در سراسر ایران . مجازات بوسیله چوب و فلک .

اولین توقفگاه رودخانه گیلان و جریان ضعیف آن . باغها و جالیزها . درختان نوت و پرورش کرم ابریشم و پنبه های ابریشم . شرکت فرانسوی . فروش پنبه های ابریشم به فرانسویان . ارامنه و یونانیان . کوه ها . نپه ها . مراتع کشتزارهای سبز و خرم . امامزاده قاسم . فرنگیان . تزئینات منزل . فرش ، اشکاف . کانپه ، کمد . صندوق آهنی از فرآورده های روسی . چاروادار یا کاروان باشی . کاگران کاروان . سفید رود . خانها و نفوذآنان . روشنفکران ایرانی در روسیه . تسلط انگلیسها بر خلیج فارس . انحصار تنباکو . آشنائی ایرانیان با استعمال تنباکو . فتوای مجتهدین به منع استعمال تنباکو . فقط شاه تنباکو دود میکند . استعمال برگهای خشک درختان بجای نوتون بهنگام قلیان کشیدن . بانک استقراضی روس . فروش سیگار در بعضی از مغازه ها . پرورش تنباکو در کشتزارهای شیراز . نود در صد ایرانیان قلیان کشند . جوانانیکه سیگار میکشند . توقفگاه رستم آباد با ساختمان گلی و کثیف آن . رستم آباد به نزدیک سفیدرود . منجیل و حادثه غم انگیز . ناپاک بودن فرنگیان بعقیده ایرانیان . بادهای منسوب منجیل . تنگه منجیل . ساختن پل منجیل . کارگران . کاروانسرایا چارخانه . آقابا . خانه ها . ثروتمندان با منازل اروپائی خود . نایب السلطنه برادر شاه . نریاک کشی و میخواری مردم ساده لوح . نریاک کشی در میان طبقات بالای اجتماع و مردم عادی . عبادت کردن ایرانیان . شیوه عبادت . دعای عبادت و زبان عربی . آشنایی بودن ایرانیان با زبان عربی بجز تعداد قلیلی از ملازمان زبان عربی و زبان لائین . قرآن حقیقی در خانواده پیغمبر ص و علی ع . قزوین ——— سرزمینهای سرسبز و خرم . دروازه های زیبای شهر قزوین . خیابانهای باریک و طویل باد دکا کین در دو طرف میدان چهار گوش وسط شهر و خانه فرماندار و عمارت بزرگ دو طبقه ایسنگاه پسنی مسجد قدیمی با عمر هزار ساله . تعصب مردم در مقابل خارجیان و راه ندادن آنان بمساجد . عکس برداری دو سنم و کنک خوردن او . شرح مسافرت آدم

التاریوس بسالهای ۱۶۳۸-۱۶۳۶ م . از ایران ومطالبی درمورد تعصب مردم ایران زمین . شجاع وجوانمرد بودن ایرانیان گذشته . شهرقزوین ونظافت آن . ناکستانهاوباغهای میوه اطراف آن . آب وهواواخاک قزوین . غنی بودن اهالی قزوین ازدیگرشهرهای ایران . ازقزوین نانهرا .

فصل چهارم . ص ۹۹-۷۷ . تهران .

سورچی ، میدان نوپخانه . خانه های اروپائیان . بانکها . حصارهای بلند گلی چوب وفلک کردن . ترکمن ها . دروازه های شهربابرج بلندش . بازارها . خیابانهاییکه به میدان نوپخانه منتهی میشود . قورخانه های اطراف نوپخانه خاکریزها . کالسکه های دواسبه ثروتمندان . متمولان ایرانی ووضع زندگی کردن آنان . میرزابنویس هایاغنیا . گردش صدراعظم باخدمه هایش درحومه تهران وگفتگو بامردم . دوخیابانیکه بمیدان نوپخانه منتهی میشود . زنان شاه وچگونگی هم بستری آنان باشاه . حرمسرای شاهنشاه جیران خانم همسر مغورشاه . صیغه کردن درایران . روزبازاریامحل فروش دختران جهت صیغه . پیشکش کردن دختران زیبابه صاحب منصبان عالی ایرانی . کلکسیون از دختران زیبادراندرون ناصرالدینشاه . وضع زنان درخانواده های ایرانی . رفتار شوهران باهمسران خود . صیغه خانه یافاحشه خانه قانونی . لباس زنان بهنگام خروج ازخانه . لباس زنان درخانه . زنان قبائل کوهستانی . زنان ایلات . تعلیم وتربیت زن ایرانی . روابط مردان بازنان حرمسرای خود . کارزنان شهری ایران کارزنان روستائی . کمیاب بودن خدمتکارزن درایران . حضورپزشکان اروپائی در تهران ونفوذ علم ودانش وفرهنگ وتمدن اروپا بایران . پزشکان اروپائی وویزیت آنها ازبیماران . داروی مجانی برای فقیران . دکترهای سفارتخانه روس وبیماران مسنمند . تب ولرزعادی ترین بیماری درایران . پیدایش بیماری های واگیردار . اقدامات بهداشتی وکمک های پزشکی . شیوع بیماریهای مسری . بیماری وباو هلاک شدن ۱ ساکنین ایران .

مصل پنجم . روحانیت ایران ص ۱۳۳-۱۲۱ .

سفیر و سفارتخانه روسیه . نفوذ سفارتخانه روسیه در شهرهای بزرگ ایران . بستن مغازه ها . مجتهدین تبریز . ضعف دولت در مقابل نیروی مجتهدین . زیارت کربلا . فرستادن پول به کربلا . نقلید ایرانیان از مجتهد ساکن کربلا . فرستادن ملیونهار و بل بعنوان خمس و زکوة به کربلا . حمایت مجتهدین از مسنندان . حاجی شیخ هادی مجتهد بانفوذ ایران . آشنیانی . نفوذ روحانیون مسلمان در بین مردم بیشتر از دولت است . دخالت مجتهدین در کارهای دولتی و مسائل اجتماعی . هر شهر بزرگی مجتهدی از آن خود دارد . پشتیبانی مردم از مجتهدین در مقابل دولت . صیغه خواندن آخوندهای کم نفوذ . مکاتب و مدرسه روحانی در تهران . دراویش . خانقاه - های دراویش و نفوذ آنان در بین مردم . صوفیان . سیدها . خریداری کردن لقب سید در ترکیه .

فصل ششم . ص ۱۴۴-۱۳۸ . نغزیه خوانی مذهبی .

نغزیه های مذهبی در محرم . موسیقی نظامی پیش آغاز . فرنگی ها . شاه حسین . وای حسین

فصل هفتم . ص ۱۵۲-۱۴۵ . ارتش در تهران .

سرن بلند پایه و نگهبانی سربازان در کنار خانه های آنان . بریگاد قزاقها در تهران ژنرال سنادکل ارتش روسیه و آ . کوساکوفسکی و فرماندهی بریگاد قزاقها . افسر نوپخانه گ . مورو سوف بادستیاران خود . رئیس ستاد مارنی روسخان . آ . پ . فیداروف ، گ . باریسوف قلیل بودن تعداد نظامیان . جنگ با روسیه ، انگلیس و ترکمن ها . نبودن مهمات و اسلحه و دیگر تجهیزات جنگی . بختیاریه یا بهترین جنگجویان . ظل السلطان و بنظم درآوردن ارتش ایران . سیصد هزار سواره نظام . ظل السلطان و قصد تصاحب تاج سلطنت و حشت انگلستان از پیشروی روسیه در آسیای مرکزی و پشتیبانی از ظل السلطان بقصد تقسیم ایران . امین السلطان . سفیر انگلیس . شاه عبدالعظیم . موسیقی . آواز

فصل هشتم . ص ۱۶۷-۱۵۳ . بازرگانی نهران .

تجار اروپائی . ارامنه . شیرازی . گبری . بازار پروتق گردو خاکی . تهیه روغن حیوانی . بازرگانان ایرانی و فروش اجناس ب قیمت چند برابر خرید آنها . رسم چانه زدن در ایران . داد و ستد خارجیان . دلالتان . فروش اجناس گوناگون قدیمی با اروپائیان توسط واسطه ها . کلیمیان بزبان فرانسوی گفتگومی کنند . کلیمی های تهــــران . فرآورده های آهنی و آهن . مصرف آرد روسیه در ایران . تحویل آرد در اسنرخان . فروش آرد در بازار نهران . رقابت تجاران انگلیسی با بازرگانان روسی در شمال ایران . کالاهای انگلیسی . راه ترانزیتی بسته از طریق قفقاز . فروش اجناس اروپائی در مغازه های نهران . جمعیت نهران . داروخانه ها . داروسازان روسی . مهمان نوازی ایرانیان خدمتگزاران خانه . مقایسه خدمتکار ایرانی با اروپائی . عدم تمرکز . تجاری و صنعتی در نهران . سرمایه داران خارجی . شهرهای آذربایجان . دریای مدیترانه . بغداد اهالی آذربایجان . آذربایجان ثروتمندترین و پرجمعیت ترین استان ایران . تعداد ساکنین آذربایجان . آذربایجان مرکز تجارت ایران .

جاده شوسه تبریز به نهران و ترکیه و آسیای صغیر . کوه های قره داغ و حدود آن رودخانه ارس و سرچشمه آن . دامپروری و دامداری . کشتزارها . صادرات خشکبار آذربایجان . پشم و محصولات پشمی . صادرات آذربایجان به روسیه . گران بودن محصولات روسی . قیمت غلات قحطی سال ۱۸۹۸ در تبریز و افزایش بیش از حد قیمت آرد . دریاچه رضائیه . آجی چای . ارزان بودن قیمت پنبه در ایران پارچه های پنبه ای . پنبه آمریکائی و مصری . آذربایجان با معادن غنی . کوه های قره داغ . معادن . کوه های قره داغ .

فصل نهم . ص ۱۸۴-۱۶۸ . فاطمه سلطان اولین معلم فارسی زبان من .

سکینه پیرزن خدمتگزار در ساحل مازندران . صاحب اوروس . فاطمه دختر

میزبان . صرف ناهار . تناول غذا با دست . سورچی .

فصل دهم . ص ۱۹۱-۱۸۵ . نظام حکومتی ایران .

ایرانیان یا ملت نیمه کوچ نشین . جدا بودن ایران از دنیای منمدن غرب . مجاورت مرزهای ایران با دولت عثمانی . افغانستان و مناطق نیمه وحشی ماوراء قفقاز . نفوذ کامل روحانیان بر حکومت مستبد ایران . ووزراء اداره سازمانهای دولتی واجتماعی . بیلاقیهای ووزراء در حومه تهران ، وضع دهقانان . ترکمن ها و مجازات آنها .

فصل یازدهم . ص ۲۰۰-۱۲۲ . بانکهای تهران .

بانک امپریال (شاهنشاهی) . بارون رویترا انگلیسی و واگذاری امتیاز بانکشاهی به او . شرایط امتیاز بانک شاهنشاهی . سلاطین قاجار ساده لوح و از دست دادن امتیاز سه چهارم خاک ایران زمین با ذخائر نفتی عظیمش . تسلیم شدن دولت ایران در مقابل تهدیدهای شدید و پیاپی انگلیسیها . ناء سیس بانک استقراضی روس توسط یکی از سرمایه داران روسی بنام پالاکوف . بریاست و . و . بارووا . وظائف بانک استقراضی روسی . ارتباط بانک استقراضی با دولت روسیه نزاری . دریافت وام از بانک استقراضی توسط دولت شاهنشاهی . رقابت شدید بین بانک استقراضی روس و بانک شاهنشاهی . شعبات بانک استقراضی . بدرفتاری طبقه حاکم با مردم مخصوصا " ثروتمندان . ثروتمندان و بانکهای خارجی .

فصل دوازدهم . ص ۲۰۷-۲۰۱ . معیشت خانواده و خصائص اجتماعی .

منازل ثروتمندان ایرانی . خانه های ثروتمندان . اروپائی . شیوه زندگی . شهرت طلبی ایرانیان . ریاکاری و خودنمائی و ظاهرسازی ایرانیها در تمام مراحل زندگی .

فصل سیزدهم . ص ۲۱۳-۲۰۸ . طرق ارتباط .

رقابت شدید انگلیس و روس نبودن خطوط راه آهن در ایران . امتیاز انگلستان برای خطوط تلگرافی . امضاء قرارداد تلگرافی بین ایران و انگلیس . حق انحصار و امتیاز ساختمان راههای آهن و خطوط تراموای و بهره برداری از منابع طبیعی ایران . شرایط انحصار . مهندس راه س . ی . پالاشکوفسکی و کشیدن راه آهن از سواحل دریای خزر

بسمت جنوب واقیانوس هند . امتیاز کشی رانی دررودکارون وشاخه اصلی شط العرب
 آلمان وانگلیستان وساختن راه ترانزیتی وکشیدن راه ازدریای مدیترانه تابغداد .
 اتصال باکوبه نبریز ازطریق راه آهن . ولگاودریای خزرعرصه تمام فعالیت های
 بازرگانی روسیه وایران . فرستادن کالاهای روسیه ازطریق راه کاروانروبه تبریز .
 واردات ازروسیه . حمل مال النجاره ازطریق بندربوشهرودریای سیاه به بغداد و
 فصل چهاردهم . ص ۲۲۰-۲۱۵ . حکمران ایرانی باوزیران .

قصرشاه . مترجم پیرسفارت . زرگنده . باکالسه ای بسوی قصر . ارک . نگهبانها
 صاحب منصبان عالی مقام . باغ قصر . جاده شنی . عمارت وسیع دوطبقه . باغ
 سرخ . جریان آب ازکوه هابه باغ . جویها . تشریف فرمائی شاه . اطرافیان درحال
 خضوع وخشوع . زندگی شاه . عبادت شاه . آیشاه ایران مذهبی است . ؟ نفوذ
 روحانیان وسیدها در دستگاه سلطنت . ولخرج بودن مظفالدین شاه برخلاف پدرش
 مرحوم ناصرالدینشاه وصندوق احمقان . فروش القاب . حرمسرای شاهی وتعداد
 زنان آن . حکیم الملک دوست نزدیک ومورد اعتماد شاه . صدراعظم امین السلطان
 وشخصیت اجتماعی او . منزل امین السلطان . مشیرالملک . مشیرالدوله وزیرامور
 خارجه .

فصل پانزدهم . ص ۲۲۵-۲۲۱ . بابی ها .

صدرااعظم ومشیرالدوله وتغییرنظام حکومتی ایران . عدم موفقیت آنان .
 بابی هاودیگردستجات باصطلاح مذهبی . پیشرفت بیقاعدہ فرهنگ ایران اززمان
 حمله اعراب بایران . مکتب شیخ احمداحسائی وباب ازپیروان او . رانده شدن
 بهائیان ازایران واقامت گزیدن درروسیه وماوراء قفقاز وعشق آباد کتابهای بهائیان
 قتل وغارت کردن بابی ها .

فصل شانزدهم . ص ۲۳۳-۲۲۶ . زبان فارسی .

زبانهای هندوسامی . زبان فارسی وآلمانی . پاک نبودن زبان فارسی

کنونی . درهم آمیخته شدن زبان عربی بازبان فارسی . شاهنامه فردوسی
آسیای میانه . آسیائی . قرآن . دانشگاه‌های اروپائی .

فصل هفدهم . ص ۲۵۲-۲۳۴ . آخرین روزهای توقف مادرتهران . سرخ‌حصار .

دوستم ن . ن . کورماکوف . عزیمت ازتهران بمشهد سر . دماوند . سواحل
مازندران . سفارتخانه . جلالیه پسرظل‌السلطان . خانه دوطبقه ای بسبک اروپائی
دریای چوبی . استخر . قصر . سرخ‌حصار . قصرهای شاهنشاهی . کوه‌های البرز
سرخ محل شیاطین . خیمه گاه های نظامیان ومردم عادی . شیهه اسبان . پل‌و
جامه‌های پرازشامپاین . ساحل غاز . دریای خزر . کشتزارهاومناطق سرسبزوخرم .
کاروانسرای کوچک . کاروان داران . قزاقهای ایرانی . باطلاقها . چهره‌های جدید
درکاروان ما . بطریقه‌های شامپاین . تهیه شیشلیک ونان . ظل‌السلطان برادرشاه
رودکن . حمل ذغال وچوب ازصداهافرنگ بتهران . شهرهای آذربایجان . ثروتهاو
منابع طبیعی . بکربودن جنگلهای سواحل غازان . مازندران . گیلان ودریای
خزر . بی توجهی درموردحفظ ونگهداری جنگلها .

فصل هیجدهم . ص ۲۷۹-۲۵۳ . درفراز ونشیب های دماوند .

پیشروی کاروان . مردسالخورده وگفتگو با او . گذرازرودخانه "پلور" ومناطق
انبوه درختان . پل رودخانه . ماهیهای قزل آلا . بستررودخانه . شکارچی با
شهباز خود . فروش شهباز شکاری دربازارهای تهران . داستان خان باشهبازش .
دهکده بزرگ . کاروانسرا . رودخانه . تپه‌ها . کشتزارها . مسجد . گلدسته‌ها .
مرغزارها . دهکده بزرگ . "رینه" . اقامت مادراین دهکده . حمام رفتن زنان
ودختران . دره‌ای پرازدرختان چناروسفیدارونارون . سربفلک کشیده . برخورد
باجیران خانم . رودخانه کوهستانی لار . اطراق درکاروانسرا . ملایارهجذران
توقفگاه بی‌چو . شکوه وشکایت مردم به ملاها .

فصل نوزدهم . ص ۲۹۵-۲۸۰ . بندرگاه وتنگه .

توقفگاه دولتی ایرانیان بنام " منزل " ، عمارت هشت ضلعی با گنبدش ،
کلیساهای روستائی روسیه ، میدان کوچک ، مرغزار ، دروازه سنگی ، کوریدموریکه
نامش بندر " بیر " است . دهکده ایکه روستائیان آن خیلی بی فرهنگند و زنان آن
بسیار زیبا یند ، زنان قفقاز و گرجی در حرمرسرای شاه .

توقف در تنگه . عبور از سنگلاخها و جاده های صعب العبور . حیوانات درنده ای
چون پلنگ ، یوزپلنگ و گراز . برخورد با زن روستائی چادر بسر . دهکده کاروانسرای
ها . رودخانه ، پرآب . دهکده ی پارس یا فارس . قهوه خانه . سلسله جبال
البرز . کوه تپه ها و کشتزارها .

فصل بیستم ص ۳۱۴-۲۹۶ . در میان جنگلهای بکر .

شبی در دهکده فارس . باکو . چین . ژاپن . کوه های طالش . جنوب دریای خزر
جنگل استرخان و سواحل ولگه درختان سربفلک کشیده مناطق سرسبز و خرم .
سواحل گیلان . دهکده رودبار . پلنگان و حمله به گله ها . کشته شدن پلنگ ماده
شکارچیان ایرانی . چاروا دارمازندرانی . خرس کوچک . گروه خرگوشان و روباهان .
قراول . پرندگان جنگلی . جنگل شگفت آورمازندران . آلونک های سیاه . قهوه خانه
و کاروانسرای .

فصل بیست و یکم ص ۳۲۱-۳۱۵ . رفتن بدریا .

شهرآمل . زن ایرانی چادر مشکی بسر . گدا و کمک بان . کاروان . معبدنیمه
تاریک با معماری شگفت انگیز . کوره راه باریک . پرنگاه . جنگل . دهکده .
آلونک . جاده کنار سواحل . سوارکاران . آرامنه . کاسبهای بومی . آرامنه در ایران
نارسائیهای اخلاقی ایرانیان .

فصل بیست و دوم ص ۳۳۱-۳۲۲ . ساحل مازندران .

دره دشت . غلفزارها درختان میوه . بوته های تمشک . رشت . سندیکا های
اروپائی . زمستان سواحل مازندران . وحشت باغداران از سرما . شکوفه های

سرمازده . بهارزودرس . سیلاب وحشتناک در سواحل مازندران . جاده و کوره راه ها .
باتلاق . پلنگان و یوزپلنگان در فصل زمستان . نیستان و کشتزارها . پناهگاههای حیوانات
وحشی .

فصل بیست و سوم ص ۳۴۰-۳۳۲. آمل

حاج محمد حسن . مسجد . افسران عالیرتبه پلیس . توفقگاه آمل و عمارت دو
طبقه بانمای اروپائی . شهر بارفروش . محل ذوب چدن و تولید آهن . محمودآباد
، راه آهن . کرایه . خاصیت آب و هوا و خاک سواحل مازندران . کشت محصول . جمع
آوری محصول . فرهنگ روستائیان . دهکدهای بامردان کوتاه قد و ضعیف الجثه و زنان
بلند قد و خوشهیکل و زیبا . .

فصل بیست و چهارم ص ۳۴۷-۳۴۱. از آمل به بارفروش (یا شهر بابل) .

عبور از پل طویل و باریک : جنگ مار و قورباغه . دهکدههای بین راه قهوه خانه
رودخانه بابل . ماهور . پراز چنار . تعداد ساکنین بارفروش . باغهای میوه
کاروانسرا . مساجد قدیمی . متعصب نبودن اهالی . وقت گشودن مغازه ها .

فصل بیست و پنجم ص ۳۵۱-۳۴۸. از بارفروش به مشهد سر .

دهکده ها . عمارات و نمای آنها . زنان روستای لچک بسر . کشتزارهای سر
سبز و خرم و مناطق خوش آب و هوای بین بارفروش و مشهد سر .

فصل بیست و ششم ص ۳۸۵-۳۵۲. مشهد سر (نام قدیمی بابل سر) .

مهمانخانه پانیا نس برای اروپائیان مخصوصا " روسها . بزدان افکندن متخلفین
بحکم ملای محل . دریافت گمرک برای هرنوع محموله . کاروانسرا . اطراق . کاروانیان
با محموله های خود در این کاروانسرا . حمل کالاهای روسی از طریق دریای خزر بایران .
راه کاروانرو مازندران و اهمیت آن . راه رشت - تهران ساختمان کوچک نماینده شرکت
" قفقاز و مرکوری " لنگر انداختن کشتی . تخلیه بار و حمل آن بکاروانسرای مجاور و
عرضه آنها برای فروش . برج نزدیک کاروانسرای .

پناهندگی ترکمن های فراری در سواحل مازندران ، آلونک و مراجعه بیماران
 بدکتر . ویزیت زن چادر بسر خانم واسیل یف . بندربوشهر . تغلیس . از مشهد سر
 بروسه . سواحل غازان . گیلان و مازندران . اصفهان . مؤسسات انگلیسیان . تصرفات
 انگلیسیها در جنوب . ماهیگیری . صیدسگ ماهیهای بزرگ . توقف ده روزه مادر
 مشهد سر . قیمت ماهی . تصرف سواحل گیلان و غازان ، مازندران و دریای خزر
 بزمان پطر کبیر . اشتباهات دولت روسیه در مورد تخلیه تبریز . نجات اطیش از
 دست مجاری ها و تسلیم سباستوپول . حق گمرکی کلیه کالاهائیکه بایران حمل
 میشود . شرایط کالا از ایران بروسه شرابخواری ثروتمندان ایرانی . ارامنه و کلدانیها
 مشروب سازان ایرانی . تجارت روغن زیتون . دهکده رودبار و منجیل و پرورش نباتات
 روغنی . جمع آوری محصول و پرداخت مالیات بصندوق دولت . فعالیت شرکت های
 گوناگون در سواحل دریای خزر برای تخلیه و بارگیری کشتی .

فصل بیست و هفتم . ص ۳۹۴-۳۸۶ . بسوی شرکت بازرگانی غاز .

سواحل غاز . تاجرایرانی باکوئی باکشتی باری کوچک متعلق بخود . حرکت
 کشتی از باکو به مشهد سروسپس بساحل غاز . بهای بلیط کشتی . ناخدای کشتی . ایرانی
 میانه سال بادستیارش . آشوراده . توقف کشتی بوسط دریای پهلزارهای مازنداران .
 جزائر خشک و ببری . توقفگاه دریائی . سواحل ایران در دریای خزر . تنها بندر گاه
 ساحل غاز . مناسبترین بندر دریای خزر .

فصل بیست و هشتم . ص ۴۰۵-۳۹۴ . شرکت بازرگانی غاز .

نزدیک بودن دریای خزر بشرکت بازرگانی غاز . اسکله های باریک . ساحل غاز
 لنگر انداختن کشتی . مراجعه بشرکت قفقاز و مرکوری . حرکت کشتی سریع السیر بروسه
 شکایات اتباع روسی . کنسول استرآباد . حمل الوار از روسیه بایران . ممنوعیت حمل
 لبنیات . کمکهای پزشکی . گسترش روابط بازرگانی روسیه با ایران . اهمیت شرکت بازرگانی

غاز. پیشروی دریای خزر در ساحل گیلان بر اساس نظریه زمین شناسان و اهالی بومی .
پایان سیروس یاحت مازایران وبازگشت باکشتی روسی متعلق به شرکت " قفقاز و مرکوری
به " روسیه " .

ریت نیخ، ت، پ.

سفری بایران و بلوچستان سال ۱۹۰۰. سن پترزبورگ، ۱۹۰۳.

۶۲ص. نقشه، جدول.

شماره کتاب. ۳۵۳۶

مندرجات.

در دهه هشتم قرن نوزدهم در پترزبورگ مدرسه عالی زبانهای شرقی متعلق به گروه آسیائی وزارت امور خارجه تاسیس شد و با افرادی که در تب و تاب شناخت کشورهای آسیائی بودند آغاز بکار کرد. نخستین پیشنازان سعی کردند هر چه زودتر دوره این مدرسه را بپایان رسانند و اطلاعات علمی و عملی خود را برای گان در اختیار جهانگردان روسی گذرانند از کسانیکه ضرورت یادآوری نام آنها بدینجا احساس میشود تومانسکی و بائومگارتن است که پژوهشهای بسیاری در مورد جنوب غربی و مرکزی ایران کرده اند.

تومانسکی سال ۱۸۹۹ مسافرتی به تهران، همدان، اصفهان و شیراز کرد و از کنار دریاچه تبریز به بندرعباس رفت و از آنجا از طریق کرمان و یزد به تهران بازگشت.

در سال ۱۸۹۶ تحقیقات بعدی ایرانشناسی را "زارودنی" بعهدہ گرفت و از طرف فرهنگستان علوم بمدت چهارماه مأموریت پیدا کرد که بررسیهای جانورشناسی خود را در شمال شرقی ایران انجام دهد. در سال ۱۸۹۸ انجمن جغرافیائی "ای. ر. ت" تصمیم گرفت باردیگرمأموریت اورا تجدید نماید ضمناً "برای بسط مسائل مورد تحقیق و پیشنهاد شد که از طریق سیستان و بلوچستان نا اقیانوس به پژوهش علمی خود ادامه دهد یعنی آرزوی قلبی هر سیاح روسی ایرانگرد.

سال ۱۹۰۰ ساخالنسکی رجل با استعداد و مشهور آسیای میانه و ماوراء قفقاز آغاز مطالعات بعدی ایرانشناسی را بعهدہ می گیرد و هیئت اعزامی را بسرکردگی ای. فپالمگرن به بلوچستان روانه میسازد.

کار این گروه از تهران یادقیقه از کاشان شروع میشود و این نقاط مورد مطالعه قرار

میگیرد جاده نهران - انزلی . قزوین تا سواحل خلیج انزلی . رشت و کنسولخانه
مشهد سر . کشتی هادریای خزر . بندرانزلی . لنکران . راه استرخان به خلیج انزلی
آستارا .

از تهران تا اقیانوس هند . از رشت تا دهکده کتال واقع در سی فرسنگی . سفید
رود تا پل منجیل . از شاهرود تا مصب رودخانه ملاعلی واقع در بیست و پنج فرسنگی .
ابهرود . ینگه امام و حصارک . کرج . شاه آباد . پیربازار . قم تا کاشان . دریاچه
حوض سلطان . اهالی عباس آباد و خالق آباد . اردستان . کرمانشاه . جاده انار
کرمان . دهکده خان خاتون . بم . جاده وکیل آباد تا شهرریقان . رودخانه
کنارچای . اصفهان . جاده کاشان تا بم . کوه های کرمان . وضع آب و هوا . بادهای
فصلی یزد . اردکان . سمنان . مشهد تا ترشیز . بلوچستان . رودخانه . آب و هوا .
پیشه اهالی مساحت زمینهای مسکونی . ساکنین . فرهنگ و تمدن مردم این سرزمین
نژاد . چگونگی زیست . پوشاک زنان و مردان . تربیت اطفال . نوع تغذیه . چاه
بهار و نفوذ انگلیسیان . بندرگاه چاه بهار . مسقط . زنگبار . خطوط تلگراف و بسیار
مطالب خواندنی و دانسننی دیگر در این سفرنامه جای گرفته است .

سیاحانی که باسیاسفرکرده اند. تاریخ مشرق. سن پترزبورگ، ۱۹۰۱.

۱۲۵، ۱۰۹ص، جدول.

فهرست اعلام.

مندرجات.

مقدمه.

فصل اول. مسائل تاریخی ص ۳-۶. فصل دوم. اهمیت تاریخ مشرق ص ۱۱-۶.

اولین جهانگردانی که به آسیاسفرکرده اند.

فصل سوم. سیاحان یونانی و رومی قبل از قرن ششم ص ۱۵-۱۱.

فصل چهارم. سیاحان چینی و عربی از قرن ۱۲-۶ص ۱۷-۱۶. فصل پنجم.

جهانگردان اروپای غربی در آسیا ص ۲۴-۱۷. فصل ششم و هفتم. سیاحان قرن پانزدهم

ص ۳۰-۲۴.

فصل هشتم. سیاحان و مبلغین در ژاپن و چین ص ۳۵-۳۰.

فصل نهم. سیاحان قرن هیجدهم و هفدهم ص ۴۰-۳۵. فصل دهم. سیاحان

قرن نوزدهم ص ۴۳-۴۰. فصل یازدهم. سیاحان قرن نوزدهم در خیوه، بخارا،

ایران، تهران، خراسان، آسیای صغیر، فلسطین، عربستان و... ص ۵۱، سیاحان،

روسیه در آسیا.

فصل دوازدهم. مناسبات بازرگانی با شرق. زائران قرن ۱۵-۱۲ و سفیران قرن

۱۷-۱۵ص ۶۳-۵۲. فصل سیزدهم. سفارت های قرن هفتم در هند، ایران، بخارا

افغانستان، قفقاز و... ص ۶۸ و.....

فصل بیستم. سفری بایران، ترکیه آسیائی، فلسطین، سوریه، مصر و قفقاز

بقرن نوزدهم ص ۹۲.

رقابت در دستنمایی هرچه بیشتر منابع بازرگانی در شرق . سن پترزبورگ ، ۱۹۰۳ .

۳۴۳ ، ۱۱۶ ، ۴ ص . نقشه ، جدول .

در این کتاب شرح کاملی از اقتصاد کشورهای شرقی بخصوص ایران و رقابت روسیه

وانگلیس با یکدیگر در دستنمایی بازرگانی بیشتر در کشورهای خاور و اروپای کوچک و نیز

منصرفات و اعمال نفوذ این دو دولت در کشورهای شرقی و غیره بطور مفصل بیان

شده است .

مندرجات .

فصل اول نظراجمالی . گردش بازرگانی خارجی شرق ۴-۱ . ارزش صادرات و

واردات هشت دولت اروپائی و ایالات متحده آمریکا در مناسبات بازرگانی با شرق ص ۸

۵- . داد و ستد روسیه با شرق ص ۸-۸ . کالاهای مورد نیاز شرق ص ۱۴-۹ . صادرات

کالای شرقی به روسیه ص ۱۵- .

فصل دوم . منصرفات انگلیس در آسیا ص ۶۲-۱۶ . فصل سوم . چین ص ۱۲۰

۶۳- . فصل چهارم . ژاپن ص ۱۵۰-۱۲۱ فصل پنجم . ترکیه ص ۱۵۸-۱۵۱ . فصل

ششم . هند و نیدرلاند ص ۲۰۸-۱۸۶-

فصل هفتم . ایران ، گزارش تاریخی درباره بازرگانی روسیه با ایران ۲۱۴-۲۰۲

وضع کنونی روسیه در بازار ایران ص ۲۱۷-۲۱۴- رقبای روسیه در ایران ص ۲۲۱-۲۱۷ .

گزارش تاریخی در مورد خلیج فارس ص ۲۲۳-۲۲۱ . فعالیت های روسیه و انگلیس در

خلیج فارس ص ۲۲۳ . آثار بازرگانی خارجی ایران ص ۲۲۴-۲۲۸ . مهمترین کالای

صادراتی و وارداتی ایران ص ۲۲۹ . طرق ارتباط ص ۲۳۵-۲۲۹ . گزارشی درباره

جمعیت ، کشاورزی و صنعت ایران ص ۲۳۹-۲۳۵ . نمایندگان سیاسی روسیه و انگلستان

درایران ص ۲۴۰ - ۲۳۹ ، موحسات صنعتی ، بانکی ، بازرگانی خارجی و روسیه در ایران
ص ۲۴۳ - ۲۴۰ .

فصل هشتم . متصرفات فرانسه در آسیا ص ۲۵۴ - ۲۴۴ . متصرفات پرتغال در آسیا
ص ۲۷۷ . متصرفات آمریکا در آسیا ص ۲۷۹ . افغانستان ص ۲۸۰ . بلوچستان ص ۲۸۴ . آلمان
در آسیا ص ۲۸۶ . مصر ص ۲۸۸ . راههای ارتباطی در شرق ص ۲۹۷ . خرید و فروش نفت در
شرق ص ۳۰۸ . نتیجه ص ۳۱۳ .
مندرجات ضمیمه .

گردش بازرگانی ایران و روسیه ص ۶۱ . واردات ایران از روسیه ص ۶۲ . صادرات ایران
بروسیه ص ۶۴ . بازرگانی خلیج فارس ص ۶۷ . مهمترین کالاهای صادراتی و وارداتی
بندرهای خلیج فارس ص ۶۸ و

کردها. مشاهدات و خاطرات . پطروگراد ، ۱۹۱۵ .

۴۳ص . مصور . نقشه .

شماره کتاب ۲۸۸۴ .

اولین ثمره مسافرت خودراکه بسال ۱۹۱۴ میلادی صورت گرفته است به همسرو

همسفرم تقدیم میدارم .

مندرجات .

فصل اول ص ۱۰ . جغرافیا و تقسیم عشایر . آزارات و خلیج اسکندر . جنوب آزارات و کوه های زنجیره ای آن . سلسله جبال مرزی ایران و ترکیه . فلات مرتفع بادریاچه های نمکزاربنامهای . واورمی . شاخه غربی سلسله جبال مرزی ایران و ترکیه . جلگه . مسو . یوتام . زاگرس . ملل شرق .

فصل دوم . ص ۶ . تاریخ کردها . محل سکونت کردها در ایران . نژاد اولیه کردها در کردستان . نظر نویسندگان کلاسیک در مورد پیدایش اراضی کردستان . پیدایش کار - دوخها . ده هزار یونانی . کسنوفونت و سرزمینهای اصلی کاردوخها . نظریات دیگران درباره کردها .

فصل سوم . ص ۱۳ . زندگی و وضع کردها . کوچ نشینی کردها . اقامت گزیدن در شهرها . کولی های روسیه . تعداد باسواد های کردها . خانه های گلی . زندگی کردها . در زمستان صحراها . نگهبانی گله ها . خیمه گاه های نابستانی . سلیمانیه . زمستانگاه .

فصل چهارم . ص ۱۵ .

زبان ، فولکلور و کتابت . زبان کردها و زبانهای فارسی ، افغانستانی ، بلوچستانی آسی یمنی و دیگر لهجه های معاصر و قدیمی . زبان کردی با قوانین فونتیکی . زبان سریانی و زبان روسی . زبان لاتین کوه نشین های سوئسی و زبان اینتالیائی . اجداد زبان فارسی . فارسی میانه و زبان فارسی باستان . کتیبه های خط میخی . کتاب مقدس اوستا .

عناصر زبانی از بین رفته مادرها و زبان کردی . امپراطوری ایران مقدم بر ایران باستان .
فصل پنجم . ص ۲۱ .

مذهب . کردهای مذهبی باسواد . رقابت بین ایران و عثمانیه بر سرکردستان . هم
کبشی عثمانیها با کردها . کمیسر عثمانی طاهر پاشا و نتوری جدید او درباره متعلق بودن
کردها به عثمانی . مذهب سنی و کردان . شافعی بودن کردها و حنفی بودن عثمانیان
اختلاف بر سر مسائل عقیدتی . کردها خود را از تبار خلفای عمری و بعضی از عباسی
میدانند .

فصل ششم . ص ۲۸ .

ویژگی کردها . زندگی قرون وسطائی خرده مالکیت کردی . نظام قبیله‌ای و عشایری
استفاده از کردها بمنظور خشونت در مبارزات سیاسی . آتو فیان . کردها را ، " جوانمردان
شرق " می نامد . سرکرده های قبائل کردها و مالکان . نظام زندگی قرون وسطائی در
کردستان .

فصل هفتم . ص ۳۶ .

وضع زنان ، ارتباط با دیگر ملیت ها ، مسئله کرد . کار زنان و دختران کرد . سخت
کوش بودن زنان کردی . خانه داری زنان کردان و مهمان نوازی آنان .
فصل هشتم . ص ۴۱ .

کرد های روسیه . انعقاد عهدنامه گلستان و کوچیدن کردان به مرزهای روسیه .
پیمان ترکمانچای و نقل مکان کردن کردهای ایروان بطرف روسیه ملیت های کردان در
روسیه و درهم آمیختن باهم قبیله های کارسلی و آرقالنسکی . ماوراء قفقاز . شرکت کردها در
جنگ . توجه رهبران نظامی به کردها سرهنگ لاریس ملیکوف . جنگ روسیه با عثمانیها و
شرکت چهارصد سواره نظام کردی در جنگ . نبرد کریجه . هنگ کارسی و ایروان سرگرد جعفر
آقا فرمانده هنگ ایروان . نفوذ فراوان سرگرد جعفر آقا بر کردهای ماوراء قفقاز . نائل شدن
بدرجه ژنرالی و دریافت حقوق بازنشستگی از دولت روسیه . دریسه او . " علی اشرف آقا
شمشاد نیوف و درجه ژنرالی او بخاطر سرکردگی کردها ی روسیه " .

مینورسکی ، و، ف .

مرزبندی ایران و عثمانیه . انتشارات وزارت امور خارجه .

۴۲ ص . مصور . نقشه .

شماره کتاب ، ۳۴۹۵ .

مطالب بسیاری که درباره مرز ایران و ترکیه در سال ۱۹۱۵ توسط وزارت امور خارجه منتشر گردید چندان قابل دسترس عموم مردم نبوده است . ازین رومهمترین خطوط مرزی و نتایج کاروبررسی کمیسیون مختلط مرزی بسال ۱۹۱۴ را که دانستن آنها منافع زیادی از نظر جغرافیائی و تاریخی دربر خواهد داشت با آگاهی میرساند .
مندرجات .

فصل اول . تاریخچه سرحدات ص ۱ .

فصل دوم . کمیسیون سال ۱۹۱۴ میلادی و تاءسیس آن ص ۹ .

فصل سوم . توصیف کامل مرز ص ۱۲ .

فصل چهارم . پایان مرزبندی و نتایج بررسیها ص ۳۹ .

محمدعلیشاه . نهضت ملی بسرزمین شیروخورشید . الکساندر وپل ، ۱۹۰۹ .

۱۴۶ ص . مصور .

شماره کتاب . ۲۲۹۵ .

مندرجات .

فصل اول . محمدعلی میرزا ، مظفرالدین میرزاوالی آذربایجان ، دوران طفولیت و جوانی محمدعلی . زندگی زناشویی مظفرالدین ، زیبارویان جوان حرمسرا ، خوشگذرانی مظفرالدین میرزا . ام الخاقان مادر محمدعلی . عزیمت همسر مظفرالدین میرزا به تهران جدائی ام الخاقان از مظفرالدین میرزا و ترک محمدعلی . عروس ناصرالدینشاه و شکوه و گله از شوهرش . طرفداری روحانیون از ام الخاقان ، تشکیل دادگاه برای طلاق گرفتن ام الخاقان از مظفرالدین میرزا . زناشویی خانواده سلطنتی ، تربیت محمدعلی میرزا ، محبت بیش از حد پدر نسبت به محمدعلی میرزا . جاسوس درباره پیشکار امیر نظام حکمران کل مناطق آذربایجان پیشکار مظفرالدین میرزا . و ناسزاگوئی او به ولیعهد . وصیت فتعلیشاه ، شاهزاده خانم . محمد علی فرزند دختر صدر اعظم ، شعاع السلطنه ، بی توجهی درباریان به محمدعلی ، حرفهای در گوشی درباره محمدعلی . دبیر السلطان ، منشی مخصوص مظفرالدین میرزا ، قوم الدوله محمد علی خان رئیس انتظامات و جاسوس دربار حرفهای دوپهلوی منشی . شایعانی درباره محمدعلی میرزا و محمدعلی خان و ص ۱۰۰ .

فصل دوم .

وضع مالی مظفرالدین میرزا ، محمدعلی در سن دوازده سالگی ، پیشکشی های درباریان و دیگر مستخدمین دون پایه برای ارتقاء مقام ، احشام السلطان ، امیر لشکر ، گماشتن محمدعلی بفرماندهی کل قوای آذربایجان ، شکایت نظامیان از محمدعلی به مظفرالدین میرزا ، مرخصی رفتن سربازان بشرط آوردن جوجه مرغ برای محمدعلی و ص ۸۰ .

طعمکاری محمدعلی . سفر ناصرالدینشاه باروپا و توقف اودر تبریز . ازدواج محمدعلی با نوه ناصرالدینشاه دختر نایب السلطنه وزیر جنگ . پشتیبانی نایب السلطنه از محمدعلی در تصاحب ناج شاهنشاهی . فراگیری تعلیمات و فنون نظامی و آداب و رسوم اروپائی . چوب و فلک کردن دوتن از افسران عالیرتبه بدستور مظفرالدین میرزا . حرمسرای خارج شهر مظفرالدینشاه . جدائی محمدعلی از همسرش و تحویل فرزند او به حرمسرای خود و ۰۰۰۰ ص ۱۳ .

فصل چهارم .

کشته شدن ناصرالدینشاه در بهار سال ۱۸۹۶ و بسطنت رسیدن مظفرالدین میرزا . وحشت مظفرالدین از برادر بزرگتر خود ظل السلطان . ناجگذاری مظفرالدین میرزا . منصور میرزا شعاع السلطنه سومین پسر مظفرالدین میرزا . لقب ولیعهد ایران . سنت شکنی مظفرالدینشاه در تعیین ولیعهد . انتخاب محمدعلی به جانشینی مظفرالدین شاه . دخالت صدرالاعظم در انتخاب ولیعهد . عین الدوله . انتخاب محمدعلی میرزا بحکمران آذربایجان و ۰۰۰ ص ۲۱ .

فصل پنجم .

ولایت آذربایجان . سبک بودن هزینه زندگی . افزایش هزینه زندگی . رفتن مظفرالدین میرزا به تهران برای تصاحب ناج کیانی . اغتشاشات در تبریز . کشته شدن پیشکار مظفرالدین میرزا امیر نظام گروسی پیشکار جدید . ناسزاگوئی مجنهد علی اکبراردبیلی علیه سلسله قاجاریه توطئه محمدعلی علیه امیر نظام گروسی . آگاه شدن امیر نظام از توطئه خائنانه محمدعلی . ماجرای استعفای امیر نظام السلطنه پیشکار جدید ولیعهد و استعفای او پس از یکسال و نیم . اتابک اعظم پیشکار جدید و بالا رفتن نرخ نان و ۰۰۰ ص ۲۶ .

فصل ششم .

وضع خرید و فروش گندم دولتی و آزاد . پیشکشی گرفتن نظام السلطنه از شهر بانی . وضع ناله و نانواییها . قحطی در تبریز . فلاکت مردم تبریز . ناسزاگوئی ساکنان تبریز به محمدعلی ولیعهد . توقیف اشخاص سرشناس و آسیابانها و فرار و پناهندگی آنها به کربلا و ۰۰ ص ۳۳ .

فصل هفتم .

موجب ولیعهد در سال . حقوق مظفرالدین شاه بزمان ولیعهد . پیشکشی مقامات دولتی برای ولیعهد . دویست و چهل هزار روبل دریافتی ولیعهد . حاجی صدرالملک واعترضارض خواهان و برادران به محمدعلی . شعاع السلطنه ولایتعهدی . سالار الدوله برادر محمدعلی و ادعای ولیعهدی او . حاکم زنجان . مشکلات مالی محمدعلی . وضع مالکان و دهقانان و رابطه آنها بایکدیگر . جمع آوری مالیات از محصولات مهمترین درآمد مقامات دولتی . مجتهدین تنها حامیان ستمدیدگان و ص ۳۶ .

فصل هشتم .

جاسوسان ولیعهد محمدعلی میرزا آزار دادن رعیت ها پیشکشی گرفتن مقامات دولتی برای انجام هرکاری . املاک مجیدخان . شیخ علی خان . نظربیک . حاج قاسم مالک بزرگ اردبیل رشوه گرفتن محمدعلی میرزا از حاج قاسم . حاج میرزا جواد مجتهد و برادرش حاج میرزا حسن مطیع ساختن مستخدمین بلند پایه . نقض فرمانهای شاه و رفتار خودسرانه محمدعلی و ص ۴۴ .

فصل نهم . تشکیل جلسات سری مردم . جاسوسان . محمدعلی . گزارش کلیه اخبار روزانه به محمدعلی . تشکیل شورای مجتهدین برای حفظ منافع خود . میرزا علی اکبر . ملاحاجی کریم از مجتهدین بانفوذ تبریز و ص ۴۸ .

فصل دهم .

پرداخت رشوه برای تثبیت موقعیت خود از طرف استانداران . دریافت باج و خراج از مالکان عمده . خان مکی و استقلال او . جاووبیک سرکرده قبیله کردی شیکاک . اختلاف جاوو بیک با استاندار . گزارش اوضاع به ولیعهد . بسیج صدوپنجاه سوار برای دستگیری جاوو بیک خلع سلاح کردن مردان مسلح استاندار . گزارش چگونگی وقایع به ولیعهد . بسیج هزار نظامی مسلح علیه جاوو بیک . محاصره شدن استاندار بانظامیان خود . باسارت درآمدن استاندار خلع سلاح قشون استاندار . پیغام جاوو بیک به محمدعلی . سکوت ولیعهد در مقابل چنین کار مفتضحانه . تلگراف کردها به مظفرالدینشاه و بازگو کردن چگونگی وقایع عزل و برکناری

استاندار . استاندار جدید و دشمنی او علیه جاووبیک . نظام السلطنه دومین پیشکار آذربایجان
و بقتل رساندن جاووبیک . حاجی صدرالملک فرزند راهزن معروف احمدخان مراغه ای
استاندار ساوج بلاغ و بروز وقایع ناگوار در ساوج بلاغ مرکز کردستان و ۵۱ ص ۰۰۰
فصل یازدهم .

حاج کریم امام جمعه . شعاع السلطنه . سالار الدوله و ظل السلطان . بیماری سخت
مظفرالدینشاه و احضار محمدعلی از تبریز به تهران و برگرداندن او به تبریز و ۶۰ ص ۰۰۰
فصل دوازدهم

بی حرمتی مردم به محمدعلی . سنگ باران کالسه محمدعلی . مبارزه محمدعلی با
مردم . بستن مدارس تبریز . اعتراض مردم به بسته شدن مدارس . رفتن پسر نظام السلطنه
به لندن و مخالفت ولیعهد از آن . استعفای نظام السلطنه از پیشکاری در ۱۹۰۱ میلادی
و حرکت وی به تهران . گرفتن پول از نظام السلطنه در میان راه تبریز ، تهران ، تشکیل
انجمن های سیاسی . قوت مظفرالدین شاه در ژانویه سال ۱۹۰۲ . جلوس محمدعلی به تخت
و ۶۶ ص ۰۰۰
فصل سیزدهم .

نبودن مدارس عالی در کشور بجز دارالفنون ، فقر فرهنگی و مادی در سراسر ایران ، سید
نقی زاده مستشار الدوله و ۷۱ ص ۰۰۰
فصل چهاردهم .

پناهندگی حاج میرزا هاشم بسفارت انگلیس تعداد قریه های ایران ، شاهزاده یاتمان
قلیچ با برادرزاده اش و ترک ایران از دست محمدعلیشاه و اقامت دائمی در روسیه گفتگوی
نظام السلطنه با نمایندگان گرسنگان و ۷۷ ص ۰۰۰
فصل پانزدهم .

پرداخت حق السکوت توسط محمدعلی میرزا ، امیربها در جنگ و کتلل شاپشال از
مخالفین سرخت تشکیل مجلس . مجلس خواستار عزل امیربها در جنگ میشود . شاپشال از فارغ

التحصیلان دانشکده زبانهای شرقی پترزبورگ . انتخاب شاپشال برای معلمی ولیعهد . خو گرفتن ولیعهد با شاپشال . تمدید قرارداد شاپشال برای مدت دوازده سال . آمدن مهندس " ولوف بایران " . برای کشیدن جاده شوسه جلفا - تبریز . شاپشال ، کارگززار وزارت امور خارجه ایران مفرح الدوله همایون زهری و شرکت در کمیسیون ارزیابی هزینه . رشوه گیری مفرح الدوله شاپشال مشاور محمد علی بهنگام تصاحب تاج و تخت و ص ۸۲ .
فصل شانزدهم .

محمد علی و نایب السلطنه درء اس حزب ارتجاعیون . حکومت مشروطه یا نظام مستبده . ظل السلطان از موافقین مشروطه . عدم اعتماد مجلس به ظل السلطان . والی اصفهان و تصاحب دوهزار قریه . خونخوار بودن ظل السلطان . مجلس و روحانیون شیعه . فاش شدن اعمال ناپسند شاه . بتخت نشستن محمد علی بتخت سلطنت بطور غیر قانونی . حاج میرزا محسن از مجتهدین تبریز و حمایت اواز مشروطیت . ویران شدن بنای قدیمی مجلس و مسجد سپهسالار و انجمن تبریز . گرفتار شدن نمایندگان مردم و اعدام بسیاری از آنها و ص ۹۰ .
فصل هفدهم .

برگشتن حکومت ایران به نظام استبداد . سرباز گیری . بودجه دوازده میلیون روبلی افزایش گمرکات برای پرداخت قرض ایران بدولت روسیه . اعتراض شدید کشاورزان و زمینکشان بدستگاه حاکمه و ص ۹۴ .
فصل هیجدهم .

بحران وضع مالی شاه و نظامیان . مبارزه پایان ناپذیر ساکنین تبریز علیه شاه مستبد ناراضی بودن مردم از سلسله قاجاریه . حمایت نکردن ازدستگاه حاکمه . گرفتن وام ازدولت روسیه . محمد علی و کمک گرفتن از قزاقها برای برقرار حکومت ضاله خود . پسر سوم مظفرالدین شاه . منصور میرزای شجاع السلطنه احمد میرزا فرزند محمدعلیشاه و ص ۹۹ .

سیستم رشوه خواری در ایران . ازدواج بادختران اشخاص سرشناس برای تصاحب

پست حساس دولتی . باز خریدن وزارت از صدراعظم و ص ۱۰۵ .

روابط اقتصادی واجتماعی ، خلاصه مشاهدات و گزارشهای درباره زمین داران ،

مالیات و روشهای اصلاحی ، شرح جامعی درباره اردبیل ، سن پترزبورگ ، ۱۹۰۹-

۱۶۱ ص . جدول .

مقدمه .

شماره کتاب ، ۱۰۷۰ .

فصل اول . زمین داران ص ۲۴-۱ . املاک اصلی . توسعه املاک و اخذ حق التوسعه

شرایط اساسی زمین داران معاصر . تشکیل طبقه کشاورزی ، تبدیل کشاورز جزء به کشاورز عمده

نقش دستگاه های اداری در این موقع ، ازدیاد حقوق مالکان بعنوان ازدیاد حقوق رعایا

و تبدیل دهقان غیرمالک به دهقان مالک . روزمزدان و بیگاری کشان ،

فصل دوم . سیستم مالیاتی ص ۵۲-۲۶ . فهرست های مالیاتی . تبدیل مالیاتهای

اراضی با اختیارمالکان عمده . وخیم شدن وضع مالی دولت و سعی و کوشش برای افزودن در

آمد . مالیات ها . بیگاری ، عوارض ، رشوه ، هدایا ، جراثم ، نمونه هایی از درآمد مالکان

خانه روستائی .

فصل سوم . دستگاه اداری در ولایات ص ۸۸-۵۶ .

نظراجمالی بکلیه امورداخلی ایران ، روحانیت و رهبری و ارشاد ، رقابت روحانیان

با اشراف . اداره امورمدنی . سلب آزادی ، پس گفتار درباره روحانیت ، ادارات دولتی

وضع مستخدمین دولتی . وضع سیاسی و کوشش مالکان .

گزارش فنی درباره اردبیل .

فصل چهارم ص ۱۱۰-۹۳ .

مرزها ، تقسیمات کشوری ، فعالیت مردم ، جدول ، طرح اولیه تاریخی و نقش

سیاسی و نظامی کشورکوچ نشینان ، تبدیل ده نشینی بشهرنشینی که جنبه سیاسی بخودنیز

گرفته است .

شاهسونها ازاهالی آذربایجان شرقی اند.

فصل پنجم ص ۱۵۸-۱۴۷.

امورپولی وبازرگانی درباره کارگران ایرانیکه درروسیه بسر می برند.

ایران و شرح اقتصادی آن . سن پترزبورگ ، ۱۹۱۳ .

۳ ، ۳۲۲ ، نقشه ، جدول .

شماره کتاب : ۵۸۱۳

این کتاب تقدیم باحمدشاه شده است .

مندرجات .

مقدمه . فصل اول ص ۱ . شرح تاریخ طبیعی و جغرافیائی ایران . فصل دوم ص ۱۸ . مالکیت ارضی و کشاورزی . فصل سوم ص ۴۳ . ثروتهای معادن و صنعت . فصل چهارم ص ۷۰ . طرق ارتباطات و مناسبات . فصل پنجم ص ۱۲۸ . توصیف کلی بازرگانی خارجی ایران . فصل ششم ص ۱۴۱ . توصیف بازرگانی خارجی ایران با کشورهای دیگر فصل هفتم . ص ۱۵۳ . تجارت ایران و روسیه . فصل هشتم ص ۱۹۷ . جزئیات بازرگانی ایران و روسیه . فصل نهم ص ۲۲۳ . ایران در بازار مکاره " نی ژگورود " . فصل دهم ص ۲۳۳ . نمایندگان سیاسی روسیه در ایران و گزارشهای آنها . فصل یازدهم . ص ۲۵۳ . شرایط تجدید ساختن اقتصادی ایران . ضمائم .

قوانین ایران ص ۳۰۱ . ارزش واردات ایران ص ۳۰۶ ، ارزش صادرات ایران ص ۳۰۸ . ارزش ارز ایران ص ۳۱۱ . صادرات ایران روسیه و درصد آن در کل صادرات ایران ص ۳۱۲ . واردات ایران از روسیه و درصد آن در کل واردات ص ۳۱۶ . صادرات ایران ص ۳۱۹ . با افزایش مبادلات کالای ایران و روسیه ، اعضاء سفارت روسیه همه بر منافع بازرگانان و تجارت ایران و روسیه نظارت دارند و در گزارشهای خود بینشهای باارزشی را درباره وضع اقتصاد ایران و رسته های گوناگون بازرگانی آن ارائه داده اند ، برای تکمیل توصیف خود ما لازم میدانیم قطعاتی از این گزارشها را بعنوان آخرین اطلاعات از دیدگاه یک دولت بیگانه با گاهی همان برسانیم .

شرح آمار سیاسی ایران . پترزبورگ ، ۱۸۹۶ .

۲۲۲ ص .

شماره کتاب ، ۳۵۳۵ .

مندرجات .

مقدمه . فصل اول ص ۱ . شرح خواص طبیعی ایران . عوارض سطح زمین ایران . و

بررسی آبهای زیرزمینی . آب و هوا .

فصل دوم ص ۳۶ . اهالی ایران فصل سوم ص ۵۲ . مذهب . فصل چهارم ص ۱۲۶ .

فعالیت مردم ، حرفه ، صنعت ، منابع طبیعی ، شاهراه های اصلی ، بانکها و تجارت ، فصل

پنجم ص ۱۲۷ . نظام اجتماعی و ادارات دولتی ، دارائی ، مالیات و دادگستری . فصل

ششم ص ۱۴۸ . ارتش ایران . فصل هفتم ص ۱۷۰ . شهرهای مهم . تهران ، قم ، کاشان ،

اصفهان ، قزوین و شوشتر . ص ۱۸۱ . یزد ، کرمان و شیراز ص ۱۸۴ . تبریز ، رضائیه و کرمانشاه

ص ۱۸۷ . مشهد ، نیشابور ، سبزوار و شاهرود . ص ۱۹۰ . بندرعباس ، بندر بوشهر و لنگه . فصل

هشتم ص ۱۹۳ . روابط روسیه با ایران و وضع سیاسی آن در سده نوزدهم . علائم راهنمای

ص ۲۸۱ .

بخش دوم . ملیت های گوناگون . ایرانی ، ترک ، تاتار ، کرد ، عرب و قبائل لر

اصالت نژادی ایرانیان در کره زمین . از نظر اروپائیان . ایرانیها و آداب و رسم آنها

تیپ اصیل ایرانی . مناطق شرقی و مرکزی ایران . روابط ایرانیان با یکدیگر . فرهنگ ایرانیان

بخش چهارم .

کشاورزی در ایران . نوع معیشت ایرانیان ، وضع کانال کشی و سد سازی در ایران .

بخش ششم .

ارتش ایران . ژنرال گاردان ، ناپلئون اول فتعلیشاه عباس میرزا و مرگ اوبسال

۱۸۳۳. نفوذ انگلیسها . نفوذ روسها بزمان محمدشاه (۱۸۴۱-۱۸۳۴) . عزیمت ناصرالدین شاه باروپا بسال ۱۸۷۸ و درخواست مهمات برای ارتش ایران . میرزاتقی خان امیرکبیر صدراعظم وضع مادی سربازان ایران . میرزا حسن خان ازوزیران بالیافت وگاردان . امپراطور الکساندر سوم .

مجموعه ای از فعالیت دپارتمان آسیای میانه امپراطوری روسیه مربوط به توصیف فسمتی

از ایران . سن پترزبورگ ، ۱۹۰۷ .

۲۱۱ ص . نقشه

شماره کتاب . ۳۴۰۳ .

مندرجات .

مقدمه . اعضاء دپارتمان آسیای میانه . شرح خلیج فارس ص ۱ . خلیج فارس در تاریخ

جهان ص ۳ . وسعت خلیج فارس ص ۳۱ . موسسات روسیه در ایران ص ۳۵ . شهر یزد ص ۴۴ .

آثار باستانی شهر ص ۴۵ . تنظیم شهر ص ۴۸ . تقسیم بندی شهر ص ۵۲ . تقسیم شهر به منطقه

ص ۵۴ . توصیف کلی شهر ص ۵۶ . داخل شهر ص ۷۹ . خارج شهر ص ۸۶ . نواحی شهر ص ۱۰۳ .

دهکده و قصبه ص ۱۰۶ . اهالی شهر ص ۱۰۸ . آب و هوا و بهداشت یزد ص ۱۳۲ . تجارت

و صنعت یزد ص ۱۴۰ . تولیدات و لایات یزد ص ۱۴۲ . پیشه یزدی ها ص ۱۴۲ . کالاهائیکه از

شهرها دیگر به یزد وارد میشود ص ۱۵۶ اجناس خارجی که به یزد وارد میشود ص ۱۶۲ . جاده

تهران ص ۱۸۵ . جاده شاهرود ص ۱۸۶ . جاده کرمان ص ۱۲۲ . جاده بندرعباس ص ۱۲۲ .

جاده بوشهر ص ۱۹۶ . پنبه صنعتی افغانستان ص ۱۹۸ .

ملاحظات ص ۲۱۱ .

سواحل جنوبی دریای خزر (استرآباد ، مازندران ، گیلان) پطروگراد ، ۱۹۱۶ .

۱۷۲ ص . مصور . نقشه .

شماره کتاب . ۳۴۰۴

پیشگفتار مولف .

با ارائه این اثر (سواحل جنوبی دریای خزر) خود را موظف میدانم که بعنوان مقدمه

مطالبی را یادآور شوم .

پنج سال از عمر خود را در گروه ناوگانی دریای خزر گذراندم و بنابه وظیفه شغلی خود

مجبور بودم مناطق جنوبی دریای خزر را سرکشی کنم . ابتدای امر بعنوان کارشناس کشتی و از

سالهای ۱۹۱۳ - ۱۹۱۲ به عنوان فیلمبرداری از دریای خزر در ناوگان انجام وظیفه می نمودم

و در این مدت نتوانسته ام شرح مشاهدات جالب و سودمند خود را برشته تحریر کنم .

ن ، سولوفکین .

مندرجات .

فصل اول . درباره ساحل جنوبی دریای خزر .

شرح کامل سواحل جنوبی دریای خزر بر نامه کار عکسبرداری خصوصی از دریای خزر و مناطق

خلیج استرآباد و رود به بندر غازیان . در باز آر و شوراده ص ۱ .

فصل دوم . جزیره آشوراده توقفگاه دریائی استرآباد . تعداد بیماران اهالی بومی

و نوع پیشه . در جزیره آشوراده کوچک ص ۱۱ .

فصل سوم . در قره سو . منطقه استرآباد . موسسات کسب کار . عنصر کارگر . تامین

کارگر . چگونگی پیشه ص ۲۲ .

فصل چهارم . آباده ای در قره سو . مهاجرت به شهر استرآباد . نیازهای

مهاجرین . مالاریا . آئینده این نوع مهاجرت ها . ص ۳۸ .

فصل پنجم . تاریخچه دریای خزر . هیات اعزامی شاهزاده بکوویچ کاسکی . هیات

اعزامی کنت و ایلوویچ به خلیج اسدآباد . تحریف ساحل شرقی دریای خزر . ص ۵۰ .

فصل ششم . تاء سیس توقفگاه دریائی آشوراده از یادداشت های سیاح انگلیسی

هولمن شرحی از تاریخچه فعالیت توقفگاه و وظائف آن . ص ۵۷ .

فصل هفتم . شروع کارهای فیلمبرداری در آغاز ماه مه . جمع آوری حیوانات . روز

پست . مطالبی درباره استرآباد و خراسان . آئینده صنعتی و اقتصادی شهرهای استرآباد و خراسان

طرق ارتباط در شمال ایران ، ص ۶۷ .

فصل هشتم . مهمانی به نزد تاجرایرانی . دهکده های استرآباد و قره تپه ، شهر

اشرف در مشهد سر (بابل سر) . بابل بار فروش . کاروانسرای . بایی ها . کالاهای محلی ص ۷۹ .

فصل نهم . سواحل ایران از دماغه سیاه نائزلی (بندر زیلهوی) عمق سواحل .

سلیقه های حکمرانان . فرح آباد . شهسوار . رودخانه های ساحلی . رود سر . لنگرگاه چم

خاله . سفیدرود ص ۹۱ .

فصل دهم . سواحل ترکمنستان . گردش علمی بی حاصل . زندگی ترکمنی . رودخانه

گورکن . گنبد قابوس . مهاجرین منطقه گورکن ص ۹۸ .

فصل یازدهم . خلیج حسن قلی . روداترک . صید ماهی . انواع حرفه . دستجات

نیازهای صیادان . ص ۱۰۶ .

فصل دوازدهم . جمعیت ایران . خصائص زندگی . خورد و خوراک . پوشاک . وضع

خانوادگی و پزشکی ایران . پزشکهای بومی . نریاک و نریاک کشان . ص ۱۱۶ .

بندرانزلی . (پهلوی) ص ۱۴۱ .

بندرانزلی مهمترین بندر سواحل دریای خزر ایران . حمل و نقل محموله از بندرانزلی

بغازانزلی . عرض خلیج انزلی یا بندرگاه قریب به ۴۰-۳۵ . میل . نام خلیج بفارسی . سواحل

شرقی و جنوبی خلیج . نیستان انبوه و باطلای . رودخانه پیربازار و اهمیت آن حمل محموله

بوسیله کرجی ها از دهکده پیربازار واقع در نه مایلی انزلی . راه شوسه منتهی به تهران

سخنان یکی از سیاهان پایان دهه ی شش قرن نوزدهم بنام زیدلیس درباره لنگر انداختن

کشتی های روسیه در پیربازار . طبق گفته همین " باگیری کشتی ها در پیربازار " .

وسلوفسکی ، ای ، ن .

تاریخچه برقراری روابط بازرگانی و سیاسی روسیه مسکوبایران ، آثار شرقشناسی انجمن
باستانشناسی روسیه امپراطوری . سن پترزبورگ ، ۱۸۲۲-۱۸۹۰ .

دو جلد .

شماره کتاب ، ۵۹۰۰ ، ۵۸۹۹-

مندرجات جلد اول .

مقدمه فصل اول . انتصاب گریگوری بوریسویچ واسیل چی کوف بسفارت دربار ایران ،
کتاب حاوی احوال ایران وگیلان . اولین ورود اندی بیک ، رونوشت مقالات گریگوری واسیل
چی کوف . ورود سفرای ایران بوتاق بیک واندی بیک وخواجه حسن گیلانی ، ورود سفیر گیلان
تورکومیل . ورود بیک تائی از طرف شاه عباس بروسیه بزمان فدورایوانوویچ ، شرفیاب شدن
بیک گیلان " نیامت " بحضور فدورایوانوویچ ، ورود سفیر حاجی خسرو ، دفتر شماره سه شامل
امور ایران وگیلان است .

فصل دوم .

سفارت شاهزاده آندری دمیتروویچ زوینگورسکی بدربار شاهنشاهی ایران ، نسخه های
مقالات شاهزاده مزبور ، ورود اندی بیک قاصد شاه عباس اول (برای بار سوم) وعلی خسرو
بازرگان . چهار نسخه ترجمه از استوارنامه های شاهنشاهی ایران (شاه عباس اول) که توسط
قاصد اندی بیک بامیراطور روسیه ارائه شده است .

فصل سوم .

سفارت شاهزاده واسیلی واسیل یویچ توفیاکین .

انتصاب شاهزاده توفیاکین بسفارت دربار ایران ، اعزام سفیر مؤبورودیاک بملیانوف بدر
بار ایران . دستور العمل برای سفیران ، استوارنامه های پایانی ، رونوشت استوارنامه شاه عباس
وامیراطور روسیه . فهرست مقالات ،
فهرست مندرجات جلد دوم . فصل اول ،

انتصاب شاهزاده الکساندر فردروویچ ژیروف زاسکین به سفارت دربارشاهی ایران . ورود آندی بیک برای چهارمین بار بروسه . سپتامبر سال ۱۶۰۰ میلادی ۱۲ آوریل سال ۱۶۰۰ . اعزام سفیر مذکور بدربارشاه عباس اول . دستورالعمل وظائفی که سفیر مذکور باید انجام دهد استوارنامه اعزام تاجر محمد . اعزام پرکول بیک سفیر ایران به روسیه . اسناد انعقاد اتحاد .

فصل دوم .

انتصاب شاهزاده ایوان پتروویچ رومودانوفسکی به سفارت ایران بزمان شاه عباس اول .

فصل سوم .

انتصاب میخائیل نیکی نیخ تیخونوف به سالهای ۱۶۱۵-۱۶۱۳ میلادی به سفارت دربار شاهنشاهی ایران . سفیر شاه عباس اول امیرعلی بیک بدربار روسیه . مرخصی امیرعلی بیک و اعزام سفارت روسیه بایران . هفت ترجمه از طرفین شاه ایران . استوارنامه امپراطور روسیه بشاهنشاهی ایران . ترجمه اسناد خیره و بخارا . اسناد قالمیس تایش . مکاتبات میخائیل تیخونوف بادولت ایران . سفارشات . رونوشت مقالات تیخونوف .

فصل چهارم .

انتصاب ایوان برخوف به سالهای ۱۶۱۵-۱۶۰۴ میلادی به سفارت دربار ایران بعهدشاه عباس اول .

تدارک برای اعزام . دستورالعمل . نسخه های مقالات . مکاتبات جنگجویان از استرخان ویشترک . تقدیم استوارنامه امپراطور روسیه بشاه عباس توسط سفیر برخوف به سال ۱۶۱۵ ورود سفیر ایران بولات بیک بروسه . نشریفات پذیرائی گرم از بولات بیک . اعزام بولات بیک .

آزاروفسکی ، ای .

شرح مشاهدات جنگی ماوراء قفقاز . سن پترزبورگ . انتشارات کمیته آموزشی نظامی سناد

کل ، ۱۸۸۳ .

۱۸۷ ص . نقشه

شماره کتاب ۳۵۸۰ .

مندرجات .

سرخن ص ۱ . مقدمه . شرح مجمل مرز روسیه و ایران در آسیای صغیر ، بررسی رودارس در
مناسبات ندافعی . اهمیت ندافعی آن بهنگام اعمال تعرضی ، مسیرهای تعرضی بایران ، اهمیت
ویژه جاده لنگران ، نیروهای اصلی در خطوط ارس بین قزل خوانک و ارودوباد ، و ۵ ص ۱۰۰۰ .

فصل اول . شرح کیفیت ارضی و ۲۲ ص ۱۰۰۰

فصل دوم . آب و هوا و بهره برداریهای طبیعی و ۳۳ ص ۱۰۰۰

فصل سوم اهالی و فرهنگ طبقات مذهبی ، قشایلاتی ، توصیف مخصوصی از ساکنین تاتار
نفوذ مسلمانها ، وضع زنان ، ناء شیر فرهنگ و تمدن روسیه در ماوراء قفقاز و ایران و ۶۴ ص ۱۰۰۰

فصل چهارم . تقسیم اهالی به شهری ، روسنائی و کوچ نشینیان ، صنعت ساکتین ، شرح

دهکده ها ، صنایع استخراجی ، توصیف اهالی بومی و ۱۱۰ ص ۱۰۰۰

فصل پنجم . طرق ارتباطات ص ۱۳۹

فصل ششم . توصیف مرزهای قفقاز با ترکیه و ایران ، نگهداری مرز ایران ، گذر از رودارس

و مسیریکه بایران ختم میشود ص ۱۵۰

نتیجه . انتخاب گذرگاه نخجوان و شوش بعنوان مراکز استرانی و ۱۸۰ ص ۱۰۰۰

پاکریوف ، م . ن .

ایران و ماوراء قفقاز در عهد آه ن . مسکو ، انتشارات دانش ، ۱۹۷۷ .

۱۸۲ ص . مصور . نقشه ، جدول .

کتاب شناسی .

فهرست علائم اختصاری .

در این کتاب بر اساس تجزیه و تحلیل مسائل باستانشناسی ، تاریخچه آثار گوناگون ماوراء قفقاز

و ایران بعد از آه ن روشن میشود . کنتاکت های شدید اهالی این مناطق شرح داده شده و راه های احتمالی نقل مکان دسنگات قبائل مختلف من جمله ایران بهنگام پیدایش آنها در این اراضی خاطر نشان میگردد .

مندرجات .

مقدمه ص ۳ .

فصل اول . ایران و ماوراء قفقاز بعد از آه ن ص ۱۰ .

فصل دوم . نمونه های ظروف سفالی ایران و ماوراء قفقاز ص ۳۳ .

فصل سوم . نمونه های اسلحه و لباس ایران و ماوراء قفقاز ص ۸۵ .

فصل چهارم مناطق ایران و ماوراء قفقاز ص ۱۱۴ .

فصل پنجم . مسائلی از تاریخ و مطبوعات منتشره از روابط ایران و ماوراء قفقاز ص ۱۴۱ .

نتیجه ص ۱۶۸ .

فهرست علائم اختصاری ص ۱۷۴ .

کتابشناسی ص ۱۷۵ .

ایوانف . س. م .

ایران امروز . مسکو ، انتشارات دانش ، ۱۹۶۹ .

۱۹۴ ص . مصور .

نگارنده درسفرهائیکه بشهرهای مختلف ازقبیل تهران ، شیراز ، اصفهان ، قزوین ، کرج ، همدان ، اهواز ، آبادان ، قم وساوه کرده است شرح مشاهدات خود را درباره مناسبات اجتماعی وسیاسی واقتصادی وفرهنگی ایران بشیوه خاص خود بقلم آورده است .
مندرجات .

فصل اول . ایران درسالهای اخیر ص ۵ .

فصل دوم . اصلاحات ارضی ص ۴۹ .

فصل سوم . ایران درراه توسعه صنعتی ص ۹۶ .

فصل چهارم . دگرگونی درحیات فرهنگی واجتماعی ایران ص ۱۳۱ .

فصل پنجم . سیرتکاملی اقتصادی واجتماعی ایران ص ۱۷۴ .

ایوانف ، م . س .

طبقه کارگردرایران معاصر . مسکو ، انتشارات دانش ، ۱۹۶۹ .

۲۵۳ ص . مصور .

نگارنده این کتاب درسفرهائی که بسالهای ۱۹۴۷-۱۹۴۳ و ۱۹۶۸-۱۹۶۶ . بایران کرده است مشاهدات شخصی خود را تواءم با استفاده از منابع موثق ایرانی درباره وضع طبقه کارگر ، روستائیان و کشاورزی ایران برشته تحریر کشیده است . که مطالب سودمند بسیاری دربر دارد . ایوانف در مسافرتها یی که بدفعات بایران کرده است توانسته تعداد چند کتابی درباره ایران بقلم آورد که بنوبه خود هر کدام بازگوکننده حقایقی بوده است . ازین رومیتوان به آثار او اطمینان کرد و جزو منابع تاریخی بحساب آورد و از طرفی نام او برای مطالعه کنندگان تاریخ ایران کاملاً آشناست .

مندرجات .

مقدمه . ص ۳ .

فصل اول . کشاورزی ، مناسبات ارضی و توسعه سرمایه در روستاهای ایران ص ۵ .

فصل دوم . توسعه و شرح صنایع ایران ص ۵۰ .

فصل سوم . پیدایش طبقه کارگر و مراحل اصلی تاریخ آن ص ۱۰۳ .

فصل چهارم . وضع کارگردرایران معاصر ص ۱۴۲ .

فصل پنجم . نهضت کارگری ص ۱۹۰ .

نتیجه . ص ۲۴۸ .

ایوانف ، م . س .

ایران در دهه ششم قرن بیستم . مسکوا انتشارات دانش ، ۱۹۷۷ .

ص ۲۷۰ .

فهرست اعلام .

فهرست منابع .

این کتاب نتیجه مشاهدات شخصی مؤلف بهنگام سفر بایران در سالهای ۶۸-۱۹۶۷ و

۱۹۷۴-۱۹۷۳ و نیز بهره گیری از منابع موثق ایرانی است .

در این اثر تحولات زندگی اقتصادی و سیاسی ایران از آغاز دهه ششم قرن بیستم تجزیه

و تحلیل میشود . اصلاحات ارضی و نتایج آن ، توسعه صنایع ، نقش نفت ، اصلاحات در زمینه

تعلیم و تربیت بهداشت ، فرهنگ و معیشت بررسی میگردد . دگرگونی در وضع زنان ، نفوذ دربار

شاهنشاهی ، مسئله احزاب سیاسی روشن میشود . رل مذهب و روحانیان ، افکار محافل حاکمه .

سیاست خارجی ، وضع توده زحمتکش و مبارزه طبقاتی در ایران معاصر مورد بررسی و مطالعه قرار

گرفته است .

مندرجات .

مقدمه ص ۳ .

فصل اول بحران سیاسی و اقتصادی و اجتماعی ایران در دهه پنجم و آغاز دهه ششم قرن

بیستم ص ۴ .

فصل دوم . اصلاحات ارضی و نتایج آن ص ۳۴ .

فصل سوم . توسعه صنایع ص ۶۶ .

فصل چهارم . اصلاحات در زمینه فرهنگ ، تعلیم و تربیت ، بهداشت و شیوه زندگی

ص ۱۰۶ .

فصل پنجم . مذهب و روحانیت در ایران معاصر ص ۱۴۶ .

فصل ششم ایدئولوژی محافل حاکمه ص ۱۶۵ .

فصل هفتم . سیاست خارجی ص ۱۷۷ .

فصل هشتم . تقویت و نفوذ دربار شاهنشاهی ، تغییر قانون اساسی ، احزاب سیاسی ص

۲۰۸ .

فصل نهم وضع نوده زحمتکش . مبارزه طبقاتی ص ۲۲۲ .

نتایج بدست آمده ص ۲۵۰ .

ملاحظات . ص ۲۵۳ .

فهرست اسامی . ص ۲۶۴ .

فهرست نامهای جغرافیائی . ص ۲۶۷ .

رحیم خان سردار . نهضت ملی درسرزمین شیروخورشید . باکو، ۱۹۱۰ .

۴۰ ص، مصور .

در سمت راست ساحل ارس کوه های مرتفع سربلک کشیده ی قرچه داغ قرار گرفته که سرزمین " قرچه داغ " نیز بدین مناسبت چنین نامی بخود گرفته است . این کوه ها باتنگه ها دره ها ، دشت ها ، جنگلها ، و باغهای تیره رنگ خود مناظره طبیعی بسیار زیبایی را بوجود آورده و هر سیاحی راشیفته این تصاویر طبیعی و شگفت انگیز خود می نماید . در تنگه ها بزه های کوهی و در دشتها و جنگلهای آن حیوانات وحشی بسیاری چون گرگ ، خرس ، پلنگ و کفتار بچشم میخورد که بازوزه و نعره های وحشتناک خود می برتن آدمی راست می کند و موجب هراس عابرین و سیاحان راهگذر میشوند .

باین سرزمین سرشار از زیباییهای طبیعی ، قبائل بسیاری . ارمنی . کردی ، قره پاپاخی ، شربیانلو ، تاتاری ، کولی و غیره پناه آورده و بدانجا بسر می برند آنها مردمانی با مذاهب و آداب و رسوم گوناگونی اند و مدام بحال نبرد و حمله بیکدیگرند . چپاول ، قتل و غارت ، ظلم و تعدی معمولی ترین پدیده میان این قبائل است . مخصوصاً " طایفه معروف شربیانلو . چندین قرن پیش آنها کوهستانی ترین بخش این منطقه را بتصرف خود در آورده و بطور مستقل شروع بزندگی کردند و هیچ مالیاتی بشاه ایران نپرداخته و هیچگاه تابع مقامات دولتی نشدند .

ناصرالدین شاه با سیاست و اهیانه خود توانست بتدریج تمام این قبائل خود مختار را

بتابعیت خویش در آورد . حکمرانان ایران معمولاً " سرکرده ای را جانب داری میکردند که در رأس تمام قبائل قرار داشت و از دیگر طوایف ضعیف اطراف خود باج و خراج میگرفت دسته شربیانلو و همواره از اینگونه قبائل بشمار میرفت .

سال ۱۸۷۲ م. رحیم خان پسر عموی خود را از کار برکنار کرده و جای او را اشغال نمود و

سرکردگی قبیله شریبانلور را بعهده گرفت برای اوازانی که توانست خود را مورد احترام و اعتماد نماینده دولت ایران به پاسگاه مرزی آنجا " خداقرین " قرار دهد این ریاست بسیار ارزشمند بود زیرا با این عمل میتوانست مردم را خوب چپاول کند و بهمین منظور در مدت سه سالی که بدانجا سرکرد ده برابر بیشتر از آنچه که فکر میکرد بدست آورد بزودی رقبای رحیم خان بقدری پیشکشی های نماینده شاه را افزودند که رحیم نتوانست از عهده پرداخت آن برآید و رضایت پیشکار را فراهم سازد لذا از شغلی که داشت برکنار گردید. لیکن او بعد از برکناری باز نتوانست این خفت و خواری را تحمل کند و شش ماه با موفقیت با تمام مخالفین خود و نظامیان پیشکار جدید مبارزه کرد در ضمن حاکم آذربایجان از حکومت مرکزی دستوری دریافت کرد که هر چه زودتر کار قرچه داغ را یکسره کرده به نبرد خاتمه دهد به اینجهت پیشکار برای جلب رضایت حکومت مرکزی تصمیم گرفت که با رحیم خان بتوافق رسد.

از طرفی چون ادامه جنگ دیگر در عهده رحیم نبود بلافاصله پیشنهاد صلح را پذیرفت و قرار شد علاوه بر تقدیم کلیه پیشکشی های سالهای قبل باید در آتیه مبلغی هم به پرداخت پیشکشی های مستمری خود بپیفزاید تا دو مرتبه به شغل اسبق خود بازگردانده شود. لکن در سال دوم از سه سالی که رحیم به قرچه داغ حکمرانی میکرد از طرف حکومت مرکزی امیر نظام حسن خان گروسی فاتح کردستان سال ۱۸۸۳ م. به پیشکاری آذربایجان تعیین شد. سیاست کاری این مدیر کاملاً " با دیگران فرق داشت اما تابعیت کلیه سران قبائل را نسبت به شاه خواستار شد و متخلفین را بسختی مجازات نمود. ولی رحیم باتکاء نیروهای خود مانند قبل خواست سربه نافرمانی امیر نظام گذارد. امیر نظام چون چنین دید او را از کار برکنار کرد و به تبریزش احضار نمود. علاوه بر آن بهیاده نظام و توپخانه نیز دستور لشکرکشی به قرچه داغ را داد چون این خبر به گوش رحیم رسید بلافاصله با هدایای زیادی به خدمت حاکم خشمگین شرفیاب شد ولی چون مورد غضب او قرار گرفته بود توقیف گردید. رحیم خان دو مرتبه مجبور گردید با

افزودن بیش از حد پیشکشی ها و گردن نهادن بفرمان شاه مورد عفو قرار گیرد با این عمل نه تنها مورد بخشش قرار گرفت بلکه بدین مناسبت به درجه سرلشگری نائل و لقب نصرت السلطان بخود گرفت.

چون رحیم باقامتگاه خویش برگشت و پیروزی جدید او موجب تحکیم هرچه بیشتر موفقیت او در قرچه داغ گردید. تمام قرچه داغیان معروف و ثروتمند با هدایای گرانقیمتی به پیشواز او رفتند و مخارج بیش از حد خان راکه بهنگام توقف به تبریز متحمل شده بود بدین طریق جبران کردند. بدون شک این همه ها از روی علاقه و یا احترام با او نبود بلکه بخاطر وحشت و هراسی بود که از این چپاولگر داشتند که نکند او بغضب آید و باخذ جریمه بیشتری مبادرت ورزد.

اما خواسته های رحیم بیش از انتظار مردم بود و بقدری آنها را تحت فشار و آزار و شکنجه قرارداد که سرانجام ساکنان آنجا دست بدامن پیشکار و مجتهد کربلائی فاضلی شدند و نمایندگان قدرتهای بیگانه نیز چون مشاهده کردند که این چپاولگری و راهزنی ادامه دارد و خطر برزرگی مسیحیان را تهدید می کند از شاه خواستار رسیدگی به تقاضا های اهالی قرچه داغ را شدند. در سال بعد یعنی ۱۸۸۶ رحیم دوباره به تبریز احضار شد ولی از آنجائیکه او بمزاج امیر نظام کاملاً آشنا بود توانست با افزودن باج و خراج رضایت او را جلب کند. لیکن بدین دفعه چنان او را مورد شکنجه و عذاب قراردادند که حتی الامکان سعی کرد پول بیشتری برای پیشکار بفرستد. راهزن با گردن نهادن بفرمان پیشکار برگه آزادی را بدست گرفت و هرچه زود تر از تبریز بدر شد.

بدینجا باید خاطر نشان شد که ولیعهد مظفرالدین میرزا قصد نداشت که این جنایتکار را آزاد کند ولی از طرف دیگر بهیچوجه قادر نبود با امیر نظام که اجازه هیچگونه دخالتی در کارها نمیداد مخالفت کند.

بمحض اینکه رحیم اجازه گرفت باقامتگاه خود برگردد و مرتبه بر سر راه کاروان

کارکنان صنایع معادن ذغال سنگ ظاهرشد و آنها را غارت کرد بآنان چنین گفت : " بروید ، به پیشکار بگوئید ، همانگونه که او مرا چپاول میکند من هم اموال شما را بتاراج می برم چون برای سال آینده مبلغ زیادی باج و خراج باید به پیشکار بفرستم " .

اتباع روس - تجار شوش چون مورد حمله این جانی پست فطرت قرار گرفتند بمحض ورود پیغام رحیم رابه سرکنسول پتروف بازگو کردند که اومی گوید : " به کنسول بگوئید من این پیشکشی ها را برای امیرنظام و دیگر مقامات بلند پایه دولتی تهیه می کنم " .

در سال ۱۸۲۲ امیرنظام از کار برکنار شده قائم مقام بی اراده وضعیفی جایگزین او گردید بطوریکه هیچکس بفرمان او نبود و هرکسی برای خود سازی میزد . رحیم که منتظر چنین فرصتی بود دیگر آزادانه وبدون هیچگونه واهمه ای بقتل و غارت و راهزنی خود ادامه داد و حتی زنان اهالی را با کمک همدستان خود بزور تصاحب کرده و برای خوشگذرانی بصحرامی برد .

بزودی مردم از بی لیاقتی قائم مقام به تنگ آمده و اورا سنگباران کنان از تبریز بیرون راندند پس از این واقعه ، ورود ولیعهد محمد علی میرزابه تبریز موجب بروز بی نظمی و بی سروسامانی در میان حکام ایران شد که کمک بسیاری به رحیم کرد . مجتهدین کربلا مظفرالدین شاه را مجبور کردند که بانبروی هرچه تمامتری درباره این مسئله اقدام سریع نماید . وبه نظام السلطنه دستور دهد که رحیم غارتگر را بگیرد و اعدام نماید . لیکن اجرای فرمان شاه مشکل بود گرچه اتخاذ تصمیم در مورد جدی ترین مسائل بود .

در این هنگام رحیم تصمیم گرفت تغییری در رفتار و کردار خود دهد زیرا او دیگر از این جنگ وجدال خونین دائمی احساس خستگی میکرد و میخواست که کوهستان وجنگل را ترک کند وبشهر اقامت گزیند اما بظاهراینکار برای او هنوز زود بود چه اوفقط می توانست زندگی وحشیانه و ناجوانمرانه خود را در تنگه های تاریک ادامه دهد .

بسیاری از کشاورزان وملاکان قرچه داغ از ترس رحیم مال واملاک خود را بمبلغ ناچیزی فروخته وبها خانواده خود ترک یارود یار نمودند . زمینهای آنها را کسی جرأت خرید نداشت

حاجی فراش صراف معروف تبریز زمینهای اهالی قرچه داغیان را برهن گرفت و بزودی توانست از این طریق جزو زمین داران بزرگ بحساب آید . رحیم خان جرئت نزدیک شدن به حاجی فراش را نداشت . زیرا او از اتباع روس و از حمایت کنسول برخوردار بود و علاوه شخص ثروتمند و بانفوذی شمرده میشد و در دربار شاه مورد احترام و بعلاوه ولیعهد هم با و مقروض بود . راهزن میدانست که حاجی میتواند با ۳۰-۲۰ هزار تومان سوارکاران و توپداران شاه را اجیر کند براحتی رحیم را بسزای اعمال غیر انسانی خود برساند . باری او برای رحیم یکی از رقبای خطرناکی بحساب میآمد .

لیکن حاجی هم به خدمتگذاری رحیم نیازمند بود و بهمین جهت از باب است زمینهاییکه بدست آورده بود خراجی با و پرداخت میکرد .

بنابدستور فراش ، رحیم ملاکان ثروتمند را بدرجه ورشکستگی رساند و زمین داران را مجبور ساخت که دهکده های خود را به پول ناچیزی بفراش بفروشند . رحیم فکر میکرد که میتواند با واسطه قراردادن حاجی فراش مورد عفو ملوکانه قرار گیرد ولی انجام این کار مشکل بود بخصوص که برای فراش صورت خوشی نداشت زیرا علاوه بر مردم نمایندگان قدرت های بیگانه هم مجازات او را از شاه خواستار شده بودند . از طرف دیگر خود شاه هم نمیتوانست گستاخی و سرکشی رحیم را که حکومت خود مختاری در قرچه داغ ایجاد کرده خود را به انجاشاه خوانده و لکه ننگینی برای سلسله قاجاریه به بار آورده بود بهاد فراموشی سپارد . ضمناً " رحیم برای عفو خود مبلغی را پیشنهاد کرد ولی محمد علی ولیعهد برای بخشش و صد هزار تومان خواستار شد .

مدتی مذاکرات آنها بطول انجامید و هر روز قاصد رحیم مخفیانه نامه ای بدست فراش میداد و جوابی دریافت میکرد . سال ۱۹۰۰ م . هنگامیکه مظفرالدین شاه از طریق تبریز به پاریس عزیمت میکرد فراش به نزدیکی رودارس ترتیب ملاقات رحیم را با شاه داد و بدانوقت محمد علی شهما" از پدر عفو این راهزن را خواستار شد . هر چند که مظفرالدین شاه از رحیم تنفر زیادی داشت و نتوانست در لحظه دیدار خشم خود را پنهان سازد ولی بخاطر تقاضای پسر عزیز خود موافقت کرد

ورحیم رابخشید . رحیم هم با صد و پنجاه سوار تا سد حد ایران شاه را بدرقه کرد و دولت عشیره ای خود را تسلیم فرمانروای ایران نمود .

پس از این ملاقات رحیم رئیس محافظین مخصوص ولیعهد شد و بطور دائم در دربار نجات دهنده ی خود در تبریز بسر می برد چون محمد علی میرزا ولیعهد نیز مورد نفرت آذربایجانیان بود از این رو برای حفظ جان خویش حیات خود را بدست رحیم راهزن سپرده بود .

هنگامیکه محمد علی شاه راهی تهران شد ، رحیم نیز با قبیلۀ خود او را همراهی میکرد و تا لحظه تاجگذاری محمد علی میرزا او را همیاری می کرد .

به آغاز سال ۱۹۰۸ م^ه موریت مهمی از طرف محمد علی شاه بعهده او واگذار شد . او میبایست با طایفه خود که سه هزار سوار بود و دیگر افراد از قبیلۀ شربیانلو و شاهسون در سرکوبی آزادیخواهان تبریز مخفیانه فرماندهی کند .

شاه با کمک مقربین و قزاقهای محافظ خود تحت ریاست لیاخوف عملیات مرتجعانه خود را در تهران دنبال کند و سعی میکرد نمایندگان مجلس را بهر طریقی که شده متفرق سازد و حتی دست به نابودی نویسندگان ، روزنامه نگاران ، شاعران و غیره زند و مشروطه خواهان را اعدام نماید . رحیم هم متقابلاً " در تبریز میبایست بچنین کار مشابیهی دست یازد . بابتدای امر رحیم مکارسی کرد اعتماد رهبران آزادیخواهان و نمایندگان انجمن تبریز را نسبت به خود جلب کند و حتی با آنها شروع به مکاتبه نمود و خود را از طرفداران مشروطه وانمود ساخت بزودی طبق موافقت به نمایندگان ملت معرفی شد و حمایت خود را از مردم اعلام داشت و حتی برای ظاهر سازی وعده کمک سه هزار نفر از قبیلۀ شربیانلو را نیز بمردم تبریز داد . او برای اینکه همدردی خود را بمشروطه خواهان نشان دهد . گهگاه بمیرهاشم رهبر حزب " اسلامیة " اعتراض می کرد و هیچگونه از خود عکس العمل نشان نمیداد و چنین شایع کرده بود که محمد علی او را از پیش خود رانده و به تعقیب او است .

مردم آذربایجان در مقابل ازهرنوع کمک وپیشنهاد راهزن امتناع ورزیدند چه همه میدانستند که قبله گاه رحیم بکدامین سواست واوچه منظوری دارد ونمیخواستند که شهر با ثروت خود که دومین شهر بزرگ ایران است دچار ویرانی وقربانی چپاول راهزنان چشم ودل گرسنه شود .

هنگام ورود رحیم غارتگر به تبریز سرکنسول یوخی تونوف بااحترام ازرحیم دیدار بعمل آورد بطوریکه ناهار را با او صرف کرد . این عمل کنسول که پس از ولیعهد دومین شخصیت مجازی واجتماعی به تبریز بود حدس وگمان مشروطه خواهان را درباره مقاصد پنهانی رحیم تائید کرد . بزمانیکه رحیم به تهران احضار شد تا وقایع صورت گرفته را سروسامان دهد دیگر برای تمام اهالی تبریز بزملاگشت که این راهزن شاید وحقه باز نماینده مخفی وفرمانده نظامیان حزب شاه در " اسلامیه " است .

دهم ژوئن ۱۹۰۸ هنگامیکه در تهران مجلس یعنی " خانهی امید ملت ایران " را بتوپ بسته وبویرانی مسجد سپهسالار دست یازیدند ، رحیم شخصا " سواران شربیانلورا که ملبس به لباس قزاقان بودند فرماندهی میکرد وبپاداش این عمل خائنانه خود را از شخص خائن تر از خود " محمدعلیشاه " ملقب " بسردار " مفتخر گردید و سپس روانه تبریز گردید تا محلات آن شهر را که تحت اشغال مشروطه خواهان وفدائیان وهواداران انجمن ها آزادی بود بمباران نماید . بهاسی سال راهزنی ، ظلم وتعدی ، قتل وغارت ، محمدعلیشاه ، رحیم مکار را بفرماندهی کل قشون ایران نائل کرد و همه سرداران شایسته خدمتگزاران بایسته را از کار برکنار و مشاغل مهم دولتی را با افراد پست وردل وظالم وغاصب وکوته بین ومفتخور ، عیاش وکلای چون رحیم راهزن سپرد

حوادث فجیع وشرم آور تهران انقلابیون تبریز را بسخنی متزلزل ساخت . درپانزدهم ژوئن سواران رحیم خان به مارالان (یکی از محلات تبریز) وارد شدند ومخالفان خود را مجبور ساختند پرچم سفید را بهزیر اندازند . دیگر بوضوح آشکار بود که رحیم از

طرف شاه برای سرکوبی نهضت انقلابی مشروطه به تبریز آمده است .

این وضع موجب تشویش هرچه بیشتر انقلابیون شد . آنها سرکردگی ستارخان
تصمیم گرفتند این مزدوران وجیره خواران محمدعلیشاه را بهرقیمتی که شده از پای درآورند و
برچم پیروزی نهضت آزادیخواهان را برافرازند .

نبرد مهلکی بین آزادیخواهان و مرتجعان درگرفت . پیروزی دست بدست میگشت
گاهی ستارخان پیروز میشد وزمانی رحیم خان غلبه می یافت . سوم ژوئن برای باردوم به
خیابان و سپس به باغ شمال روی آورد وبه محلات واهالی شکلات حمله بردو کلیه اموال آنها
را چپاول نمود .

مقاومت شجاعان مشروطه رحیم خان را وادار کرد که پس از سه روز از باغ شمال عقب نشینی کرده و
پابفرار گذارد .

سرانجام دهم اوت با ورود عین الدوله به باغ صاحب دیوان (نزدیک تبریز) وضع
رحیم خان بقدری روبو خامت گذاشته بود که نفرات او تصمیم بعقب نشینی گرفته و فواید را برقرار
ترجیح دادند دیگر مرتجعین فهمیدند که در مقابل مشروطه خواهان ایستادگی نمیتوانند کرد .
در مدت یکسال علی رغم کمکهای متحدان رحیم خان . عین الدوله ، حاجی
صمدخان وغیره هیچ پیروزی نصیب او نگردید .

تعداد مرتجمان به ۱۰۰ هزار نظامی مسلح میرسید . ترس رحیم خان بحدی بود
که حتی یکبار هم شخما " سرکردگی سوارهای خود را بعهده نگرفت . دستجات شربیانلوراپسر
اوبیوک خان و دیگران فرماندهی میکردند خود رحیم خان در تمام احوال از ستاد فرماندهی
خود خارج نشد .

با خراک پیروزی از آن آزادیخواهان شد و در سوم ژوئیه سال ۱۹۰۹ محمدعلیشاه در
تهران از سلطنت خلع و رحیم خان جانی نیز باقامتگاه کوهستانی خود " قرچهداغ " بازگشت نمود
و در آنجا مجبور بود باتدابیری خود را از دست مشروطه خواهان محفوظ دارد .

رحیم خان که بظاهر خود را خلع سلاح می دید چندان ماء یوس نبود و برای بدست آوردن مقام ازدست رفته خویش نقشه می کشید . اواز چپاولگری و غارت مردم پول و ثروت بهم زده بود بطوریکه صددهکده را باختیار داشت لذا از کف دادن چنین ثروتی برای او گران بود .

نظام مشروطه کشور نمیتوانست اعمال زشت رحیم خان را نادیده بگیرد و بدینجهت پس از پیروزی آزادیخواهان بر مخالفان و برکناری محمدعلی از سلطنت ، آزادیخواهان اعدام رحیم خان و کسانی را که با او بیک جبهه همرمز بودند از حکومت جدید خواستار شدند . تبریزیها نه تنها تشنه ی خون او بودند بلکه در پی فرصت انتقام گیری از پسران او به کمین بودند لذا هیچ امید عفو و بخششی برای این جانی بالفطره نبود خود رحیم خان هم این مطلب را میدانست که اگر بدست مردم تبریز گرفتار شود به بدترین شکل او را خواهند کشت . حکومت مرکزی علیه این بی نظمی ها برای دستگیری رحیم خان ، تعداد دوهزار قزاق و بختیاری مسلح تحت فرماندهی بیهم از تهران روانه تبریز ساخت .

دراستدای دسامبر بیهم موفق شد با کمک فدائیان تبریز شاهسونهارا شکست داده و فاتحانه وارد قرچه داغ شود .

فدائیان قفقاز بلافاصله از تبریز به کمک بیهم شتافتند . در ۲۳-۱۲ دسامبر بیهم و شاهسونهای نزدیک دهکده های قسچی و قزیل قچ نبرد سختی در گرفت که پیروزی از آن بیهم گشت و رحیم خان مجبور شد که عقب نشینی کند .

پنجم ژانویه سال ۱۹۱۰ میلادی در اهر بیهم و سعیدالملک مجبور شدند بکمک شجاع الملک و باقرخان بشتابند . بهم پیوستن این نظامیان چنان وحشتی در تمام مناطق برآه انداخت که پلنگ درنده خو " رحیم خان " از رعب و ترس چون بید بلرزه افتاد و بطوریکه در قرچه داغ در مدت سی سال او چنین روزی را بخود ندیده بود و سرانجام در روز سوم چون چاره ای نیافت حاضر شد با بیهم بمذاکره نشیند . لکن بیهم این پیروزمند نظام جدید را ضعیف نشد تا با این خبیث و رذل کار آید .

باری پس از تلاش زیاد چون اومرگ را به چشم خود می دید دست از همه چیز کشید و با تعدادی از اطرافیان پست خود از طریق ارس وارد مرز روسیه شد و از ولیعهد قفقاز تقاضای پناهندگی کرد، درخواست او مورد اجابت واقع گردید و با اجازه اقامت داده شد.

بدینسان رحیم خان سردار که سر خود را به بالای دار می دید، باز بخت یار او شد و از مرگ حتمی نجات یافت ولی مال و منالی را که در مدت چهل سال از قتل و غارت هم نوعان خویشتن به چنگ آورده بود و به هفت میلیون روبل میرسید، او بخاطر نجات خود و خانواده اش آن ثروت و مال را که سرمایه عده ای رنج دیدگان و ستمکشان بود را گردوبه سر حد روسیه سکنی گزید و جز به نامی ولن و نفرین و ناسزا چیز دیگری در صفحه تاریخ برای خود باقی نگذاشت.

کشتن یهودیان ، رمان تاریخی از زندگی ایرانیان ، مترجم د.د.د. باقری

سن پترزبورگ . ۱۹۱۳ .

۲۴۸ص . تصویر (فتحعلشاه عباس میرزا و محمدشاه) .

پیشگفتار .

نگارنده این کتاب شرح مسافرت خود را که بزمان سلطنت محمدشاه در ایران بسر برده است بصورت رمان تاریخی از زندگی ایرانیان تحت عنوان جهودکشان در ایران نوشته است زیرا بآن زمان در ایران چنین رسم بوده است که همه ساله در روز معینی مراسمی برپا میکردید که مسلمانان دست بقتل و غارت یهودیانی که مردمان ساده لوح در ایران آنها را جهود می نامند میزدند این مراسم بهنگام سلطنت ناصرالدین شاه ۱۸۴۵ میلادی در اثر اصرار دولتهای روس و انگلیس از میان بر داشته شد . فرمون برای این ، شرح جامعی در مورد آداب و رسوم و سنن ، وضع اجتماعی و اقتصادی عقاید مذهبی ، وضع شهرها ، خیابانها ، منازل ، ساکنین ، مقامات دولتی ، روحانیان و نفوذ آنان در بین مردم و دستگاه دولت ، روابط مردم بایکدیگر و ... غیره را بتفصیل بیان کرده است .

دیدار شاه ایران از ناوگانهای جنگی روسیه در بحر خزر . کرونش تات ، ۱۸۶۶ .

۲۵ ، ۴۵ ص .

ب زبان فرانسه و روسی است .

دراوائل سال جاری سفیر روسیه در تهران بمعاون نخست وزیر دولت وقت اطلاع داد که ناصرالدینشاه در نظر دارند در بهار سال جاری بمنظور مشاهده ولایت شمالی بهمازندران مسافرت کنند و اظهار تمایل کرده اند که از ناوگان های جنگی روسیه در بحر خزر دیداری بعمل آورند و چنانچه هواساعد باشد دربانوردی هم خواهند کرد . این خبر بسیار جالبی بود زیرا ناصرالدینشاه برای اولین بار تصمیم گرفته بود ناوگانهای جنگی اروپائی را مشاهده نماید . برای اینکه پذیرائی گرمی از شاه بعمل آمده باشد بلافاصله با فرمانده کل بنسدر استرخان تماس حاصل شد تا با سفیر دولت تزاری ترتیبات این پذیرائی را فراهم سازند . برای عرض تهنیت به ناصرالدینشاه ژنرال آجودان آرملی یان فرمانروای قفقاز را به سواحل دریای خزر اعزام داشتند تا بهنگام بازدید ناصرالدینشاه از ناوگان روسیه خود را با او معرفی کرده و بالتزام رکاب او در آیند . فرمانده کل بندر استرخان تمام جزئیات این دیدار را در این کتاب مفصلا " شرح داد که بدو زبان فرانسه و روسی منتشر گردیده است .

کاری آندر، ا.

سفرنامه ناصرالدینشاه بهمازندان (ترجمه از یاداشتهای خود اعلیحضرت) مترجم

۱. کاری آندر. سن پترزبورگ ، ۱۸۸۷ .

دردو جلد .

بسال ۱۲۲۲ تنگوزئیل برابر با ۱۸۷۵ میلادی ناصرالدینشاه بهمازندان سفر می کند
و یاداشتهای روزانه خود را بهنگام خروج از تهران تا روز مراجعت بدون هیچگونه تغییری توسط
محمدحسن خان صنیع الدوله (اعتماد السلطنه) منتشر می سازد .

این سفرنامه از روزنامه مخصوص شاه به روسی ترجمه گردیده است .

توقف ناصرالدینشاه در روسیه بهنگام اولین مسافرت او باروپا سال ۱۸۷۳ که از
یادداشت‌های خود شاه اقتباس شده است ، مترجم . ا. کاری آندر . سن پترزبورگ ، ۱۸۸۹ .
ص ۵۱ .

برای اینکه شرح مشاهدات شاه بهنگام سفر باروپا برای خوانندگان روسی کاملاً
قابل تفهیم باشد ، این ترجمه را از یادداشت‌های فارسی ناصرالدینشاه اقتباس کردیم . یادداشت
سفری که از طریق روسیه به غرب اروپا اتفاق افتاد و سیر بازگشت بازار جانب روسیه و قفقاز
بوده . نخستین خاطرات دست نخورده شاه ایران نصیب ملت روسیه گردید باین دلیل
توصیف آنها از طراوت و اصالت خاصی برخوردار است . ضمناً " چنانچه اشتباهاتی در ترجمه
آن مشاهده می‌گردد در نتیجه برگرداندن واژه‌ای از نسخه اصلی بزبان ادبی است . در خاتمه
از منتقدینی که در این امر حسن نیتی دارند پوزش می‌طلبم .

مترجم . ا. کاری آندر .

مذاکرات روسیه با شرق ، بازرگانی و سیاسی . سن پترزبورگ ، ۱۸۶۹ .

ص ۲۷۲ .

بعنوان یادبود به پنجاهمین سال (۱۸۶۹-۱۸۱۹) دپارتمان آسیائی اهدامی گردد
مقدمه . توصیفی از ترکیه ، ایران و چین و ژاپن .

ایران ص ۱۸۵ .

انعقاد قرارداد روسیه با ایران بسال ۱۷۲۳ میلادی ص ۱۸۶-

انعقاد قرارداد امپراطور پطردوم با اشرف دررشت بسال ۱۷۲۹- میلادی ص ۱۸۹-

انعقاد قرارداد دولت روسیه با شاه ایران بسال ۱۷۳۲ دررشت ص ۱۹۴-

قرارداد گلستان و چگونگی انعقاد آن در سال ۱۸۱۳ م . ص ۲۰۸

انعقاد قرارداد ترکمن جای و شرح آن بتفصیل در دهم فوریه سال ۱۸۲۸- ص ۲۱۴-

چین و ژاپن ص ۲۳۲-

وضع اقتصاد ایران معاصرو بازرگانی آن با کشورهای دیگر. سن پترزبورگ، ۱۹۱۲-

۱۸۴-۱۵۴ص، جدول

وضع اقتصاد ایران معاصرو دادستد آن با کشورهای دیگر ص ۱۵۳.

بازرگانی ایران ص ۱۶۰.

حجم مبادله بازرگانی روسیه با ایران در سالهای ۱۹۱۰/۱۱-۱۹۰۱/۲ ص ۱۶۷-

صادرات ایران ص ۱۷۶-

واردات ایران ص ۱۷۷-

گردش سرمایه ایران ص ۱۸۳-

حاجی مراد، ابراهیم بیلی.

روسیه و آذربایجان در اولین ربع قرن نوزدهم (از تاریخ سیاسی و نظامی). مسکو،

انتشارات دانش، ۱۹۶۹.

ص ۲۸۵.

مندرجات.

مقدمه. ص ۳. شرح منابع و آثار ص ۵.

فصل اول. وضع اجتماعی و اقتصادی و سیاسی آذربایجان در آستانه الحاق به روسیه

ص ۳۹. جنگ ایران و روسیه در سالها ۱۸۱۳-۱۸۰۴ و شرکت فعالانه مردم آذربایجان در آن ص

۵۹. سرزمین آذربایجان بهنگام اجرای نقشه های انگلیس و فرانسه و تقویت و نفوذ آنها

در ایران و عثمانیه ص ۸۳. ناخت و ناز ارتش ایران در آذربایجان در سالهای ۱۸۱۰-۱۸۰۷ ص

۹۶. مذاکرات صلح ایران و روسیه ص ۱۰۴. تشدید عملیات ارتش ایران و حمله به قره باغ. قیام

مهدی قلی خان علیه قدرتهای نزاری ص ۱۱۳. مناطق آذربایجان و نقش آنها در دفاع

از ماوراء قفقاز از ایران ص ۱۱۷. عملیات نظامی سال ۱۸۱۲ ص ۱۳۸.

فصل دوم. چریکهای آذربایجان و دستجات پلیس در جنگ ایران و روسیه سالهای

۱۸۲۸-۱۸۲۶ ص ۱۵۴. آغاز جنگهای ایران و روسیه در سالهای ۱۸۲۸-۱۸۲۶ و نقش اهالی

آذربایجانی در ایجاد سازمانهای نظامی خارج از جبهه ارتش روسیه ص ۱۶۰ - دسائش شبکه

جاسوسی ایران و انگلیس در بعضی از ملوک الطوائفی علیه روسیه و ملل ماوراء قفقاز ص ۱۷۴. شکست

طرحهای ایران و انگلیس ص ۱۸۳. عهد نامه صلح ترکمن جای و اهمیت آن در سرنوشت ملل

ماوراء قفقاز ص ۲۱۰.

فصل سوم. سیاست تزار در ماوراء قفقاز در پایان دهه دوم قرن نوزدهم و مبارزه

طرفداران ایران، روسیه و عثمانی بایکدیگر در آذربایجان ص ۲۱۶. آغاز جنگ و تشکیل و مسلح شدن

چریکهای آذربایجان برای کمک بارش روسیه ص ۲۱۷ .

ننجه . ص ۲۴۸ .

کتابشناسی . ص ۲۵۳ .

فهرست اسامی ، ۲۷۶ .

فهرست اسامی جغرافیائی ص ۲۸۱ .

عبدالله یف ، گ ، ب .

از تاریخ آذربایجان شمالی و شرقی در سالهای ۸۰-۶۰ قرن هیجدهم . باکو ، انتشارات

فرهنگستان علوم آذربایجان شوروی ، ۱۹۵۸ .

۲۱۰ ص ، نقشه

مندرجات .

مقدمه . ص ۵ .

فصل اول . قلمرو خوانین ص ۹ . نظام سیاسی و اقتصادی و اجتماعی خوانین آذربایجان

ص ۱۸ . مبارزه نیروهای اجتماعی برای الحاق سرزمینهای آذربایجان بیکدیگر و سمت گیری

روسیه در آذربایجان در اواسط قرن هیجدهم ص ۲۹ .

فصل دوم . اتحاد سیاسی و نظامی آذربایجان شرقی و شمالی در حوالی قلمرو خوانین

کوبا ، ص ۳۶ .

فصل سوم . نبرد گاو دوشان و جهت گیری خان کوبا علیه روسیه ص ۷۱ .

فصل چهارم . مبارزه علیه تاخت و تاز ایرانیان و گسترش بازرگانی با روسیه ص ۹۹ ، مبارزه

علیه تلفیق سرزمینهای آذربایجان غربی و شمالی ص ۱۰۶ . تقویت مقاصد اشغالگرانه ایران و

عثمانی ص ۱۲۹ . از بین رفتن اتحاد سیاسی و نظامی آذربایجان شرقی و شمالی و فشار و تهدید

از جانب ایران ص ۱۴۳ .

نتیجه . ص ۱۵۰ .

ضمیمه . ص ۱۵۵ .

ایران ، شرح جغرافیائی اقتصادی . مسکو ، انتشارات دولتی آثار جغرافیائی ، ۱۹۶۱ .

۳۵۱ ص، مصور . نقشه ، جدول .

پیشگفتار .

هدف از نشر این کتاب آشناساختن خوانندگان شوروی با جغرافیای اقتصادی ایران ، همسایه

جنوبی ما است .

در این کتاب درباره ایران ، ثروتهای منابع طبیعی ، اهالی ورشته های گوناگون اقتصاد

این کشور سخن رفته است .

مؤلف برای نگاشتن این کتاب از نتایج تحقیقات و مطالعات متخصصین غربی و شوروی

بررسی های اقتصادی و جغرافیائی . نشریات متناوب و مجموعه های اقتصادی و آمار ایران و نیز

از مشاهدات شخصی و عینی توقف چندین ساله خود در این کشور بهره گرفته است .

مندرجات .

مقدمه ص ۳ .

فصل اول . شرائط طبیعی ص ۱۵ . شرح ساختمان ژئولوژی و معادن ص ۱۶ . عوارض زمین

ص ۳۲ آب و هوا ص ۵۱ آبهای دریا و خشکی ص ۶۲ . خاک ص ۷۷ . نباتات ص ۸۶ . عالم

حیوانات ص ۹۸ .

فصل دوم . جمعیت ص ۱۰۸ . عمران و آبادانی کشور ص ۱۱۰ مذهب و ملیت ص ۱۱۳ . تراکم

جمعیت ص ۱۳۴ . نظام طبقاتی اهالی ص ۱۳۹ .

فصل سوم . شرح کلی از اقتصاد ایران ص ۱۴۵ .

فصل چهارم . کشاورزی ص ۱۶۸ . مناسبات فلاحتی ص ۱۷۱ . رشته های اصلی کشاورزی

ص ۱۷۸ . آبیاری ص ۱۸۰ . اراضی مزروعه و مهمترین زراعت ص ۱۸۵ . دامپروری ص ۲۱۶ .

فصل پنجم . صنعت ص ۲۳۲ . صنایع استخراج معادن ص ۲۳۷ . نیروگاه های مولد انرژی

و صنایع ظریف ص ۲۵۹ .

فصل ششم . طرق ارتباطات ، حمل و نقل ص ۲۹۳ .

فصل هفتم . روابط اقتصادی با کشورهای بیگانه ص ۳۲۴ .

نتیجه ص ۳۵۰ .

مان سیک ، ب ، م .

جهانگردان روسی در خاور نزدیک . مسکو ، انتشارات " میسل " ، ۱۹۶۵ .

۲۷۱ ص ، نقشه .

فهرست اعلام .

آشنائی روسیه با کشورهای خاور نزدیک و میانه (ترکیه ، ایران ، سوریه ، مصر و غیره) از دیرباز شروع شده است . روسها طبیعت ، اقتصاد ، آداب و رسوم ، خلق و خوی و بزه اهالی این سرزمین ها را مورد مطالعه و بررسی قرار داده اند . مؤلف سعی کرده است بسیاری از مطالب و حقایق عینی سیاحانی که باین کشورها سفر کرده اند جمع آوری کند و درباره مناسبات فرهنگی و اقتصادی کشور روسیه با ملل خاور نزدیک در طول هزار سال — از زمان روس کیف تا آغاز قرن بیستم بطور اختصار به قلم آورد .

مندرجات .

مقدمه ص ۳ .

فصل اول . سیاحان روسی قبل از پتر کبیر ص ۷ .

فصل دوم . جهانگردان روسی اولین ربع قرن هیجدهم ص ۴۳ .

فصل سوم . سیاحان روسی دومین ربع قرن هیجدهم ص ۶۴ .

فصل چهارم . جهانگردان روسی نیمه دوم قرن هیجدهم ص ۸۲ .

فصل پنجم . روسهای ایرانگرد قرن نوزدهم و آغاز قرن بیستم ص ۱۰۵ .

فهرست اعلام . ص ۲۶۷ .

حیدروف ، م . خ .

تولیدات صنعتی در شهرهای آذربایجان در قرن هفدهم . باکو ، انتشارات فرهنگستان

علوم آذربایجان شوروی ، ۱۹۶۷ .

۱۹۹ ص .

مندرجات .

مقدمه . ص ۳ .

فصل اول .

شهر آذربایجان در قرن هفدهم ص ۵ . جنگهای صفویه بادرولت عثمانی در پایان قرن

شانزدهم و آغاز قرن هفدهم و تاءثیر نتایج این جنگها در زندگی شهری آذربایجان . شرح

مختصری از وضع اقتصادی واجتماعی شهرها ص ۲۲ .

فصل دوم . مراکز اصلی و نمونه هائی از تولیدات صنعتی آذربایجان در قرن هفدهم ص

۴۱ .

فصل سوم . مؤسسات صنعتی در شهرهای آذربایجان در قرن هفدهم ص ۱۱۵ .

فصل چهارم . وضع صنعتگران شهری ص ۱۵۴ .

نتیجه . ص ۱۸۴ .

کتابشناسی ص ۱۹۱ .

عبدالرحمانوف ، ت .

آذربایجان در مناسبات متقابل روسیه ، ترکیه و ایران در نیمه اول قرن هیجدهم . باکو ، انتشارات فرهنگستان آذربایجان شوروی ، ۱۹۶۴ .

ص ۹۸ .

مندرجات .

پیشگفتار مؤلف . ص ۳ . مقدمه . ص ۵ .

فصل اول . آذربایجان در ربع اول قرن هیجدهم ص ۱۰ .

فصل دوم . وضع سیاست خارجی آذربایجان در دهه دوم قرن هیجدهم ص ۱۹ .

فصل سوم . مبارزه دولت عثمانی و ایران بر سر آذربایجان و وضع سیاست اروپای غربی و روسیه . مبارزه بر سر انعقاد قرارداد سال ۱۷۳۲ ایران و روسیه ص ۵۳ . نزدیکی ایران و روسیه با یکدیگر و سیاست روسیه در مورد مناطق حوالی خزر آذربایجان ص ۵۹ . سفارت ایران در روسیه ص ۷۳ . فعالیت تخریبی نمایندگان انگلیسی در مناطق خزر ص ۷۷ .

فصل چهارم . مبارزه آزادیخواهی ملت آذربایجان علیه اشغالگران ایرانی . اردوگشی

های نادر به آذربایجان و داغستان ص ۸۱ . بحرانهای اقتصادی آذربایجان در نتیجه سیاست

نادر شاه ص ۸۶ . مبارزه آزادیخواهان علیه اشغالگران ایرانی ص ۹۰ .

نتیجه . ص ۹۷ .

مانقانوف ، ب .

از تاریخ مناسبات ایران و روسیه در پایان قرن نوزدهم و آغاز قرن بیستم تا شکن ، انتشارات

دانش ، ۱۹۶۴ .

۱۵۴ ص .

مندرجات .

مقدمه . ص ۵ .

فصل اول . مناسبات ایران و آسیای میانه در آستانه ، الحاق شدن ترکمنستان به روسیه

(۱۸۶۵-۱۸۸۵ م) . ص ۱۸ .

فصل دوم . روابط ایران و روسیه در زمان الحاق شدن آسیای میانه به روسیه (۱۸۸۵ -

۱۸۶۵ م) . ص ۴۲ .

فصل سوم . مناسبات ایران و روسیه از طریق ترکستان در سالهای ۱۹۱۳-۱۸۸۵ م . ص

۸۶ .

مناسبات بازرگانی ایران و روسیه پس از برقراری تنه‌های مرزگمرکی در آسیای میانه ص ۱۰۲ .

بعضی از خصوصیات بازرگانی ایران و روسیه از طریق ترکستان در پایان قرن نوزدهم و آغاز قرن

بیستم ص ۱۲۴ . تحکیم روابط دوستانه بین مردم ایران و آسیای میانه پس از الحاق شدن

آن به روسیه ص ۱۳۱ .

کتابشناسی . ص ۱۴۳ .

دولت نادرشاه افشار، شرح روابط اجتماعی ایران در دهه سوم و چهارم قرن هیجدهم از

م. ر. ک. ز. اشرفیان. مسکو، انتشارات ادبیات شرق، ۱۹۵۸.

۲۸۳ ص.

مندرجات.

مقدمه. ۳ ص.

فصل اول. شرح مختصری از منابع ص ۷.

فصل دوم. شرح مختصر تاریخی از دولت صفویه ص ۳۵.

فصل سوم. سیاست کشاورزی نادرشاه و رشد استعمار فتودالی ص ۶۷.

فصل چهارم دولت نادرشاه، استبداد ملوک الطوائفی است ص ۱۰۵.

فصل پنجم. نهضت ملی در دولت نادرشاه در دهه سوم و چهارم قرن هیجدهم ص ۱۴۷.

فصل ششم. خرابی اقتصاد و ازهم پاشیده شدن قدرت نادرشاه ص ۲۲۶.

نتیجه. ۲۵۵ ص.

ضمیمه. ۲۶۵ ص.

فهرست اسامی. ۲۶۹ ص.

فهرست اسامی جغرافیائی. ۲۷۳ ص.

کتابشناسی. ۲۷۷ ص.

اسدالله یف ، ک .

انقراض سلسله قاجاریه (۱۹۲۵-۱۹۲۰) . دوشنبه ، انتشارات دانش ، ۱۹۶۶ .

۱۶۷ ص .

مندرجات .

مقدمه ص ۳ .

فصل اول . وضع داخلی ایران بعد از انقلاب اکتبر ۸- وضع داخلی ایران در زمانیکه

موافقت نامه ایران و انگلیس در سال ۱۹۱۹ منعقد میشد . شکست انگلیس در منعقدنشدن قرار

داد ۱۹۱۹ ص ۲۱ .

فصل دوم . کودتای سال ۱۹۲۱ و روی کار آمدن رضاخان ص ۳۱ . تغییر شیوه های سیاست

استعمار انگلیس در ایران در اثر کودتای سال ۱۹۲۱ . ناکامی سیاست انگلیس " کابینه سیاه "

وارتقاء رضاخان ص ۳۵ .

فصل سوم . مبارزه شدید بین طبقات مختلف ثروتمندان بخاطر حکومت در سالهای ۱۹۲۳-

۱۹۲۱ گ ۴۸ . دولت قوام السلطنه ، مبارزه رضاخان برای برقراری قدرت شخصی ۵۹ .

فصل چهارم . برقراری حکومت بورژوازی رضاخان ص ۷۷ . قیام شیخ خزعل و سرکوبی او

ص ۱۰۹ .

فصل پنجم . انقراض سلسله قاجاریه و تصاحب تاج و تخت بوسیله رضاخان ص ۱۲۲ .

تدارکات منقرض ساختن سلسله قاجاریه . تشکیل مجلس مؤسسان و انتخاب رضاخان بسلطنت

ایران ص ۱۳۳ .

نتیجه ص ۱۴۱ .

ملاحظات ص ۱۵۵ .

اسلام در ایران (قرن هفتم الی پانزدهم) . لنینگراد ، انتشارات دانشگاه لنینگراد ، ۱۹۶۶ .
ص ۳۹۹ .

مندوجات .

پیشگفتار ص ۳ .

مقدمه . ظهور اسلام ص ۵

فصل اول . اسلام در ایران . ظهور مذاهب سنی و شیعه و خوارج ص ۳۰ .

فصل دوم . تعالیم و تشریفات دینی اسلام ص ۶۲ .

فصل سوم . قرآن ص ۹۹ .

فصل چهارم . منابع حقوق اسلامی ص ۱۲۳ .

فصل پنجم . تدوین فقه اسلامی (سنی) ص ۱۳۲ .

فصل ششم . حقوق دولتی (عمومی) اسلامی ص ۱۴۹ .

فصل هفتم . حقوق جزائی و مدنی اسلامی ص ۱۶۴ .

فصل هشتم . منازعه های مذهبی در اسلام در قرنهای ۹ - ۸ امرجیان ، قدریان

مغزلیان (ص ۱۹۹ .

فصل نهم . کلام یا اسکولاستیک اسلامی ص ۲۱۴ .

فصل دهم . شیعیان میانه روس ۲۴۰ .

فصل یازدهم . اسماعیلیان ، قرمطیان و غلات شیعه ص ۲۷۶ .

فصل دوازدهم . عرفان در اسلام (تصوف و درویشی) ص ۳۱۰ .

فصل سیزدهم . پیروزی شیعه در ایران ص ۳۵۰ .

کتابشناسی ص ۳۷۷ .

توضیحاتی برای هر فصل ص ۳۸۱ .

علائم اختصاری ص ۳۹۳.

حروف الفباء عربی و فارسی ص ۲۹۴.

فهرست راهنما ص ۲۹۵.

بلیاوسکی ، ف .

اسلام وتمدن اعراب . مسکو ، سن پترزبورگ ، انتشارات م . ا . ولف ، ۱۹۱۳ .

ص ۷۰ .

مندرجات .

مقدمه . فصل اول . اعراب قبل از حضرت محمد ص ۱ .

فصل دوم . شخصیت حضرت محمد ص و نظر او نسبت به ما موریت خویش ص ۷ .

فصل سوم . مکتب حضرت محمد ص . اسلام بعنوان مذهب جهانی ص ۲۴ .

فصل چهارم . اسلام بعد از حضرت محمد ص . فرقه های اسلام ص ۳۳ .

فصل پنجم . ریاضت کشان مذهب اسلام ، صوفیگری علائم درویشی است ص ۴۲ .

فصل ششم . تمدن اعراب ص ۴۹ .

فصل هفتم . هنر اعراب و نحوه معیشت آنها ص ۶۱ .

کلیموویچ، ای، ل.

اسلام، چاپ دوم. مسکو، انتشارات دانش، ۱۹۶۵.

ص ۳۳۳.

در این کتاب درباره پیدایش و پیشرفت اسلام و ریشه های اجتماعی و ارتباط متقابل آن

با شرائط زندگی اجتماعی بحث شده است.

مقدمه . ص ۳.

فصل اول . پیدایش اسلام ص ۱۵.

فصل دوم . قرآن و تعلیمات آن ص ۴۱.

فصل سوم . سنی و شیعه . فرقه های اسلام . صوفیسم ص ۱۱۱.

فصل چهارم . مراسم ، اعیاد، روزه و سنایش مقدسات در اسلام ص ۲۱۴.

فصل پنجم . اسلام وزن ص ۲۸۶.

اسلام ، شرح تاریخ ، ترجمہ از زبان فرانسه . مترجم ن ، ب ، کاپرینوی . ن . س . بوتسکوی
مسکو ، انتشارات ادبیات شرق ، ۱۹۱۶ء .

۲۲۸ ص

فہرست اعلام .

مندرجات .

مقدمہ ص ۳ .

فصل اول . پیدائش اسلام ص ۱۱ . قبائل عرب ص ۱۳ . حکومت عربستان جنوبی ص
۱۵ . حکومت عربستان شمالی ص ۱۷ . بت پرستی عرب ص ۱۸ . نفوذ اجانب ص ۲۲ . یہودیان
ومسیحیان ص ۲۴ . دوران طفولیت ونوجوانی حضرت محمد ص ۲۵ . حضرت محمد ص وحی
ونبوت ص ۲۸ . ہجرت ص ۳۰ . حضرت محمد ص ومدینہ ص ۳۰ .

فصل دوم .

دولت عربستان ص ۳۸ . اولین خلفاء ص ۳۸ . خاندان امویہ ص ۴۵ . عباسیان ص ۵۱ .
شرایط توسعہ طلبی عربستان ص ۵۹ . جہاد و وضع اہالی تسخیر شدہ ص ۶۰ . نظام اداری ص ۶۵ .
فصل سوم .

اساس حقوق مسلمانی ص ۶۹ . قرآن ص ۶۹ . حضرت محمد ص وحی ص ۷۰ اثبات متن
قرآن ص ۷۳ . مضمون وزمان قرآن ص ۷۷ . قبل از ہجرت ص ۷۸ . بعد از ہجرت ص ۸۰ .
فصل چہارم

دگماتیسم و شریعت اسلام ص ۸۶ . ایمان بہ خدا ص ۹۸ . فرشتگان و شیاطین ص ۱۰۰
پیامبران ص ۱۰۱ . قیامت ص ۱۰۲ . پیشگوئی ص ۱۰۶ . درستی ص ۱۰۷ . ستایش ص ۱۰۸ .
دستور العمل ص ۱۲۴ .

فصل پنجم .

تکامل فلسفی ومذاهب ص ۱۳۲ . ظهور پیامبران ص ۱۳۳ . خراجیان ص ۱۳۴ . مهاجران

ص ۱۳۸ . شیعیان ص ۱۳۸ . محمدیان ص ۱۴۳ . قمرستیان واسماعیلیان ص ۱۴۵ .

فصل ششم .

مزیت ایران وترکیه ص ۱۶۶ . ترکهاومغولها ص ۱۷۲ . سلجوقیان ومغولان ص ۱۷۷ . مقاومت

اسلام ص ۱۸۴ .

مدرنیزم ص ۱۹۸ .

بالایان ، بوریس پاولویچ .

مناسبات بین المللی ایران (۱۸۱۳-۱۸۲۸ م) . ایروان ، انتشارات فرهنگستان علوم

ارمنستان شوروی ، ۱۹۶۷ .

ص ۲۹۳ .

در این کتاب تحقیقات وسیعی در اطراف مناسبات دیپلوماسی ایران پس از عهد نامه گلستان تا انعقاد عهد نامه ترکمانچای بعمل آمده است . با بررسی زمینه وسیع روابط بین المللی سیاست پیش گرفته دول اروپائی نسبت بایران و روش عکس العمل آنها در مورد پیوستگی ماوراء قفقاز بررسیه بطور واضح روشن میگردد . در این اثر فعالیت های میسیونهای دیپلوماسی ایران در خارجه و جریان فعالیت نمایندگان خارجی در ایران و همچنین تاریخ دیپلوماسی جنگ دوم ایران و روسیه و صلح ترکمانچای توضیح و بیان گردیده است . از این رو با توجه به نقل افکار اصلی مورخین ایرانی درباره مسائل پیچیده مناسبات بین المللی ایران در سالهای ۱۸۱۳-۱۸۲۸ ، تجزیه و تحلیل کاملی نیز در این خصوص انجام شده است . این مطالب و تحقیقات از روی مطالعات دقیق منابعی مانند آرشیا و اسناد روسیه تزاری و از مآخذ اصلی موجود زبان فارسی مورد استفاده قرار گرفته است .

مندرجات .

مقدمه ص ۵ .

فصل اول . ایران و مناسبات بین المللی پس از پیمان صلح گلستان (۱۸۱۳-۱۸۲۵)

ص ۱۱ .

فصل دوم . تاریخ دیپلوماسی جنگ دوم ایران و روسیه (۱۸۲۸-۱۸۲۶) ص ۱۳۱ .

فصل سوم . عهد نامه ترکمن چای ص ۱۸۵ .

منابع و مآخذ مورد استفاده ص ۲۷۹ .

دمین ، آ ، ای .

کشاورزی ایران معاصر مسکو ، انتشارات دانش ، ۱۹۶۷ .

۲۲۷ ص .

مندرجات .

مقدمه ص ۳ .

فصل اول . مناسبات کشاورزی ص ۹ . مالکیت ارضی ص ۱۱ . اصلاحات اساسی زمین داری

ص ۴۴ .

فصل دوم . مقاصد اصلی توسعه مناسبات سرمایه داری ص ۶۲ .

فصل سوم . تولیدات کشاورزی ص ۹۲ . پرورش نباتات ص ۱۱۳ . دامپروری ص ۱۴۴ .

فصل چهارم . وضع زحمتکشان روستاهای ایران ص ۱۵۵ .

فصل پنجم . سیاست کشاورزی دولت ایران ص ۱۷۲ . دلائل کلی تحولات کشاورزی و نظریات

طبقات اصلی جامعه ایران نسبت باین مسئله ص ۱۷۴ . تقسیم زمینهای دولتی و بومی ص ۱۸۴ .

اصلاحات ارضی و مبارزه اجتماعی در اطراف آن ص ۱۹۳ .

فهرست استفاده از منابع ص ۲۲۱ .

مسائل پیشرفت اقتصاد ایران (سالهای ۳۰-۲۰). مسکو ، انتشارات دانش ، ۱۹۶۸ .

۱۹۹ ص . جدول .

مندرجات .

فصل اول . شرح ویژه ای از اقتصاد ایران در دوره استعمار ص ۳ . اقتصاد ایران در شرایط توسعه طلبی بازرگانی خارجی دولتهای امپریالیسم ص ۲۱ . شرایط تبدیل شدن کشور به استعمار اقتصادی . ص ۴۱ . توصیف بورژوازی ایران ص ۶۱ .

فصل دوم . اقتصاد ایران پس از استقلال سیاسی ص ۶۹ . سرمایه بیگانه در شرایط جدیدی از پیشرفت اقتصادی و سیاسی ایران ص ۸۶ .

فصل سوم . بحران سازمانهای اقتصادی ایران و مسئله بازسازی اقتصاد ملی ص ۱۱۰ . فعالیت اقتصادی طبقه حکام در دهه دوم قرن بیستم ص ۱۱۰ . توصیف بحران مؤسسات اقتصادی در دهه دوم و سوم ص ۱۱۶ . خواستگاه های جدید و نظریات طبقه حاکمه در مسیر پیشرفت اقتصادی کشور ص ۱۳۰ .

فصل چهارم . سیاست سرمایه داری دولتی در دهه دوم سوم ص ۱۳۷ .

فصل پنجم . منابعی که برای پیشرفت اقتصادی بوسیله دولت تاءمین مالی میشود و شرح سیاست مالی حکومت رضاشاه ص ۱۵۹ . سیاست دولت در زمینه مالیات مستقیم ص ۱۸۶ .

بادی ، م . س .

طبقات متوسط شهری ایران . مسکو ، انتشارات دانش ، ۱۹۷۷ .

ص ۲۳۰ .

مندرجات .

در این کتاب . پرورش ، وضع اقتصادی ، تطویرایدئولوژی سیاسی واجتماعی طبقات

متوسط شهری در ایران از آغاز قرن بیستم تاکنون ونیز نقش آنها در نهضت آزادی خواهانه ملی مردم ایران مورد بررسی قرار گرفته شده است .

مندرجات .

مقدمه . ص ۳ .

فصل اول . وضع اقتصادی واجتماعی طبقات متوسط شهری ص ۱۹ .

فصل دوم . مسائل آموزش و پرورش ص ۵۸ . جمعیت ص ۷۱ .

فصل سوم . مبارزات اجتماعی وسیاسی طبقات متوسط شهری بهنگام وضع قانون اساسی ص ۱۰۰

فصل چهارم . نیروهای دموکراتیک ملی بهنگام مداخله مسلحانه در سالهای ۱۹۲۲-۱۹۰۹ ص

۱۱۷ .

فصل پنجم . طبقات متوسط شهری در عهد رضاخان پهلوی ص ۱۴۶ .

فصل ششم . مبارزات سیاسی طبقات متوسط شهری در سال ۱۹۴۶-۱۹۴۱ ص ۱۵۶ .

جنبش دانشجویان در سالهای ۱۹۴۶-۱۹۴۱ ص ۱۶۶ . روحانیان وبخش سرمایه داری

طبقات متوسط شهری در نهضت دموکراتیک ملی در سالهای ۱۹۴۶-۱۹۴۱ ص ۱۶۸ . جنبش

افسران ارمنی در سالهای ۱۹۴۶-۱۹۴۱ ص ۱۷۱ . نهضت گروه های گوناگون روشنفکران در

سالهای ۱۹۴۶-۱۹۴۱ .

فصل هفتم . نقش ومقام . طبقات متوسط شهری مردم ایران در مبارزات دموکراتیک

و ضد امپریالیستی بعد از جنگ جهانی دوم در سالهای ۱۹۷۰-۱۹۴۶ ص ۱۷۸ .

نتیجه . ص ۲۱۹- منابع وماءخذ ص ۲۲۳ .

بختیارپها (قبائل چادر نشین و شهری ایران) . مسکو، انتشارات دانش ، ۱۹۶۶

۲۱۹ ص.

مندرجات .

مقدمه ص ۳.

فصل اول . اراضی و اهالی ص ۸.

فصل دوم . شرح تاریخی ص ۳۲.

فصل سوم . اقتصاد ، معیشت و نظام اجتماعی قبائل بختیاری ص ۱۰۱.

فصل چهارم . مسئله تبدیل چادر نشین های ایرانی به شهری ص ۱۷۲.

فصل پنجم . ادبیات ص ۱۹۹.

فهرست علائم اختصاری ص ۲۱۰.

فهرست اسامی ص ۲۱۱.

فهرست اسامی جغرافیائی ص ۲۱۴.

فهرست اسامی نژادی ص ۲۱۷.

گیوشیف ، پ. ز.

شرح تاریخ فلسفه آذربایجان ز. ب. گیوشیف ، ش. ف. ممدوف ، آقاخانی ، م. س. و غیره .

باکو ، انتشارات فرهنگستان علوم آذربایجان اتحاد شوروی ، ۱۹۶۶ .

ص ۳۴۷ .

مندرجات .

مقدمه : ص ۵ .

فصل اول . پیدایش و گسترش افکار فلسفی در آذربایجان در دوره نظام برادگی و ملوک

الطوائفی (قبل از قرن هفتم) ص ۱۶ .

فصل دوم . توسعه اسلام و مبارزه ایدئولوژی در کشور ص ۳۸ .

فصل سوم . افکار سوسیالیستی و فلسفی قرن ۱۲-۱۱ در آذربایجان ص ۵۸ . بهمنیار ص ۶۹

خاقانی شیروانی ص ۹۱ . نظامی گنجوی ص ۱۰۴ .

فصل چهارم . بسط افکار فلسفی و سیاسی و اجتماعی در آذربایجان در قرنهای ۱۶-۱۳ ص

۱۴۹ . اوحدی مراغه ای ص ۱۷۸ . محمود شهبستی ص ۱۹۷ . عمادالدین نظامی ص ۲۱۵ . محمد

فضلی ص ۲۳۶ .

فصل پنجم . افکار سیاسی و اجتماعی و فلسفی در آذربایجان در قرن های ۱۸-۱۷ ص ۲۷۴ .

یوسف قره باغی ص ۲۸۴ . محمد علی صائب تبریزی ص ۲۹۹ . زین العابدین شیروانی ص ۳۲۲ .

ادبیات ص ۳۳۷ .

ممدوف ، ن . م .

تعاون در ایران . مسکو ، ناشر ، " دانش " ۱۹۷۳ .

۱۴۲ ص ، جدول .

مندرجات .

مقدمه ص ۳ .

فصل اول . پیدایش تعاون در ایران (سالهای ۵۰-۲۰) ص ۷ ، تشکیل اولین مؤسسه

تعاونی در ایران (سالهای ۳۰-۲۰) ص ۷ . مؤسسات تعاونی در سالهای ۵۰-۴۰ ص ۱۴ . توسعه

قوانین تعاون ص ۲۷ .

فصل دوم . تعاون روستائی در ایران معاصر ص ۳۷ . نقش اصلاحات ارضی در گسترش

تعاون روستائی ص ۳۷ . تشکیلات مالی متشکل تعاون روستائی ص ۲۳ . فعالیت تعاون روستائی

ص ۵۸ .

فصل سوم . سازمان و فعالیت مؤسسات تعاونی شهری ص ۹۶ . مؤسسات تعاون مصرف

کنندگان ص ۹۸ . مؤسسات تعاونی فروش و تهیه کننده ص ۱۱۳ . مؤسسات تعاونی مسکن و

اعتباری ص ۱۱۸ . مؤسسات تعاونی تولیدی و تدارکاتی و صنعتی ص ۱۲۴ . منابع آثار ص ۱۴۰ .

ناگویوسکی ، داری

دراهم مسکوکی پادشاهان ایران ، قازان ، ۱۸۲۲.

۱۳۷ ص.

مندرجات .

ناظروبیان کننده دراهم مسکوکی پادشاهان ایران که در بیت‌الاناتک مدرسه دارالفنون حضرت
امپراطور اعظم در بلده قازان محفوظ است رئیس بیت الاناتک و مشور دولت بهیسه روسیه داری
ناگویوسکی و مصنف و مدرّس مدرسه دارالفنونی حضرت امپراطوری ادام الله‌ظله .

برگ سبزیست تحفه درویش

چکند بیتواهمین دارد

قازان

سنه ۱۳۰۹

توزممدوف، ر. آ. .

مناسبات ایران و روسیه (۱۹۲۱-۱۹۱۷) . مسکو ، انتشارات دانشکده روابط بین المللی

۱۹۶۰ .

۹۴ ص .

مندرجات .

مقدمه . ص ۳ .

فصل اول . تبدیل ایران به کشورنیمه مستعمره و سیاست دولت روسیه درجهت ترمیم

استقلال ایران و برقرای روابط تساوی حقوق با آن و ص ۵ . سیاست مستعمره امیر یالیستی

در ایران ص ۵ . مبارزه ایران و انعکاس بین المللی علیه نرمال شدن روابط ایران و شوروی

ص ۳۶ .

فصل دوم . نرمال شدن روابط ایران و شوروی و انعقاد قرارداد بیست و ششم فوریه

سال ۱۹۲۱ ص ۵۳ . نزدیکی ایران و روسیه بایکدیگر و عدم موفقیت انگلیس در انعقاد قرارداد

سال ۱۹۱۹ ص ۶۳ . قرارداد ایران و شوروی به سال ۱۹۲۱ ص ۷۳ .

نتیجه . ص ۸۸ .

«نگ قفقاز» شامل مقالات، وقایع، افسانه و شرح حال بزرگان، چاپ سوم

سن پترزبورگ، ناشر برزوفسکی، ۱۸۹۷-۱۸۸۸.

دو جلد (جلد اول و سوم)، مصور. نقشه.

مندرجات جلد اول.

مقدمه ص ۷. قفقاز ص ۹. ژنرال باکولی ص ۹۹. پاول سرگیویچ پوتمکین ص ۱۳۲. شیخ

منصور ص ۱۴۲. حوادث ماوراء قفقاز ص ۱۶۱. گرجستان و تاریخ گذشته آن ص ۲۱۴. دوره

فرمانروائی شاه عباس بر گرجستان ص ۲۴۰. تسخیر تفلیس بوسیله روسها در سال ۱۷۸۳ ص ۲۶۰.

دوران فلاکت گرجستان در زمان آغامحمد خان قاجار ص ۲۷۸. اردو کشی ایران ص ۲۹۴.

الحاق گرجستان بروسیه ص ۳۰۶.

مندرجات جلد سوم.

طلیعه جنگ ایران ص ۱. تجاوز ایرانیان ص ۲۹. در مرز ایروان ص ۴۷. حمایت از شوش

ص ۶۷. خیانت به گنجه ص ۹۵. شورش خوانین ص ۱۰۳. واقعه یرمالوف ص ۱۱۳. نبرد در

شمخور ص ۱۲۹. پیروزی الیزابت ص ۱۵۱. پاسکویچ ص ۱۷۷. داویدف در مرز ایروان ص

۱۸۷. عباس میرزا در قره باغ ص ۲۱۳. نقشه حمله بایران ص ۲۴۵. تعویض یرمالوف و اولین

عملیات پاسکویچ ص ۲۸۳. پاسکویچ درارس ص ۳۲۳. تسخیر عباس آباد ص ۳۴۳. گریبایدوف

در اردوگاه ایران ص ۳۶۱. لشکر کشی آتامان ایزمایلوفسکی ص ۳۷۳. برگرداندن خان نشین

قره باغ ص ۴۰۷. نبرد آشتاراکسکی ص ۴۶۳. در سردر آباد ص ۴۸۷. فتح ایروان ص ۵۰۳.

تسخیر تبریز ص ۵۲۱. مذاکرات صلح در آذربایجان ص ۵۴۵. اردو کشی سال ۱۸۲۸ ص

۵۶۳. پیمان صلح ترکمن جای ص ۵۷۹. سفارت و کشته شدن گریبایدوف ص ۶۰۳. خسرو

میرزا ص ۶۳۳. سرزمین آزارات ص ۶۵۳. ارامنه باستان ص ۶۵۵. ارامنه مسیحی ص ۶۸۳.

پیدایش ارامنه ص ۷۱۳.

وسائل حمل و نقل در ایران ، ۱۹۰۷ .

ص ۳۲ .

مندرجات .

فصل اول . شاه عبدالعظیم . استفاده از حیوانات اهلی برای باربری ، کالسکه ها . جنوب کردستان . اسبان کردستان و بختیار . راه شیراز ، بندربوشهر ، جنوب ایران ، واحد وزن ، بروجرود ، بندرعباس ، فارس ، بختیار . راه های مالرو تجارتی . خراسان . تهران ، همدان ، کرایه حمل و نقل . توقفگاه خانها . کاروانسراها . تجارت شتــــر . چاروا دارها . توریست ها . زمستان و حرکت کاروانها در روز ، زائران مشهد و کربلا ، کجاوه ها زنان ایرانی . زنان ایرانی . بهترین وسیله حمل و نقل برای مسافرتها ی دورو . ص ۱۱ فصل دوم .

راه تهران ، بندرغازیان . شیراز ، بندربوشهر ، بندرعباس ، کرمان . نصرت آباد تبریز ، اردبیل ، راه های اصلی بازرگانی . راه تهران ، انزلی . قزوین . رودبار . منجیل راه های اصلی شمال ایران . جنوب ایران . حمل کالا از روسیه بایران از طریق جاده یزد و اصفهان . راه تهران ، تبریز ، تهران ، مشهد ، تهران ، مشهد سر ، آمل . ساری ، بارفروش لاهیجان ، دماوند ، راه تهران ، بغداد . شاهرود همدان و کرمانشاه ، بغداد ، کرمانشاه تهران ، بندربوشهر از طریق اصفهان و شیراز ، بهبهان ، کازرون ، تهران ، کرمان از طریق کاشان و یزد ، تهران ، اهواز ، جاده بختیار ، مشهد ، عشق آباد . تبریز ، آستارا و ص ۲۴ .

فصل سوم .

عوارض گمرکات ، مالیات ، شرکت های حمل و نقل ، جاده آستارا ، اردبیل ، خوی ارومیه ، جمعیت ایران ، فرمانروای باکو و مناطق ماوراء خزر ، خلیج فارس ، بندرهای تجاری ایران و ص ۳۲ .

کاتم، گ.

سرزمین (دستورالعمل برای دستیابی بمناطق شمال ایران) . چاپ دوم . گراسنودسک

ناشرگ، ک، ماگیل یف ، ۱۹۱۴ .

۱۳۲ ص.

مندرجات .

قرارداد ترکمن چاپ ص ۶۱ . صورت مجلس ویژه ای که در سال ۱۸۲۸ بین ایران و روسیه منعقد شده است ص ۷۸ . اراضی در ایران چگونه بدست آورده میشود . ص ۸۷ . رونوشت مذاکرات مال الاجاره ص ۱۰۱ . پنبه کاری در مناطق استرآباد ص ۱۰۷ . بازرگانی خارجی و روسیه ص ۱۱۱ . وضع و حقوق دهقانان در ایران ص ۱۱۹ . باجه وسیله ای بسرزمین استرآباد و مازندران میتوان رفت ص ۱۲۸ . شرکت قفقاز و مرکوری ، بندرغازیان ، ۱۲۹ .

مجموعه اسناد سیاسی که به‌جاء سالهای ۱۹۱۱-۱۹۰۶ میلادی ایران مربوط است.

سن پترزبورگ ، ۱۹۱۳-۱۹۱۱.

هفت جلد.

مندرجات.

این اسناد بیانگرو قایع ایران در سالهای ۱۹۱۱-۱۹۰۶ است که توسط کارکنان سفارت روس در ایران که خود ناظر تمام جریانات سیاسی روز و حوادث و نیز مذاکرات پنهانی و تلگرافهای دولت ایران و روسیه بوده اند در این هفت جلد توسط ناظران عینی بتفصیل شرح داده شده است.

جلد اول . از پایان سال ۱۹۰۶ تا ژوئیه سال ۱۹۰۹.

جلد دوم . ازدوم نوامبر سال ۱۹۰۸ تا یازدهم ژوئن سال ۱۹۰۹.

جلد سوم . ازدوازدهم ژوئن تاسی ویکم دسامبر سال ۱۹۰۹.

جلد چهارم . از اول ژانویه تاسی ام ژوئن سال ۱۹۱۰.

جلد پنجم . از اول ژوئیه تاسی ویکم دسامبر سال ۱۹۱۰.

جلد ششم . از اول ژانویه تاسی ام ژوئن سال ۱۹۱۱.

جلد هفتم . از اول ژوئیه تاسی ویکم دسامبر سال ۱۹۱۱.

ویلیچفسکی، ا.ا.

کردها. تحقیقی درباره تاریخ نژاد شناسی ملت کرد. مسکو، لنینگراد، انتشارات
فرهنگستان علوم اتحاد جماهیر شوروی، ۱۹۶۱.

۱۶۵ص.

مندرجات

در این کتاب مسائل ترکیب نژادی کردها بادر نظر گرفتن موضوع وسیع تاریخ و نژاد شناسی
شیوه زندگی، فرهنگ مادی و معنوی کردها، شهرنشینی و کوچ نشینی، نظام اجتماعی
اقتصادی و زندگی بین قبائل کردان و روابط آنها با دیگر ملیت ها، جنگها و کشمکشهای بین
قبائل کردی و نیز درباره خصائص و آداب و رسوم آنان بطور کامل مورد بررسی قرار گرفته
و بتفصیل شرح داده شده است.

کرانتوفسکی ، ۱، ۲.

تاریخ اولیه قبائل ایرانی آسیای مقدم . مسکو، انتشارات " دانش " ۱۹۷۰.

۳۹۴ ص.

مندرجات.

مقدمه . ص ۳.

فصل اول . مسائلی از تاریخ اولیه قبائل ایرانی آسیای مقدم درباره موضوعات منابع

آشوریان قرنهای ۸-۹ . قبل از میلاد ص ۶۷ . تقسیمات جغرافیائی و تاریخی که توسط این

قبائل مورد بررسی قرار گرفته است ص ۱۰۲ اسامی قرن نهم قبل از میلادی ص ۱۱۹ . اسامی

نیمه دوم قرن هشتم قبل از میلادی ص ۲۲۴ .

نتیجه . ص ۳۳۴ .

آثار نقل قول شده ص ۳۸۰ .

فهرست علائم اختصاری . ص ۳۹۳ .

داندامايف ، م ، ت .

ایران بعهد هخامنشیان (قرن ششم قبل از میلاد) . مسکو ، انتشارات ادبیات

شرقی ، ۱۹۶۳ .

۲۸۹ ص . مصور .

مندرجات .

مقدمه . ص ۳ .

بخش اول . شرح کتیبه های بیستون بعنوان منابع تاریخی ص ۷ .

فصل اول . تاریخچه بررسی کتیبه بیستون ص ۷ .

فصل دوم . کتابت قدیم ایران ص ۳۲ .

فصل سوم . تاریخ کتیبه بیستون ص ۶۱ .

فصل چهارم . سبک کتیبه بیستون ص ۸۵ .

بخش دوم . مبارزات سیاسی واجتماعی در حکومت ایران (۵۲۱-۵۲۳ قبل از میلادی

ص ۱۰۲ .

فصل اول . پیدایش قدرت جهانی پارسی ص ۱۰۲ .

فصل دوم . انقلاب بردیاقیام سالهای ۵۲۱-۵۲۲ قبل از میلاد ص ۱۲۱ .

فصل سوم . مبارزات مذهبی درسالهای ۵۲۱-۵۲۲ قبل از میلاد در ایران ص ۲۳۴ .

ضمائم . ص ۲۶۲ .

کتیبه بیستون ص ۲۶۲ .

جدول تاریخی درباره تاریخ ایران در عهد اولین سلسله هخامنشیان ص ۲۷۱ .

فهرست اسامی جغرافیائی ونژاد شناسی ص ۲۷۳ .

فهرست اسامی ص ۲۷۷ .

فهرست علائم اختصاری ص ۲۸۶ .

تندن وفرهنگ ایرانیان بعهد ساسانیان . مسکوا انتشارات دانش ، ۱۹۶۹ .

۲۴۱ ص . مصور . نقشه .

مندرجات .

مقدمه . ص ۵ .

فصل اول . منابع ص ۷ .

فصل دوم . تشکیل دولت ص ۲۷ .

فصل سوم . شاهپور و فتوحاتی در غرب ص ۵۰ .

فصل چهارم . کارتیرومانی . بنیانگذار مذهب دولتی ص ۷۰ .

فصل پنجم . ورهرام دوم و نرسی . مبارزه بر سر تصاحب حکومت ص ۱۰۱ .

فصل ششم . شاهپور دوم و اردشیر دوم . وقایعی در شرق ص ۱۲۴ .

فصل هفتم . اولین سکه های ساسانی و نقش های برجسته ص ۱۵۲ .

تابلوی نسب پادشاهان سلسله ساسانی ، ص ۱۹۷ .

شرح سکه های تابلوها . ص ۲۰۰ .

فهرست اسامی جغرافیائی . ص ۲۰۵ .

فهرست علائم اختصاری . ص ۲۰۸ .

فهرست آثار نقل شده . ص ۲۰۹ .

فهرست تعاویذ و جداول ص ۲۱۵ .

دیاکونوف ، ایگور میخائیلویچ .

تاریخ ماد از عصر باستان تا قرن چهارم قبل از میلاد . مسکو ، لنینگراد ، انتشارات

علوم اتحاد جماهیر شوروی ، ۱۹۵۶ .

۴۸۵ ص . مصور . نقشه .

مقدراجات .

سخنی از مولف . ص ۳ . مقدمه ای برای بررسی ص ۹ . منابع مستند و نقلی ص ۹ .

اوسناص ۴۵ . زبان از نظر منبع تاریخی ۵۶ . مطالعه تاریخ ماد در دانش‌کنونی ص ۷۱ . شرایط

جغرافیائی ص ۸۲ .

فصل اول . عهد جماعت بدوی در سرزمین ماد ص ۹۴ .

۱- عصر حجر و حجر و مس (انثولیت) ص ۹۴ . ساکنان باستانی ماد غربی در هزاره سوم

قبل از میلاد ، هوریان و عیلامیان ص ۹۸ . لولوبیان ص ۱۰۱ . کوتیان ص ۱۰۴ . ساکنان ماد

غربی در هزاره دوم قبل از میلاد ، کاستیه‌ها ص ۱۲۰ . لشکرکشی‌های آشوریان و عیلامیان در

هزاره دوم قبل از میلاد ص ۱۳۲ . ترکیب نژادی مردم ماد در حدود هزار سال قبل از میلاد ص

۱۳۷ .

فصل دوم . دوره برقراری نظام برده داری در سرزمین ماد ص ۱۴۳ .

ماننا و اتحادیه قبائل ماد ص ۱۴۳ . نخستین دوره تجاوز آشور ص ۱۵۴ . تجاوز اورارتو ص

۱۶۹ . دولت ماننا و سازمان آن ص ۱۷۳ . آغاز پیدایش دولت در سرزمین اتحادیه ماد ص ۱۷۵

دوره دوم تجاوز آشور ، تیگلاپتالاسار سوم ص ۱۹۴ . نیرو گرفتن ماننا و جنگهای سارگون آشوری

دوم ص ۲۰۵ . ساکنان ماد در حدود هفتصد سال قبل از میلاد ص ۲۲۵ .

فصل سوم . ماننا و پادشاهی اسکیت‌ها - سکاها . قیام " کشریتی " و پیدایش پادشاهی ماد

ص ۲۲۸ .

اسکیت‌ها در آسیای مقدم ص ۲۴۲ . وضع سیاسی ماننا و ماد بعد از سال هفتصد قمری ص ۲۵۵ .

جریان قیام کشتربیتی در ماد ص ۲۶۶ . تشکیل پادشاهی مستقل ماد ص ۲۷۳ . ماد و ماننا و پادشاهی
مستقل ماد ص ۲۷۳ . ماد و ماننا و پادشاهی اسکیت بعد از قیام ص ۲۸۰ . فرمانروائی مطلق و موقت
اسکیتها ص ۲۸۶ .

فصل چهارم . پیدایش امپراطوری بزرگ ماد و سقوط آشوریان ص ۲۹۳ .
ماد و آشوریان در پایان قرن هفتم قبل از میلاد ص ۲۹۳ . جنگ بابل و ماد علیه آشوریان
(تا سقوط آشور) ص ۲۹۸ . سقوط نینوا و پایان امپراطوری آشوریان ص ۳۰۶ . ماد پس از تقسیم
امپراطوری آشور ص ۳۱۶ .

فصل پنجم . جامعه و دولت امپراطوری ماد ص ۳۲۳ .
جامعه ص ۳۲۳ . دولت و تقسیمات اداری ص ۳۳۶ .
فصل ششم . معتقدات و فرهنگ امپراطوری ماد ص ۳۶۲ .
اطلاعاتی چند درباره فرهنگ مادی ماد ص ۳۶۳ . مشکل خط و کتابت ماد ص ۳۶۶ ص ۳۷۱
مشکل اوستا و ماد ص ۳۸۲ . هنر ماد ص ۴۰۳ .

فصل هفتم . ماد در تحت حکومت امپراطوری هخامنشیان ص ۴۱۳ .
تصرف پادشاهی ماد توسط کوروش دوم پارسی ص ۴۱۳ . کودتای گئوماتا ص ۴۲۴ . قیام
مرورتیش و دیگر قیامهایی که علیه هخامنشیان بوقوع پیوست ص ۴۳۵ . انقراض امپراطوری
هخامنشی و تاسیس دولت ماد آتروپاتن ص ۴۴۱ .

فهرست اسامی خاص ص ۴۵۳ .
فهرست اسامی جغرافیائی . ص ۴۶۲ .
فهرست تصاویر ص ۴۷۷ .
فهرست علائم اختصاری . ص ۴۸۱ .

جنگهای ایران و روس سالهای ۱۸۱۳-۱۸۰۳. میلادی از نقطه نظر ایران.

ص ۷۰.

مندرجات.

منابع . ص ۳ . گزارشهای ایران درباره روسیه ص ۵ . روابط ایران و روسیه در آغاز جنگ ص ۶ . وضع سیاسی و تسخیرکنجه ص ۹ . آغاز فعالیت نظامی قلمروخان نشین ایروان ص ۱۲ . عملیات جنگی در ایروان بسال ۱۸۰۴ ص ۲۰ . نیرو گرفتن ایرانیان ص ۲۳ . جنگ در قره باغ ص ۲۴ . عملیات جنگی در گیلان ص ۲۷ . حمله ایرانیان به گنجه در سال ۱۸۰۵ ص ۲۹ . روابط ایران با فرانسه ص ۳۳ . ژنرال نبالسین ص ۳۶ . مذاکرات صلح گودوویچ ص ۳۹ . شرکت ایرانیان در جنگ روس و عثمانی ص ۴۰ . موافقت نامه ایران با فرانسه ص ۴۱ . تجدید سازمان ارتش ایران ص ۴۳ . فعالیت سیاسی ژنرال گاردان ص ۴۴ . حمله ایرانیان به ماوراء قفقاز ص ۵۰ . آرامش سال ۱۸۱۰ ص ۵۳ . اطلاعات ناقص روسیه درباره امور داخلی ایران ص ۵۴ . تدابیر انگلیسها ص ۵۹ . لنکران و پایان جنگ ص ۶۶ . نتیجه ص ۶۷ .

سیاست خارجی و مسائل استقلال ایران در سالهای ۱۹۴۱-۱۹۲۵. مسکو، انتشارات

دانش، ۱۹۷۱.

ص ۳۶۰.

مندرجات.

مقدمه ص ۷.

فصل اول. موفقیت در استقلال سیاسی سالهای ۱۹۲۸-۱۹۲۵. وتحول سیاسی

اقتصادی ایران ص ۱۹. سیاست خارجی ایران در آستانه لغو کابیتولاسیون ص ۴۷. توسعه

مناسبات ایران و شوروی ص ۵۳. مناسبات ایران با کشورهای همسایه شرق ص ۷۰. مسائل

مناسبات ایران و انگلیس ص ۸۸. دیپلوماسی ایران در راه مبارزه لغو کابیتولاسیون ص ۱۱۲.

فصل دوم. در مسیر استقلال اقتصادی سالهای ۱۹۳۳-۱۹۲۹ ص ۱۳۵. فعالیت

دیپلوماسی ایران برای جامعه عمل پوشیدن تدابیر حمایت از صنایع ملی ۱۵۶. ایران و دول

غربی بخاطر نفت و ضد امپریالیستی بودن ص ۱۶۶. تحکیم وضع بین المللی ایران ص ۱۹۷.

روابط سیاسی ایران و شوروی ص ۲۰۷. تحکیم مناسبات ایران با کشورهای همسایه شرقی ص

۲۱۷.

فصل سوم.

وضع بین المللی و داخلی ایران ص ۲۳۶. سیاست خارجی ایران در آستانه جنگ جهانی

دوم ص ۲۵۰. دیپلوماسی ایران در صحنه بین المللی. مبارزه بخاطر دستیابی حقوق ایران در

خلیج فارس ص ۲۵۰. ایران و برقرارتها. خارج شدن از اصول سیاست ملی ص ۲۶۰. ایران و

پیمان سعدآباد ص ۲۸۶. دیپلوماسی ایران در آغاز جنگ جهانی دوم ص ۳۰۴. کتابشناسی

۳۴۴.

ایران دردوره بحران سیاسی سالهای ۱۹۲۵-۱۹۲۰ . مسائل سیاست خارجی مسکو

انتشارات دانش ، ۱۹۷۰ .

ص ۲۰۸ .

مندرجات .

فصل اول .

توجیه سیاست خارجی طبقات ثروتمند ایران دردوران بحران رژیم اشغالگرانگلیسی

درسالهای ۱۹۲۱-۱۹۲۰ . ص ۷ . شدت بحران سیاست بریتانیادرایران ص ۲۳ .

فصل دوم .

سیاست خارجی هیأت دولت ایران بهنگام مبارزه سیاست داخلی سالهای ۱۹۲۳-

۱۹۲۱ . ص ۵۷ . اجرای اصول نوین سیاست خارجی (نیمه دوم سال ۱۹۲۱) ص ۷۶ . مبارزه

مسائل اصلی سیاست خارجی درمیان طبقات حاکم ایران درسالهای ۱۹۲۳-۱۹۲۲ ص ۹۵ .

فصل سوم .

سیاست خارجی دولت رضاخان (۱۹۲۵-۱۹۲۳) . ص ۱۲۶ . تحکیم مناسبات

اقتصادی ایران وروسیه ص ۱۳۱ . روابط متقابل بادل و غربی ص ۱۳۶ . مبارزات دیپلوماسی

ایران بخاطرترمیم حقوق ازدست رفته ایران درجنوب وخلیج فارس ص ۱۵۳ . روابط متقابل

باکشورهای همسایه شرق ص ۱۷۳ . انقلاب سلطنتی . ۱۹۲۵ ص ۱۸۵ .

نتیجه ص ۱۹۵ . منابع وماءخذ ص ۲۰۱ .

برار، و.

ایران و شورشی در آن ، مترجم آ. یاپوویچ ، مصحح ای. م. . بنکرمان . سن پترزبورگ ،
انتشارات " بروک گائوز- افرون " ، ۱۹۱۲ .
۳۳۰ ص. تصویر شاه محمد میرزا .

این سفرنامه از زبان فرانسه بروسی ترجمه شده است . نگارنده آن اوضاع اجتماعی و سیاسی
و اقتصادی و جغرافیائی و فرهنگی ایران بعهد پادشاهان قاجار ، تجزوتحلیل کلیه حوادث ایران ،
توصیف کاملی از خصائص و رفتار شاهان قاجار و قدرت نمائیهای آنان علیه مردم ، انقلاباتی که در
شهرها بوقوع می پیوند ، وضع قبائل ایلاتی ، شناسائی اشخاص بلند پایه ای که در زمان قاجاریه
مشاغل مهم دولتی را بعهده داشته اند ، شیوه زندگی ایرانیان ، فعالیت شرکت های خارجی ،
تعلیم و تربیت اشرافزادگان ایرانی در اروپا ، نفوذ روسیه ، دادوستد روسها با ایران ، وضع روابط
ایران با انگلیس و روس ، مالیات و عوارض گمرکی ، مذهب ، قدرت روحانیان ، رشوه خواری
ایرانیان ، پیمان روس و انگلیس برای تقسیم ایران ، رژیم ملوک الطوائفی زمین داران در ایران
قانون مالکیت ، وضع ارتش را کاملاً شرح داده است که مطالعه آن برای هر مورخ ایرانی ضروری
است .

مامانتسوف ، ن ، پ .

توصیف ایران معاصر . سن پترزبورگ ، ۱۹۰۹ .

ص ۲۰۴ .

پیشگفتار مولف . ص ۳ .

مندرجات .

فصل اول گذرازدربای خوزص ۹ . فصل دوم . انزلی ص ۱۷ . فصل سوم . رشت ص ۲۷ .
فصل چهارم . از رشت تا تهران ص ۳۳ . فصل پنجم . تهران ص ۴۲ . فصل ششم . شاه ودولت
اوص ۵۲ . فصل هفتم . سخنی چند درباره ایران ص ۶۴ . فصل هشتم . ارتش ایران ص ۶۸ .
فصل نهم . قزاقهاوبریگادشاه ص ۸۵ . فصل دهم . انقلاب در ایران ص ۱۰۴ . فصل یازدهم
برخورد خونین در محوطه مجلس ص ۱۲۰ . فصل دوازدهم . عزیمت از تهران پس از مشاهده
مبارزات خیابانی ص ۱۳۹ . فصل سیزدهم . درکوه های البرز ص ۱۵۸ . فصل چهاردهم .
ملاقات بافرستاده شاه ص ۱۷۷ . فصل پانزدهم . برگشت بروسیه ص ۱۸۹ . فصل شانزدهم
سه حادثه ایکه در تهران روی داد ص ۱۹۴ . فصل هفدهم . نتیجه ص ۲۰۰ .

ویلس .

ایران معاصر . تصویری از زندگی و خصوصیت آن . مترجم ای کوروستوف سوف . سن پترزبورگ

۱۸۸۷ .

۷ ، ۲۷۹ ص .

تقدیم به ایوان الکساندرویچ زینوف یوف . باکمال احترام . مترجم .

این سفرنامه از زبان انگلیسی بروسی ترجمه شده است و نگارنده آن بعهد ناصرالدینشاه

بایران سفر کرده است و در مدتی که در این سرزمین بسر برده توانسته آنچه که دیده و شنیده

برشته تحریر درآورد .

در این سفرنامه تمام خصائص ایرانیان ، وضع اجتماعی و سیاسی ، آداب و رسوم ، اعیاد

مذهبی ، رفتار شاه و حرمسرای او ، فعالیت بیگانگان در ایران ، ارتش ، نفوذ ، انگلیسها و وضع

داخلی ایران ، وضع ادارات ، روزهای عزای مقامات عالیرتبه دولتی ، شرح سفر شاه بفرنگستان

رفتار شاهزادگان ، فعالیت سفارتخانه های کشورهای اجنبی در ایران میسیونرهای مذهبی ،

چگونگی مجازات ، وضع بازار ، دادستد و بازرگانان ، پیشرفتهای ایران و بتفصیل

توضیح داده شده است .

بونی یاتوف ، م . ز .

دولت اتابک آذربایجان (۱۲۲۵-۱۱۳۶) . باکو ، انتشارات دانش ۱۹۷۸ .

۲۷۰ ص .

مندرجات .

مقدمه . شرح مختصری از منابع و ادبیات ص ۶ .

فصل اول . وضع سیاسی امپراطوری سلجوقیان در آستانه تشکیل دولت اتابک آذربایجان

ص ۱۶ .

فصل دوم . استقرار و شکوفائی دولت اتابک آذربایجان ص ۴۴ .

فصل سوم . سقوط دولت اتابک آذربایجان ص ۱۱۴ .

فصل چهارم . شیروان در قرن هفتم و نیمه اول قرن هشتم ص ۱۳۸ .

فصل پنجم . نظام اداری در دولت اتابک ص ۱۷۲ .

فصل ششم . وضع شهرها ، صنایع دستی ، گردش پول و معادن ص ۱۸۸ .

فصل هفتم . شکل مالکیت زمین . مالیات ص ۲۱۳ .

فصل هشتم . شرح زندگی معنوی عهد دولت اتابک ص ۲۲۵ .

جداول سلسله انساب ص ۲۳۷ .

کتابشناسی ص ۲۴۰ .

فهرست هاس ص ۲۴۹ .

علی یف، م. س.

شرح تاریخ ایران نوین (در قرن نوزدهم و اوائل قرن بیستم) . مسکو، انتشارات دانش

۱۹۷۸.

۲۰۲ ص.

مندرجات .

پیشگفتار ص ۳ . وضع سیاسی و اجتماعی و اقتصادی ایران در پایان قرن هیجدهم و نیمه اول قرن نوزدهم . تصرف ایران بدست آغامحمدخان و سلطنت خاندان قاجار ص ۵ . توصیف پیشرفتهای اقتصادی و اجتماعی ایران از پایان قرن هیجدهم تا دهه ششم قرن نوزدهم ص ۲۷ . قیام سیاسی و مذهبی ضد فئودالی باهی هاس ص ۷۱ . اجرای اولین اصلاحات در عصر جدید ص ۱۰۰ .

توسعه طلبی امپریالیسم در ایران و تبدیل آن به کشور نیمه مستعمره (در دهه هفتم قرن نوزدهم و آغاز قرن بیستم) . مبارزه قدرتهای اروپائی بر سر ایران ص ۱۲۲ . توسعه بازرگانی خارجی دولتهای امپریالیسم در ایران ص ۱۴۶ . پیشرفت سیاسی و اقتصادی و اجتماعی ایران در شرائط نفوذ سرمایه بیگانگان ص ۱۵۲ . مبارزه توده های مردم علیه امتیازات و انحصارات اجانب ص ۱۵۹ . موافقتنامه روس و انگلیس درباره تقسیم ایران و حیطه نفوذ هر یک ص ۱۶۶ . نقش قبائل کوچ نشین ایران در عصر جدید ص ۱۷۶ .

سترایوا، و.ل.

دولت اسماعیلیه در ایران در سده ۱۳-۱۱. مسکو، انتشارات دانش، ۱۹۷۸.

۲۷۴ص.

مندرجات

فصل اول. روابط اجتماعی در ایران در سده یازدهم الی دوازدهم ص ۳. طبقه زمین داران

فتودال ص ۵. وضع دهقانان ص ۱۲. شهرهای ایران ص ۱۵. وضع بردگان ص ۲۸.

فصل دوم. تهیه و تدارک برای قیام ص ۳۲. سالهای جوانی حسن ابن صباح ص ۳۴.

تحصیلات حسن ابن صباح ص ۴۸.

فصل سوم. قیام قبائل اسماعیلیه و تشکیل دولت اسماعیلیه (۱۰۹۰ الی دهه دوم سده

دوازدهم) ص ۶۱. تسخیر الموت ص ۶۵.

سیاحانیکه باذربایجان سفرکرده اند، مولف ز. ای. یامبولسکی . مصحح م. شاخمالی یف .
باکو. انتشارات فرهنگستان علوم جمهوری آذربایجان شوروی ۱۹۶۱ .

۴۹۷ ص.

فهرست اعلام .

" ای اوخانان " اهل ریشاینان " وتوماس بوروسی " . ص ۱۹ .

هردونفر از مسیحیان سوریه بودند که بسال ۵۰۳ میلادی نزدیک شهر آمید (شمال
بین النهرین) بدست نظامیان ساسانی گرفتار گردیده وبشمال آذربایجان فرستاده شدند و
بصورت برده مدتی در شمال قفقاز بزرگ بسربردند وپس از اینکه به سال ۵۵۵ م . مراجعت
کردند توانستند در صومعه بیت آیسخاکائون (واقع در نزدیکی شهر آمید) آنچه که بمناطق غربت
دیده و شنیده بودند برشته تحریر کنند .

شرح مشاهدات " ای اوخانان " و " توماس " در وقایع نامه قرن ششم در زاخاریا -

می تی لنسکی .

(Zachariae Rhetori Historia, Ed. W. Brooks, CSCO. Scriptoressyri,

Series 3, t. 6, 2.)

نگهداری میشود .

در اینمورد بن . و . پیگولفسکیا و آثار مورخین روسیه درباره تاریخ ملل اتحاد جماهیر شوروی
مسکو، لنینگراد، ۱۹۴۱، ص ۱۴۸ و نیز راجع به " ای اوخانان و " توماس " به پیگولفسکیا، مورخ
سوریه قرن ششم درباره ملل قفقاز، اخبار تاریخ باستان، ۱۹۳۹، شماره یک مراجعه شود. کلیه
اطلاعات لازم بزبان روسی در این کتاب آورده شده است.

ویلهلم روبروک (قریب به ۱۲۷۰-۱۲۱۵ م) راهب فرانسوی است که از قبیله روبروک نزدیک شهر س . اومر (در حال حاضر در شمال فرانسه واقع است) می باشد . بسال ۱۲۵۵-۱۲۵۳ از طرف پادشاه فرانسه لودوویک نهم به نزد خان مغول مانگوفرستاده شد . کشورگشائی مغولان که بقرن سیزدهم صورت گرفت و تشکیل دولت عظیم چنگیزخان را داد که حدکشورش بمرزهای شرقی اروپای غربی میرسید دولت های اروپای غربی را سخت نگران ساخت و در عین حال فتوحات مغولان موجب بیداری یک سلسله از دولتهای اروپای غربی گشت و همین امر باعث شد که جهت مقابله نیروهای تازه نفس خود را علیه ترکها و دیگر دشمنان خود که با زمان راه های بازرگانی آسیا و خاور نزدیک را اشغال کرده بودند بکار برند ، ازین رو بقرن سیزدهم تعدادی از نمایندگان و سیاحان اروپائی بسوی سرزمینهای اشغالی مغولان روی آوردند . بعنوان مثال سفیر پاپ چهارم " این نوکین تی " بسال ۱۲۴۵ م . " پلانوکارپین " و " آس سلینو " و همچنین مسافرت و توقف چندین ساله (۱۲۹۵-۱۲۷۲ م) . مارکوپولو ونیزی با سیا و بدر بار " خان اعظم " بدین منظور بوده است تمام این مسافرتها . شناخت جغرافیائی اروپائیان را فوق العاده بسط داده و آغازگر بررسیهای آسیائی در اروپای غربی گردید . سفر روبروک نیز در زمره ی مسافرتها ی اروپائیان قرن سیزدهم بدر بار مغولان بحساب می آید .

بیشترین سیاحان یا از قفقاز شمالی " کارپینی " یا از جنوب آن " آس سلین " گذر کرده اند رفت و برگشت روبروک و مارکوپولو فقط از طریق قفقاز بوده است .

مسیر روبروک . تا هفتم ماه مه ۱۲۵۳ م . در قسطنطنیه توقف کرده و سپس از طریق دریای سیاه و مانزلیقا (نزدیک آزوف) و از بالای دُن (تانائیس) براه میافتد و در بیست و هفتم دسامبر ۱۲۵۳ م . از طریق ولگا و صحاری جنوبی دریاچه پلخاش به قره قوم اقامتگاه " خان اعظم " مغول میرسد و تا دهم ژوئن ۱۲۵۴ م . به آنجا توقف میکند .

مسیر برگشت روبروک از سارای بولگا است و قریب به اول ماه نوامبر بطرف جنوب روانه شد و از دربند ، شامخی ، دشت مغان بالای ارس به نخجوان رفت و تا پایان دسامبر به آنجا سربرد و سپس سیروسیاحت خود را از ارس به ارزروم ، کلی کی یا ، کی پر ، آنتی اوخیا " و "روپلی (در سوریه) ادامه داد و به پانزدهم آگوست ۱۲۵۵ م . از طرف پادشاه فرانسه لودوویک نهم انجام ماء موریتهی بعهده او واگذار میشود .

روبروک یک سری گزارشهایی درباره مناطق قفقاز که از آنها گذر کرده نوشته است . او را جمیع به لزگیان ، آذربایجانیان ، گرجیان ، مغولان و ارمنه ماوراء قفقاز دربند و نخجوان شرح جامعی داده است .

کارپینی ، پلانو . ص ۲۹ .

کلیسای کاتولیکی بسال ۱۲۴۵ م . در لیون تصمیم گرفت که نمایندگان به نزد خوانین مغول " جهت پذیرفتن دین مسیح و اقدام مسلحانه علیه عثمانیها و عربها " بفرستد .

بدین منظورش نفر بعنوان نماینده کلیساکه " ای او آن دیپلانو کارپینی " اهل ایتالیا همم جزو آنان بود به نزد خوانین مغول فرستاد

کارپینی با همراهان خود از طریق روسیه و کنارسواحل دریای خزر به آسیای میانه مسافرت نمود اوسفرنامه خود را که بعدا " دراین

Vincentij Burgund; Spekulum quadruplex naturale, doctrinale....

Argentorati per J. Mentelin, 1473, L. XXXIJ .

کنجانه بود که را " چاپ شده است .

مارکوپولونزدیک به ۱۲۵۴ م. درونیز تولد یافت. اوجهانگردمشهوریست که با مسافرت خود باسیا شهرت جهانی پیدا کرد. پدر او نی کولوودائی اوماف فتودردرقسطنطنیه به تجارت اشتغال داشتند و برای برقراری ارتباط با مومسات بازرگانی که در کشورهای تحت سلطه ی خوانین مغول بودند بسال ۱۲۵۵ م. به قلمروخان مغول قبلاى قآن که در چین میزیست روانه شدند.

بهنگام بازگشت " نی کولو". و " ماف فتو" قبلاى قآن انجام ماء موریتی رابعهده آنان گذاشت نا از جانب اویپقامی به پاپ روسیه رسانند. که بمنظور تعلیم مسائل دینی راهبه هاى ربه نزد خان روانه سازد. پس از اجرای این ماء موریت نی کولو و ماف فتو بسال ۱۲۷۱ م. بدومین بارد در حالیکه مارکوپولوی جوان رانیز بهمراه داشتند بسوی قلمروخان مغول روانه شدند. مارکوپولو بزبانهای شرقی و مغولی تسلط کافی داشت. سنن بومی را فرا گرفت و در اثر کمکهای مالی واداری که از طرف قبلاى قآن باو شد، توانست کشورهای زیادی از آسیا را مشاهده کند سرانجام بسال ۱۲۹۲ م. مارکوپولو مراجعت کرد و به پایان ۱۲۹۵ م. به ونیز برگشت

در سال ۱۲۹۸ مارکوپولو از افسران نیروی دریائی ونیز شد و در نبرد دریائی باژنی ها شرکت کرد و با سارت آنان افتاد. هنگامیکه در " زن" گرفتار بود شرح مسافرتهاى خود را برای روستی چیانویونانی که با او در زندان بسر می برد تعریف کرد. یادداشتهاى روستی چیانو (بفرانسه قدیمی) که بعد ها توسط خود مارکوپولو تکمیل شد سفرنامه های مارکوپولو را تشکیل داد و ابتدا بصورت دستنویسهای بیشمارى تکثیر شد و بقرن شانزدهم برای اولین بار بزبان ایتالیائی منتشر گردید.

مسافرت مارکوپولو بفتح اقتصاد ونیز و سیاست کاتولیکی فتودالی بود و بعد ها بدنبال خود تمام جهانگردان اروپا را با سیاکشانند.

گذرگاه های ماکوپولو. از آسیای صغیره تبریز، اصفهان، هرمز و از طریق دریاه خراسان و از پامیر به صحرای کوی می باشد. راه برگشت اواز حوالی چین و دریای اطراف آسیایه هرمز و دومرتبه به تبریز و از آنجا بارزروم و تراپوزان است.

بیشتر یادداشت های مارکوپولو بصورت سفرنامه بزبانهای گوناگون ترجمه شده است.

نی کی تین، آفاناسی، ص ۴۲.

نی کی تین بازرگان مشهور بستکه از توری بسالهای ۱۴۷۲-۱۴۶۶ م. مسافرت طولانی

به قفقاز، ایران و هند کرده و توانسته مقاصد بین المللی بازرگانی روسیه را براساس فتودالی بیان کند.

چون این سیروسفر بمنظور دادوستد بودنی کی تین چندین بار دچار شکستگی شدولی

باز نتوانست با کوششی بس فراوان به کسب و کار خود رونق بخشد. اوزبان فارسی را فرا گرفته بود

چه در یادداشت های او جملات فارسی (و گاهی هندی) که بالفبای روسی نوشته شده زیاد به چشم می خورد.

نی کی تین در زمره نمایندگان بازرگانی بین المللی روسیه ی عصر خود به حساب می آید

و بدینجهت هیچوقت اون نتوانسته به نارسائیهای خاطرات سفر خود که بدیگرمسائل مربوط است پی برده و ترجمه بعضی از یادداشت های او نامفهوم است، لیکن سببی که به تجلوت، زنده ای اقتصادی و روابط سیاسی و اجتماعی مربوط است اونوجه خاصی دارد.

مسیرنی کی تین. شماخی، استرخان، شیروان، باکو و از آنجا بسال ۱۴۶۶ م. راهی ایران

شد و در بهار ۱۴۶۹ م. از هرمز به مسقط و از آن طریق به هند رفت و تا اوائل سال ۱۴۷۲ م. به آنجا

توقف داشت و نتوانست بتمام نقاط آن ناحیه مسافرت کند.

راه بازگشت نی کی تین عبارت از مسقط به بندرعباس، شیراز، یزد، اصفهان، کاشان

تبریز، ارزروم، تراپوزان، کریمه و سپس از طریق کی یف به دنیپر بودولی اودرین نقطه جان بجان

آفرین تسلیم کرد.

نی کی تین در تمام طول مسافرت خود یادداشت های را که برداشته بود پس از مرگ او تمام آنها

بدست شاهزاده کبیرواسیلی مامیریف افتاد و توسط او انتشار یافت و هم اکنون نیز جزوه وقایع
نامه های روسی نگهداری میشود.

کلاویخو (وفات ۱۴۱۲ م) اهل مادريد از نجا و سفير کاستيلي به بار تيمور است
کشور گشائي تيمور و جنگهاي او با عثمانيان موجب شگفتي اروپاي غربي شده بود مخصوصاً
دولتهائیکه با شرق مناسبات بازرگاني داشتند باین مسئله زياد توجه ميکردند . کاستيلي
يکي از اولين دولتهای اروپائي بود که روابطي با تيمور برقرار کرد و از پايان قرن چهاردهم
بتدریج در راه سياست استعمار گام برداشت . قریب بسال ۱۳۹۴ م . از جزایر کاستيلین بمنظور
آشنائي با وضع اجتماعي و سياسي شرقيان ، يایئود - سوتوما میروف " و " کرمان سان چس -
پالاسوپلاس . به نزد تيمور فرستاده شدند که با استقبال گرم او مواجه گردیدند و مدتی در دربار
تيمور بسر بردند و حتی زمانیکه تيمور (۱۴۰۲ م) در آنقوره با عثمانيان نبرد ميکرد و توانست
آنها را شکست داده و سلطان عثماني بایازت اول را با سارت خود در آورد . آنان بخدمت تيمور
بودند . جهت مبادله سفير تيمور بدربار پادشاهی کاستيلي ، هنريک سوم ، نماینده خود
" محمد القاحی " را فرستاد و همین امر منجر شد که بسال ۱۴۰۳ م . دومین سفيران - " راهب
آلفونس پاييس د - سافکت " " کلاویخو " و " گوئسد - سالاساز طرف دربار کاستيلین به نزد
تيمور فرستاده شود که پس از اجرای ماء موريت خود بسال ۱۴۰۶ م . به کاستيلي مراجعت کردند
يادداشتهاي مشاهدات کلاویخو درباره ماء موريت خود و همچنین نقاطیکه بآن سفر
کرده بسیار جالب است . او در ۲۱ مه ۱۴۰۳ م . از کاديکس و از طريق دريای سياه و مدیترانه
به قسطنطنيه ، سی نوپ و ترا بوزان عزيمت نمود از آنجا به ارسنجان ، ارزروم ، آلاشگرد ، ایگدر
بایازد ، خوی ، تبریز ، میانه ، سلطانيه ، تهران ، دامغان ، نیشابور مشهد ، آنخوی ، بلخ
و سمرقند سفر کرد و در هشتم سپتامبر ۱۴۰۴ در سمرقند بحضور تيمور شريفیاب شد و تا بیست و یکم
نوامبر بدربار تيمور بود . راه برگشتی او بخارا ، ابیورد ، جادجرم ، دامغان ، خوی و بایازد
بوده . چون با خطرات راه مواجه ميشود تصميم به تعویض مسیر خود ميکند . يادداشتهايش
حاوی اطلاعات سودمندی درباره زندگی وضع دادوستد آداب و رسوم مردم مسیر خود
مخصوصاً " آذربایجان و دربند است .

دونسخه از دست نویس اصلی یادداشت های کلاویخویکی در کتابخانه ملی مادرید و دیگری در موزه برینانیا در لندن نگهداری میشود و این یادداشت اولین بار سال ۱۵۸۲ م. منتشر گردیده است.

باربارو، جوزا، ص ۷۲۷

جوزا، باربارو در اوائل قرن پانزدهم با ~~عمر~~ وجود نهاد و سال ۱۴۹۳ میلادی چشم از جهان پر بسته است از درباریان و دیپلمات های ونیزی بشمار میرفت . باربارو سال ۱۴۹۶ م. بسمت استاندار جمهوری ونیز در " اسکودر " و " آلبانی " منصوب گشت و سال های ۱۴۷۳ - ۱۴۷۱ م. بعنوان سفیر ونیز به دربار شاه اوزون حسن معرفی و انجام وظیفه می کرد .

چون سال ۱۴۵۳ م. قسطنطنیه بتصرف عثمانیان درآمد خسارات سنگینی به بازرگانی ونیز وارد ساخت . از این تاریخ است که روابط دیپلماتی گرمی بین دولت ونیز و رقیب سر سخت او در آسیای اوزون حسن برقرار میگردد از طرف ونیز سفیرانی بدربار شاه ایران فرستاده میشود . در سال ۱۴۷۱ م. " کاتارینوزو " " باربارو " و سال ۱۴۷۳ م. کونتارینی . هدف اصلی این سفیران متحد ساختن دولت ونیز با دولت ایران علیه دولت عثمانی و مقابله با آنان بوده است .

مسیر باربارو از ونیز به دربار اوزون حسن . تبریز ، سلطانیه و اصفهان بوده است و در مدت زمان توقف خود در این مناطق بدفعات به سمرقند و هند مسافرت نموده است مسیر برگشتی او . شماخی ، دربند نیز می باشد که بعداً " از طریق لهستان و آلمان بمسکو مسافرت کرده است . پس از برگشت به ونیز باربارو شرح مسافرت های خود را که نسبت مستقیمی با ذریایجان داشته برشته تحریر در آورد .

سفرنامه های کونتارینی و باربارو بعنوان منابع تاریخی آذربایجان مکمل یکدیگرند سفرنامه ی باربارو مشتمل بر تاریخ دولت اوزون حسن و گزارش راه تبریز ، شماخی و دربند است که کونتارینی تمام اینها را بتفصیل بیان کرده است . شرح دولت اوزون حسن با کشورهای همجوار آن و نیز جزئی از آسیای صغیر را بصورت اطلاعات جامع و ذیقیمی از خصائص گوناگون . شرائط

جغرافیائی ، ثروت‌های طبیعی ترکیب طبقات اجتماعی ، نحوه زندگی ، روابط اقتصادی و اجتماعی
و نظام سیاسی ، امور نظامی و آثار فرهنگی و غیره را بیان کرده است .

" سفرنامه " باربارو اولین بار سال ۱۵۴۳ م . درونیز منتشر شد . همچنین گزارشهای

باربارو درباره آذربایجان در " کتابخانه نویسندگان خارجی درباره روسیه " جلد اول
پترزبورگ ۱۸۳۶ ، انتشارات و . سمنوف ، موجود می باشد .

سفرنامه جوزا فاباربارو ترجمه شده است . سفرنامه های ونیزیان در ایران (شش سفرنامه) ، ترجمه
منوچهر امیری . تهران ، انتشارات خوارزمی ، ۱۳۴۹ .

کنتارینی ، آمبروزیو، ص ۷۵.

آمبروزیو کنتارینی (قرن ۱۵) دیپلمات و نماینده یکی از طایفه های اشراف سالاریست که در قرنهای ۱۶-۱۱ در میان نمایندگان بسیاری از رجال دولتی مهم ، دانشمندان و هنرمندانیکه نقش مهمی را در بازرگانی و نیز بعهده داشته اند شخصیت برجسته ای بحساب می آید در سالهای ۱۴۷۷-۱۴۷۳ م . کونتارینی سفیر دولت ونیز بدر بارشاه اوزون حسن بمنظور هماهنگی عملیات نظامی دولت ونیز با دولت ایران علیه عثمانی بوده است .
مسیر کونتارینی از ونیز به آلمان ، لهستان ، کی یف ، کافو ، سواحل دریای سیاه ، قفقاز باطوم ، گرجستان، پوتی ، کوتائیس ، گوری ، لوری نزدیک آراغات و بالاخره تبریز می باشد .

سفر کونتارینی از باطوم به تبریز از ۲۹ ژوئن الی ۴ آگوست ۱۴۷۴ بطول انجامید . راه ^{بر سلطان محمد شاهان صفیان است و در کابل و باربار و راه تاتاری است و همراه او چهارم ذابیر} بعدی کونتارینی : تبریز بحضور اوزون حسن باری می یابد . به بیست و پنجم نوامبر همراه اوزون حسن به تبریز باز می گردد و در بیست و هشتم ژوئن ۱۴۷۵ کونتارینی به تنهایی تبریز را ترک گفته و راهی تغلیس میشود و در سیام آوریل از طریق شماخی دربند باسترخان روانه می گردد و نادمه آگوست ۱۴۷۶ م . در آنجا توقف می کند . راه برگشتی کونتارینی از امتداد ولگابه ریازان ، کالونا و سرانجام مسکواست که از بیست و پنجم سپتامبر ۱۴۷۶ الی بیست و یکم ژانویه ۱۴۷۷ م . در آنجا بسر برده و بحضور شاهزاده کبیرایوان سوم شرفیاب میشود . او از مسکوبه " ویازما " اسمولنس " و سپس از طریق لهستان بآلمان میرود و آخرالامر بدهم آوریل ۱۴۷۷ م . به ونیز باز می گردد . کنتارینی پس از مراجعت بوطن خویش شرح مسافرتش را بصورت گزارشهای بسیار جالبی مخصوصاً " درباره آذربایجان نیز بخامه میکشد .

کنتارینی یک سری اطلاعات مفید و مختصری راجع به تمام نقاطیکه به آنجا سفر کرده شماخی، دربند ، تبریز و غیره را در دسترس همگان گذاشته است . گزارشهای بیشتر در مورد ساکنین

ترکیب طبقات اجتماعی ، منابع طبیعی کشور ، تجارت ، خصائص و رسومات ، ساختمانهای
شهر و حصارهاست . از شخصیت هائیکه در مورد آنها بیشتر سخن رفته اوزون حسن است .
سفرنامه کنتارینی باولین بار بسال ۱۴۸۷ م . درونیز انتشار یافت .

سفرنامه آمبروزیو کنتارینی ترجمه شده است . سفرنامه های ونیزیان در ایران (شش سفرنامه)
ترجمه منوچهر امیری . تهران ، انتشارات خوارزمی ، ۱۳۴۹ .

پاول ایوی (وفات ۱۵۵۲ م .) اسقف و مورخ قرن شانزدهم در شهر لومبار کوله ایتالیا بدنیا آمده است . در میان آثار متفرقه ایوی کتابی بنام " سفیری واسیل ایوان شاهزاده کبیر مسکو در نزد پاپ هفتم کلمنتیا " است که حاوی مطالب بسیار جالبی درباره مشاهدات خود مخصوصاً " در بایجان و شهر تبریز و همچنین نبرد شاه اسماعیل صفوی با دولت عثمانی می باشد که از نظر تاریخ حائز اهمیت فراوان است . جلد اول ، سن پترزبورگ ، ناشر و . سمینوف ، ۱۸۳۶ .

جین کینسون ، آنتونی و دیگر سیاحان اروپائی قرن شانزدهم . ص ۹۷ .

جین کینسون آنتونی (آنتون) از بازرگانان و دریانوردان انگلیسی قرن شانزدهم بحساب میآید . سال ۱۵۴۶ . دریانوردی بزرگی را از طریق سواحل اقیانوس اطلس اروپا و دریای مدیترانه (آلمان ، هلند ، اسپانیا ، پرتغال ، جزایر دریای مدیترانه ، ترکیه اروپا ، سوریه ، پالستین ، سواحل دریای مدیترانه و آفریقا) آغاز نمود و چون در سال ۱۵۵۵ در انگلستان کمپانی بازرگانی مسکوتاه سیس شده بود توجه او را بخود جلب کرد . از نتایج سودمندیکه بآن زمان از روابط غیر مستقیم انگلستان با دولت مسکودست آمد تاه سیس همین کمپانی بود که باردیگرتوانست بانبروی کارآمدتری ، برارزش اجتماعی اروپا از طریق راه بازرگانی دریای خزر و لگاونیز شاهراه بازرگانی چندین ساله اروپای شرقی بافزاید .

در اواسط قرن شانزدهم سراسر راه ولگاتا استرخان مطلقا " تحت فرماندهی دولت روسیه تزاری بود . تاه سیس کمپانی انگلیس و مسکودرنیمه ی دوم قرن شانزدهم ، اعزام هیئت های انگلیسی را بروسیه و از طریق راه دریائی خزر و ولگا بآذربایجان ، آسیای میانه و ایران بمنظور دادوستد روز بروز بیشتر و بیشتر کرد . جین کینسون یکی از شرکت کنندگان فعال و کارکنه و مبتکران هیئت های اعزامی بشرق بود که بسالهای ۱۵۷۱ م . جین کینسون سفیر انگلیس " چنسلر " را بمسکو همراهی میکرد و از آنجا بسال ۱۵۵۹-۱۵۵۸ تصمیم گرفت بآسیای میانه (بخارا) مسافرت کند . در سالهای ۱۵۶۳-۱۵۶۱ از همان مسیر تا استرخان و سپس از ماوراء قفقاز بدریای خزر که بآن زمان جزو متصرفات دولت صفویه بود رفت . در سالهای ۱۵۷۲-۱۵۶۶ . جین کینسون دوبار بمسکو سفر کرد که آخرین بار بعنوان سفیر پادشاه انگلیس الیزابت بدربارنزار مسکو " ایوان چهارم " معرفی شد جین کینسون در تمام مسافرتها ی خود گزارشهای تهیه کرده است و سفرنامه هایش برای تاریخ آذربایجان اهمیت بسزائی دارد زیرا بزمان شاهنشاهی صفویه بایران و آسیای میانه

مسافرت کرده است .

گزارشهای جین کینسون درباره استرخان ومبادله کالا بشماخی بسیار قابل توجه است البته بیشتر اطلاعاتی را که درباره آذربایجان در سفرنامه جین کین سون میتوان یافت مربوط بسالهای ۱۵۶۳-۱۵۶۱ و بزمان دولت صفویه است . پس از اینکه دهم ژوئن ۱۵۶۱ وارد استرخان میشود از طریق دریاراهی دربند میگردد و در سوم آگوست به دربند میرسد وتادوازدهم بدانجا توقف داشت و از آنجا به شماخی ، جوات ، اردبیل ، تبریز و قزوین میرود که بآنزمان شاه طهماسب فرمانروائی میکرد .

مذاکرات جین کینسون در مورد ارسال کالای ایران بانگلستان از طریق راه دریائی خزر وولگاچندان رضایت بخش نبوده زیرا بدانزمان دولت صفویه بادشمن خود سلطان عثمانی قرارداد صلحی را منعقد ساخته بود و سلطان عثمانی از اینکه کالاهای بازرگانی ازمصرفات صفویه و از طریق آسیای صغیر بار و پاحمل میشد بسختی رشک میورزید . چون انجام وظائف جنکینسون با عدم موفقیت روبرو میگردد بدینجهت حاکم شیروان از نظر همدردی پیشنهاد هرگونه کمکی را باو میکند . جنکینسون در بیستم مارس ۱۵۶۳ از قزوین براه میافتد و درسیام مارس خود را ب اردبیل وبدهم آوریل بشماخی میرساند که رویهمرفته چند روزی بیش در اینجا توقف نمیکند و سپس از طریق سواحل دریای خزر با استرخان راهی میشود .

جین کینسون درباره مسیرهای خود شرح جغرافیائی واقتصادی واضح و کامل و در مورد تصرفات دولت صفویه توضیح مختصری داده است ، مخصوصا "گزارشهای او درباره جنگهای دولت صفویه و عثمانی که بخاطر راههای بازرگانی است بسیار جالب می باشد .

ناوبر انگلیسی اسنکه سال ۱۵۵۶ م. تصمیم گرفت همراه استیفن برولوباقیانوس شمالی مسافرت کند. در سال ۱۵۵۸ جانسون جزو هیئت اعزامی بازرگانی انگلیسی بشمار میرفت که بمنظور تجارت از طریق مسکو و راه دریائی خزر و ولگا به قفقاز و ایران و بخارا مسافرت کرد. سال ۱۵۵۵ م. جانسون جنکینسون را که باسترخان و از طریق دریاه بخارا اعزام بوده همراهی میکرد و درباره سیروسفر خود بنقاط شرق مخصوصاً " ایران شرح ویژه ای برجای گذاشته که دانستن آن اطلاعات مفیدی در مورد وضع بازرگانی کشورهای شرقی بدست میدهد. در سال ۱۵۶۵ اوسر کرده هیئت اعزامی انگلیسی از آذربایجان بجنوب بوده است.

ادواردس، آرتور، ص ۱۰۰.

یکی دیگر از نمایندگان کمپانی انگلیس و مسکو بشمار میرود. ادواردس در سه هیئت اعزامی که مبدأ اصلی آن از آذربایجان باسترخان بود شرکت داشته است. ۱۵۶۷-۱۵۶۵ که توسط ریچارد جانسون تشکیل شده بود. ۱۵۸۰-۱۵۷۹-۱۵۶۸ خود ادواردس ترتیب دهنده این هیئت های اعزام بازرگانی بحساب میاید و شرح مسافرت خود را بسالهای ۱۵۶۷-۱۵۶۵ نگاشته است که در آن فعالیت بازرگانی اش را در آذربایجان و بطور کلی در شماخی با آگاهی میرساند.

یکی از نمایندگان کمپانی فوق الذکر است . سال ۱۵۶۸ م . چپمن در یکی از هیات‌های
اعزامی شرکت جسنه و سفری با ذربایجان کرده است و بدین مناسبت شرح مفصلی از کارهای
این هیأت برشته تحریر کشیده که به آن مطالب زیادی درباره تاریخ اقتصاد آذربایجان قید
شده است .

برؤلُو، خریستوروف، ص ۱۰۱.

یکی از کارمندان کمپانی انگلیس و مسکوبوده است . بسالهای ۱۵۸۱-۱۵۷۹ م. برؤلُو در یکی از هیئت های اعزامی این کمپانی شرکت جست و با ذربایجان مسافرت کرد و شرح کاملی از این ماه موریت برجای گذاشته است . پس از اینکه در شانزدهم اکتبر سال ۱۵۷۹ هیات اعزامی باسترخان وارد میشود، زمستان را بدانجا سپری کرده و سپس در اول ماه مه ۱۵۸۰ از طریق دریا به مسافرت خود ادامه داده و در بیست هفتم به سواحل شیروان و باکو میرسد و در نوامبر ۱۵۸۰ باسترخان مراجعت میکند .

"تکتاندر" و "کاکاش" ص ۱۷۳.

تکتاندر (وفات ۱۶۱۴) منشی "استفان کاکاش" سفیر اعزامی امپراطوری آلمان رودولف دوم بدر بارشاه عباس اول می باشد. سال های ۱۶۰۴-۱۶۰۲ م. تکتاندر در خدمت سفارت کاکاش به نزد شاه عباس انجام وظیفه می نمود. فرستادن کاکاش و آنتونی شرلی بایران بدینجهت بود که شاه عباس سال ۱۶۰۰ م. سفیر خود "حسین بیک" را بدر بار امپراطوری آلمان اعزام داشته بود. وظیفه این سفیران اعزامی بایران بر آن بود که شاه عباس را بدشمنی با عثمانیان تشویق کنند که بهیچوجه با آنان از در صلح بر نیاید. کاکاش با همراهان خود "تکتاندر" و گئورگ آگولاست بدر بار دولت ایران وظائف سیاسی دولت خود را ا اجرا می کردند در بیست و پنجم اکتبر ۱۶۰۳ م. کاکاش در مسیر خود بشهر "لانتسن" به نزدیکی لنکران فوت میکند و طبق وصیتنامه اجرای وظائف سیاسی خود را بعهده همراهانش واگذار می نماید. بزودی پس از مدت زمان کوتاهی با وائل نوامبر در قزوین آگولاست هم دارفانی را وداع می گوید و تکتاندر مجبور میشود کلیه وظائف سیاسی را بعهده گیرد و پندشاه عباس اول مراجعت می کند تکتاندر در هشتم ژانویه ۱۶۰۳ در پراگ خود را با امپراطور رودولف دوم معرفی کرده و شرح مشاهدات سفر خود را با و ارائه میدهد که بزودی پس از مرگ تکتاندر چاپ و منتشر میگردد.

سفر کاکاش و تکتاندر از پراگ آغاز میگردد و از برسلاو، کراکوف، ویلنو، مینسک اسمولنسک، مسکو گذشته و از طریق ولادیمیر، موروم، اسویاتسک، نیزنی نووگورود و قزاقستان و لگاب استرخان میروند. از استرخان و از طریق دریای خزر بوسیله کشتی بازرگانی به لنکران و سپس به لانتسن روانه میگردند که بدینجا کاکاش فوت کرده و ادامه راهش را تکتاندر دنبال میکند و خود را بقزوین میرساند و برای اینکه بحضور شاه عباس اول شرفیاب شود راهی تهریز میشود و بطوریکه بهنگام لشکرکشی شاه عباس به مرند، جلفا، نخجوان و ایروان از ملتزمین

رکاب او بود و محاصره شهر اچ میاد زین را مشاهده کرده است و پس از انجام وظائف سیاسی خود
از طریق شهر الکساندر مراجعت می نماید و در پیرای خود را به امپراطور رودولف دوم معرفی
و شرح مشاهدات سفر خود را با او ارائه میدهد .

تیخونوف، میخائیل نیکی تیج. ص ۱۸۳

تیخونوف از درباریان امپراطوری مسکو است که بسالهای ۱۶۱۴-۱۶۱۳ به سمت سفیری مسکو به همراه الکسی بوخاروف بمنظور آگاه ساختن شاه عباس اول از تاجگذاری میخائیل رومانوف و نیز ترمیم روابط سیاسی مسکو با دولت صفویه که در این اواخر تیره و تار شده بود بدربار دولت ایران زمین می‌آید.

تیخونوف به نوامبر ۱۶۱۳ م. مسکو را ترک کرده به همراهی امیر علی بیک سفیر دولت صفویه بدربار باریس گادینوف به نیژنی نووگورود، آلاتیر، سامارا، اورگنج (خیوه) می‌رود زیرا هنوز حکومت میخائیل رومانوف در استرخان مستقر نگردیده و راه دریای خزر تیز بسته بود. در هیجدهم آگوست بمشهد میرسد و تا بیست و ششم بدانجا سر می‌کند، چهارم اکتبر بقزوین وارد میشود و به دهم نوامبر آنجا را ترک میکند، در بیست و نهم خود را بار دیل رسانده و به هیجدهم دسامبر به قزل آقاچ میرسد و نوزدهم بحضور شاه عباس کبیر برای تقدیم استوارنامه شرفیاب میشود و در بیست و پنجم دسامبر بوخاروف با تعدادی از کارکنان سفارت به شماخی بر میگردد. تیخونوف خودش چند روزی جهت اتمام مذاکرات در خدمت شاه عباس بسر میبرد و در ملتزم رکاب او به لنکران عازم میشود به دوازدهم ژانویه ۱۶۱۵ م. تیخونوف راهی شماخی گشته و سپس به دربند، ترک و استرخان می‌رود و در ژوئن همان سال کار او به پایان میرسد و بمسکو باز میگردد.

یادداشتها و گزارشهای تیخونوف و بوخاروف مانند دیگر اسناد تاریخی که مربوط باین سفارت است مطالب سودمند بسیاری را در مورد توصیف کلیه امور قفقاز که با آغاز قرن هفدهم تحت سلطه شاه عباس اول بوده دربردارد.

برخوف از درباریان دولت مسکو و اهل قزاقستان است .

در بیست و سوم ژوئیه ۱۶۱۴ به همراه آفاناس یف بقصد تقدیم استوارنامه امپراطوری تزاری به شاه عباس کبیر ، مسکو را ترک می کند و راهی ایران میشود و مسیر زیرامی پیماید ترک ، تارکوف در بند شماخی در بیست و سوم اکتبر بار دوگاه شاه عباس کبیر که در پنجاه فرسنگی تفلیس قرار دارد ، میرسد و در بیست و ششم اکتبر بحضور شاه عباس کبیر پذیرفته میشوند و به ژوئن ۱۶۱۵ بمسکو باز میگردند .

مطالبی را که برخوف بزمان سفارت خود بدربار شاه عباس کبیر در مورد ایران نوشته است بسیار جالب بوده و مربوط با اسناد اوائل قرن هفدهم است که قفقاز تحت سلطه ی ایران بوده است

شاخمتوف فرزند یکی از نجای قدیم مسکواست . در سال ۱۶۱۶-۱۶۱۵ به همراهی مترجم ترسکی بر مولی گریگوریف استوار نامه تزاری به دربار شاه عباس کبیر معرفی میشود .

به بیست و نهم ژانویه ۱۶۱۵ از مسکو براه می افتد و استرخان ، ترک ، تارکو ، دربند شماخی اردبیل ، قزوین ، ساوه ، قم ، کاشان را گذر می کند و به نهم آگوست باصفهان میرسد و درسی ام استوار نامه ی خود را تقدیم و تا هفتم نوامبر بنا بدلائلی در اصفهان توقف می کند ، سپس شاخمتوف و گریگوریف از همان مسیر نخستین بر می گردند و پانزدهم ژوئن بمسکو میرسند . گزارشهای شاخمتوف در مورد آذربایجان و شرح ماء موریتی که بهنگام بازگشت بمسکو بعهده او گذاشته شده بود فوق العاده جالب و خواندنی است .

باریاتینسکی، میخائیل پتروویچ، ص ۱۹۸.

م. پ. باریاتینسکی، شاهزاده و سفیر مسکو بدربارشاه عباس اول بود.

سال ۱۶۱۸ به همراه ای. ای. چیچرین درباری و راهبم. توخین بعنوان سفیر دولت امپراطوری مسکو بمنظور دریافت وام از دولت شاه عباس عازم ایران میشود.

باریاتینسکی در بیست و سوم مه ۱۶۱۸ سوم مه ۱۶۱۸ مسکو ترک می کند و از طریق راه آبی دریازدهم ژوئن باسترخان میرسد و در دوم اوت از دریای خزر به نی زووا یا، شماخی، اردبیل و قزوین راهی و یک روز بعد بدربارشاه راه می جوید. زمستان راه قزوین می گذراند و بدانجا نیز فوت می کند. چیچرین و توخین در شانزدهم سپتامبر ۱۶۱۹ از قزوین رخت سفر برمی بندند و از طریق اردبیل، شماخی، شایران، دربند، تارکوبه ترک مراجعت کرده زمستان را بدینجا سرکرده و به پایان سال ۱۶۲۰ بمسکو مراجعت می کنند.

یادداشت های باریاتینسکی مطالب زیادی در مورد تاریخ آذربایجان (روابط اجتماعی و داخلی، روابط فتودالهای محلی با شاه عباس) دارد.

سوخانوف از درباریان قرن هفدهم روسیه و از رجال سیاسی برجسته کلیساست . او در سال ۱۶۲۳ منشی شخصی اسقف بزرگ مسکوبود و بسالهای ۱۶۴۰-۱۶۳۷ بعنوان کارمند سفارت " ف . ولکولنسکی " در " کاخانی‌یا " انجام وظیفه کرد . در سالهای ۱۶۴۹-۱۶۵۳ سوخانوف از طرف سازمانهای کلیسایی بکشورهای شرقی فرستاده شد . و در سالهای ۱۶۵۲-۱۶۵۰ بهنگام مراجعت از این سفر از طریق آذربایجان بازگشت و در اینمورد سفرنامه‌ای از خود بیادگار گذاشت که حاوی شرح کلیه راه ها و مشاهدات گوناگون اومی باشد .

آدام الثاریوس دانشمند آلمانیست که بسال ۱۶۰۰ م . تولد یافته است . در سال ۱۶۲۷ از دانشگاه لیپسینگ در رشته ریاضی و نجوم و جغرافیا فارغ التحصیل گردید و عضویت دپارتمان فلسفه دانشگاه لیپسینگ درآمد و بخاطر آثار علمی اش بانجمن علمی محلی راه یافت . شرائط سختی که جنگ سی ساله بوجود آورده بود هیچگونه مساعدتی بفالیت علمی نمیشد و بدینجهت الثاریوس درسی سه سالگی بمنطقه ای از آلمان که جنگ و نفاق کمتر از نقاط دیگر بان بود عزیمت نمود و بخدمت دربار فریدریش سوم درآمد . بزودی پس از اقامت خود در هلشتاین الثاریوس بعنوان منشی سفارت و بعد تحت عنوان مشاور همراه سفارت " هلشتاین " فیلیپ کراسیوس " و " اتوبروگ من " بمنظور عقد قرارداد درباره افزایش داد و ستد ابریشم از طریق مسکو به هلشتاین که درست بین دریای شمالی و بالتیک قرار گرفته بود راهی مسکو و ایران شد . بسالهای ۱۶۳۹-۱۶۳۶ با اعضای این سفارت ، الثاریوس دوبار بمسکو و از برای جان سفر نمود . بعدها در سال ۱۶۴۳ الثاریوس برای انجام مأموریت سیاسی که بمعده او واگذار شده بود دومرتبه به مسکو عزیمت میکند .

دولت مسکو از سال ۱۶۳۹ سعی میکرد که الثاریوس بخدمت خود درآورد ، لیکن او از قبول این پیشنهاد امتناع میورزید ، سرانجام برای آسوده زیستن تا پایان حیات خود در خدمت هلشتاین برمی برد و لثاریوس بدربار دوک هلشتاین مدیریت کتابخانه رابعهده گرفته بود و آنرا از نسخه های خطی فارسی و عربی که از مشرق زمین با خود به همراه آورده بود غنی ساخت . او فرهنگ مصوری از لغات عربی ، ترکی و فارسی تنظیم و گلستان سعدی را بزبان آلمانی ترجمه کرد . سفرنامه آدام الثاریوس از قفقاز به ایران در مسکو شهرت فراوانی دارد . مسیری را که سفارت " کراسیوس و " بروگ من " طی کرده است . مسکو ، استرخان ، ترک دربند ، نی زاباد ، شماخی ، جوات ، کر ، ارس ، اردبیل ، سلطانیه ، قزوین ، قم ، کاشان قفقاز ، استرخان ، شماخی ، دربند ، تارکو و ترک می باشد و سپس بدوم ژانویه سال ۱۶۳۹

بمسکومراجعت کرده وبه کازن میروود .

بدینسان ازشالهای ۱۶۳۸-۱۶۳۶ رویهمرفته بمدت یکسال درقفقاز بسربرده است .

الثاریوس درباره نقاطیکه بدانها توقف کرده ونیز درباره راه هاومخاطرات وملیت های گوناگون وشرائط جغرافیائی دریای خزر ومنابع طبیعی شرح مفصلی داده است . به سفرنامهی الثاریوس نقشه قفقاز ، دریای خزر وگیلان ضمیمه است .

شرح مسافرت الثاریوس بزبانهای گوناگون ترجمه ومنتشر گردیده است . برای مجموعه کنونی از کتاب زیر استفاده شده است . . آدام الثاریوس ، شرح مسافرت بمسکو ، ایران وبالعکس ، سن پترزبورگ ، ۱۹۰۶ .

مقدمه ، ترجمه ، ملاحظات وفهرست از آ. م. لافیاکین .

یان استریس (وفات ۱۶۹۴) در بانونر دهلند یست که بسالهای ۱۶۵۱-۱۶۴۷ سفر طولانی خود را از آمستردام ، آفریقا ، ژاپن و فرمز آغاز نمود . در سال ۱۶۶۸ بزمان مراجعت بآمستردام چون دولت مسکودریانوردان کارکشته را بمنظور بحریپیمائی بازرگانی در دریای خزر بخدمت کشتی سازی ولگای پذیرفت استریس را باستخدام خود درآورد . بمناسبت سعی و کوشش دولت مسکوا این موسسه کشتی رانی برای توسعه هرچه بیشتر تجارت ابریشم و دیگر کالاها بسط پیدا کرده بود . بدین منظور بسال ۱۶۷۷ قراردادی با کمپانی " نووولغا " منعقد ساخت که بآن هنگام در راس این موسسه کشتی رانی کان سودن و دستیار نزدیکش بوتلر قرار داشت که استریس را دومرتبه بخدمت دولت مسکودعوت نمود . استریس برای بار دوم با کشتی های ساخته شده این موسسه روانه استرخان شد که بآن زمان در محاصره استپان رازین بود و بیه تاستان ۱۶۷۰ با تعدادی ازدوستانش از استرخان بدریای خزر و به تارکو عزیمت نمود بدینجا با سارت شاهزاده اوس مینسکی کایداتسکی داغستانی درآمده و به بردگی فروخته شد و او را با بیروان دربند و شماخی بردند و بالاخره وقتی از بردگی باز خرید شد راهی اردبیل و قزوین ، قم و اصفهان گردید . از اصفهان به شیراز رفته و خود را به هرگز رساند بدانجا و دومرتبه بخدمت دریانوردی درآمد . و با کشتی به سیلان و بانا و بیارفت و بسال ۱۶۷۳ خود را بآمستردام رساند پس از مراجعت بوطن خویش ، استریس شرح مسافرتها و حوادثی که بآن مواجه شده بود برشته تحریر درآورد . سفرنامه ی شگفت آوریان استریس به مانند سفرنامه ی مارکوپول بود دفعات چاپ و مورد بررسی قرار گرفته است .

استریس یک سری اطلاعات جالبی در مورد تاریخ آذربایجان و وضع جغرافیائی شهرهای آن نوشته است که از نقطه نظر مسائل تاریخی بسیار حائز اهمیت می باشد .

به کتاب ی . ی . استریس ، سه مسافرت . مسکو ، ۱۹۳۵ . ترجمه ی ا . باراوینا ، مصحح

۲ . ماروز و مراجعه شود .

یکی از رجال بنام روسیه است که بسال ۱۷۱۵ م . برای عقد قرارداد بازرگانی و کسب اطلاعات بدربار دولت ایران فرستاده شده بود . او تا سال ۱۷۱۸ در ایران توقف داشت . در سالهای ۱۷۱۹-۱۷۲۵ باسترخان رفت و در لشکرکشی که بسال ۱۷۲۲ بمناطق سواحل دریای خزر صورت گرفته بود بنا بر وظیفه شغلی خود گروه نظامی خارج از جبهه را اداره کرد و با شاه گرجستان و اختانگ ششم مراوده برقرار کرد که بجانب دولت تزاری اظهار تمایل کند . در سالهای ۱۷۳۰-۱۷۲۵ ولینسکی بقزاقستان حکم راند و به ۱۷۳۰ بزمان تشکیل شورای عالی سری بمنظور محدود کردن اختیارات سلطنت استبدادی بنفع اشراف ملوک اطوایی و نیز بخاطر امتیازات سیاسی زیاد درباریان جانب دستگاه حاکمه رانگه داشت . در سال ۱۷۳۶ م . درکنگره نمیرف بمنظور انعقاد مذاکرات صلح با ترکیه ، اودومین وزیر خود مختار شمرده میشد و بسال ۱۷۳۸ یکی از وزرائی است که نقش مهمی را در کابینه دولت بعهدہ گرفت و بپایان در ۱۷۴۰ م . بعلت اختلاس اموال دولتی و توهین بشاه وقت باعدام محکوم شد .

مسیر ولینسکی بزمان ۱۷۱۵ م . که عازم دربار ایران بوده عبارتست از : استرخان ، دربنت ، نی زاباد ، شماخی ، مفان ، تبریز ، میانه ، زنجان ، سلطانیه ، ساوه ، قم ، کاشان اصفهان و تا اوائل سپتامبر ۱۷۱۷ باصفهان سرکرده است . بازگشت او اصفهان ، قزوین ، رشت کسکر ، لنکران ، مفان ، شماخی ، نی زاباد و استرخان می باشد . ولینسکی شرح کاملی از چگونگی شهرهای شمالی که در تصرف دولت ایران بوده نوشته که بسیار ذیقیمت است و نیز کاملاً " مناطق دریای خزر روسیه را بازگو کرده و مطالعات و بررسیهای نیمه اول قرن هیجدهم را که بطور فشرده با سیاست دولت روسیه به مناطق سواحل خزر بستگی داشته ، کشف و همه رانگاشته است . توصیفی که ولینسکی از ایران می کند گزارشهای جالبی در مورد وضع نظامی ، سیاسی ، مالی ، و اقتصادی مناطقی است که بطور مستقیم در مقابل تاخت و تاز افغانها قرار دارد . نقاطیکه مخصوص فعالیت کمپانیهای بازرگانی خارجیان بایران زمین بوده : بازرگانی روسی ، پرتغالی

انگلیسی ، هلندی ، هندی و جلفائی را کاملاً " شرح می دهد . وصفی از شهرهای . شماخی ، آقارا ، تبریز ، زنجان ، سلطانیه ، ساوه ، کاشان ، نظنز ، اصفهان ، فرح آباد ، قزوین — منجیل ، رشت ، کسکر ، آستارا ، لنکران و قزل آقاچ را در یادداشتها و گزارشهای ولینسکی میتوان مشاهده نمود .

بل ، ۱۷۸۰ — ۱۶۹۱ ص ۳۸۶ .

در شانلاندی فوت کرده و تخصص او در رشته پزشکی بوده است . از سال ۱۷۱۴ م . بعنوان پزشک در روسیه آغاز بکار کرد . در سالهای ۱۷۱۸ — ۱۷۱۵ در خدمت سفارت ولینسکی انجام وظیفه میکرد . در سال های ۱۷۲۲ — ۱۷۱۹ بهنگام سفارت ایزامایلوف در چین بسربرد و در سال ۱۷۲۲ بزمان اردو کشی بطراول بسواحل دریائی خزر در ستاد کل او مشغول بکار بود . از سال ۱۷۱۹ بنا به بللی روابط سیاسی انگلیس و روسیه قطع شد و چون دو مرتبه بسال ۱۷۳۲ مناسبات طرفین ترمیم پیدا کرد . بل بسمت منشی سفارت انگلیس در روسیه آغاز بفعالیت کرده در سال ۱۷۳۸ — ۱۷۳۷ معاون نخست وزیر و رئیس جاسوسان انگلیس در روسیه " لرد وندو " او را برای مذاکره صلح بین دولت روس و عثمانی به جانب عثمانیه روانه ساخت بعدها بل خود به تنهایی چند سالی در ترکیه بسر برده و بامور بازرگانی اشتغال داشته است . در سال ۱۷۴۷ بمیهن خود باز میگردد و تا پایان حیات خویش در همانجا زندگی میکند . بل خاطرات سفرهای خود را بصورت یادداشتهایی نوشته بود که بسال ۱۷۶۳ چاپ و انتشار یافت .

مسیر بل بولین سفرش (سالهای ۱۷۱۸ — ۱۷۱۵) از استرخان آغاز میگردد و بسال ۱۷۱۶ از طریق دریایه دربند ، نی زاباد شماخی ، مغان ، تبریز ، میانه ، زنجان ، سلطانیه ، ساوه ، قم ، کاشان شروع و بالاخره باصفهان ختم میشود . بدینجا همراه با سفارت ولینسکی تا اول سپتامبر ۱۷۱۷ م . توقف میکند . راه بازگشت او از اصفهان به قزوین ، رشت ، کسکر ، لنکران ، مغان ، شماخی و نی زاباد است که از اینجا توسط دریایه استرخان مراجعت می کند . بل سفرنامه ای نوشته که شهرهای نامبرده مخصوصاً " ، دربند ، شماخی ، باکو ، تبریز و قزوین را کاملاً " از هر حیث توصیف کرده است . در مورد خصوصیات و شرائط راهها و نیز اهالی بومی هر یک از نقاط گزارش جالب توجهی میدهد . سفرنامه او اطلاعات مفیدی در مورد اروپائیان من جمله راهبان کاتولیکی که در ایران اقامت گزیدند در بر دارد . گزارشی را در مورد هیأت اعزامی آ . چرکاسکی بکوویچ به خیوه و حوادثیکه برای آنها روی داده که موجب هلاک شدن آنان میگردد می نگارد . مشخصات قصرهای شاهنشاهی شهرستانها و اسامی

کسانیکه در شرفیابی سفیر روسیه ولینسکی بحضور شاه شرکت داشتند کاملاً "ذکر می کنند. سفرنامه بل مکمل سفرنامه ولینسکی است. زیرا شرح مسافرت بل بنوبه خود توصیف سفر ولینسکی به سال ۱۷۲۲ به دربند را تکمیل می کند و باز یک سلسله اطلاعاتی را در مورد آن مناطق که باولین بار بل از آنان دیدار بعمل کرد: ترک، آقارخان، تارکو، داغستان و نقاط جدید در بند را بخوبی می آورد. علاوه بر اینها در مورد جنگی لشکر کشی بطراول سواحل دریائی خزر که سال ۱۷۲۲ صورت گرفته و بل نیز در خدمت او بوده مطالب زیاد و جالبی را برشته تحریر در آورده است. اینک این قطعه از نوشته های بل را بخوانید:

آنچه که به تبریز مشاهده کردم جائیکه از آنجا باصفهان رفتم.

تبریزیکی از شهرهای اصلی مرکز خوانین است. شهر است بزرگ و با جمعیت زیاد که در جلگه حاصلخیزی قرار گرفته از شاخی به تبریزش روز و از اصفهان بیست و پنج روز راه است و بنظر از کاراوان تا تبریز را بتوان یکروزه طی کرد و نیز یقیناً "به قدیم الایام پایتخت مادیها بوده و شکی نیست که از شهرهای معروف و بنامی بشمار میرفته است.

بد آنجا آثار باستانی بسیاریافت میشود، ضمناً " کلیسای قدیمی دارد که امروزه مسجد مبدل شده و بقدری بنای آن کهنه است که عنقریب فرو خواهد ریخت. گنبد آن باستونهای سنگی بسیاری نگهداشته شده و تقریباً " همه آنها سالمند، بعضی از آنها سبز و بعضی دیگر در در رنگهای گوناگون به رگ های طلائی مزین شده و طوری رنگ آمیزی گردیده که بیننده راه حیرت و تعجب و امیدارد.

زبانم ناراست و بیش از این نمیتوانم در وصف زیبایی این بنا سخن گویم و بحیرتم که این چنین بنای زیبایی چگونه توانسته از خشم و غضب انسانهای وحشی در امان ماند، باز جای بسی شگفتی است که این ستونهای مرمرین و شفاف چون بیانگر عظمت و شوکت این شهر است چگونه دروازه چشم بربران محفوظ مانده است. بزمان اسکندر کبیر که این کشور از هر نظر نخستین کشور بود آنقدر دچار تغییر و تحول گردیده که باور کردنی نیست. بسیاری از شهرهای

بزرگ و معبد های باشکوه و مجلل و سازمانها قبل از پا گرفتن درهم کوفته شده و با خاک یکسان گردیده است و تمام مناطق از بین رفته و مزارع حاصلخیز به صحاری خشک و بی آب و علف تبدیل شده است . این چنین نتایج تاءسف آ ورناشی از اعمال انسانهای لجام گسیخته و جاه طلبی است که گاه زیباترین آثار و هنر طبیعت و انسانی را بیشترین تبدیل میکنند .

کشور ایران خشک و باری و بارندگی بسیار کم است اهالی آن مجبورند مزارع و باغات خود را بادست آبیاری کنند و حتی آبراز مسافتهای دوری بوسیله مجاری زیرزمینی بزمینهای خود برسانند .

خیابانهای تبریز کم عرض و باریک و خانه ها از خشت های گلی ساخته شده است ، من بدینجا درباره خانه های اشخاص استثنائی چون والی شهر صحبت نمی کنم البته تعدادی از این عمارت را با آجر ساخته اند و تاحدی نمای زیبایی را داراست . پشت بامهای آنها حصار بندی و مسطح است و دارای اتاقهای اندوده کاریست که بسیار تمیزی باشد و کف آنها را با قالیهای گرانقیمتی پوشانیده اند تا سایش و رفاه هر چه بیشتر صاحبخانه را فراهم کند . به خانه های اشراف اتاقهای بزرگی است . به جلوی حیاط هشتی قرار گرفته که بطاق آن آجرهای چهارگوشی برنگهای گوناگون تزئین یافته و منظره خیره کننده ای را بوجود آورده است به تبریز مساجد زیبایی است که هر کدام بگلدسته هائی مزین است و بوقت ظهر مؤذنی مردم را بعبادت و نیایش دعوت می کند و نیز در تبریز برج بلند است که در آن صبح و شب نوعی کنسرتی بمانند کنسرت های شماخی و کازانسار ایف اجرا می گردد شهر از هر سو بازو هیچ حصاری باطراف آن نیست . میتوان حدس زد که علت آن همان محصور شدن بین کوه های صعب العبور است و از طرفی کمبود آب و دیگر موانع طبیعی این شهر را از هر نوع گزند و محفوط میدارد .

تبریز بجز آب معدنی که شانکوی می نامند و بشهر در جریان است آب معدنی دیگری ندارد ساکنین آن تقریباً " همه ایرانی و فقط تعداد خیلی ارامنه بدان جا اقامت گزیده اند .

در تبریز از بریشم خام ، فرش ، پارچه های پشمی ونخی تولید میشود . برداشت محصول گندم وجوبسیار است و چون بارندگی کم است ساکنین برای اینکه از حجم آن کاسته نشود ، مزارعشان را بادست آبیاری می کنند . برنج دمیاه خوراک اصلی آنان است و آنرا از ولایت گیلان که سرزمین مرطوب وبه مجاورت دریای خزر است بدینجا حمل میکنند به چهار یا پنج مایلی تبریز دره ایسنکه " رُمی " نامند و در آن نهادهای زیادی جریان دارد و بدانسان که برایم گفته اند آبهای آنها باعث خشک شدن درختان میشود و محل حیوانات خرنده ای مانند سوسمار و غیره می باشد

بهنگام اقامت ما به تبریز مسئله ی چندان قابل ملاحظه ای روی نداد فقط هوا بقدری سرد بود که باعث هلاک شدن اسبان و شتران و مانع پیش روی ما شد بطوریکه از ادامه سفر ما یوس گشتیم و طبق روایت مردم در یکسالی زمستان همچنین سخت بود و آن باعث از بین رفتن محصولات شده و قحطی را بدنبال آورد و بر اثر آن تعداد زیادی از مردم این شهر از سرما و گرسنگی بخیابانها جان سپردند .

دوم روز ژانویه سال ۱۷۱۷ م . پدر ریکارد از وویت فرانسوی که برای تقدیم استوارنامه ی امپراطوری رم بشاه صفویه به تبریز آمد و عازم اصفهان گردید و از جانب خود آقای دوف را که به همراه او بود برای عرض تهنیت و درود بخدمت سفیر فرستاد .

در بیست و سوم ژانویه ۱۷۱۷ پس از آنکه باز حیات بسیار اسبان و شتران مورد نیاز را فراهم نمودیم تبریز را بقصد اصفهان ترک کردیم .

به بیست و پنجم ژانویه راه صعب العبور و ناهمواری را پشت سر گذاشتیم . شتری ساربان خود را زیر پای خود له کرد . در مسیر راه پیکار و انسراشی رسیدیم که شاه صفی ساخته بود ایمن کاروانسرای بسیار بزرگ و زیبا و هزار نفر با اسبان خود توانستند بدان جای گیرند و ما پس از توقف کوتاه مدتی بسوی اصفهان براه افتادیم . دو جاده بود که باصفهان منتهی میشد یکی شهر اردبیل و قزوین و دیگری زنجان و سلطانیه . ما از طریق سلطانیه بجانب اصفهان روانه شدیم چون

اردبیل در زمره ی شهرهای زیبا بحساب می آید و بعلت قبر شاه صفی اول شاهزادگان دیگر و همچنین پهلوانان بنام پارسی و بندگان خاص خدائشان زیادی را از کشورهای همسایه بخود جلب میکند و روزانه مقداری نفقه از طرف شاه تعیین بتوسط افسران مشخصی بین فقرا و زائرا ن تقسیم میشود و من خیلی دلم میخواست که این شهر را از نزدیک به بینم ولی متاسفانه این امکان برایم پیش نیامد .

بیست و هفتم ژانویه در حالیکه همه جا از برف پوشیده شده بود براه افتادیم و بیست و هشت روزی قدیمی که از آنجا ساخته شده بود رسیدیم ولی چون همه جا آب گرفته و مادر بن برف محصور ماندیم و از طرفی آنوقت کمی داشتیم بلافاصله روز بعد حرکت کردیم و بدهکده ی بزرگی که کارا خان نامیده میشد و اهالی آن بیشتر فارسی زبان و ارمنی بودند رسیدیم . حدود یک مایلی همین دهکده ، کشیشی ریافتیم که دهقانان زیادی از او پیروی میکردند و بمحض اینکه دریافتند مامسیحی هستیم برای خیر مقدم و تهنیت در حالیکه یکی از آنها صلیبی را حمل میکرد و بانتهای آن چوبی بود و وعده ای نمیزدند و بعضی ها با دیگر آلات موسیقی و عدهای با سنج مسی ضربه های متناوب و یکنواختی را می توانستند که تمام این صداها با اشعار مذهبی که میخواندند هماهنگی داشت . بسوی ما پیش آمدند و ما را با تشریفات خاصی با ستراحتگاهی که بهترین بود راهنمایی کردند و از ما با شراب و انگور آویزی که با خوشه هایش خشک کرده بودند و در سراسر زمستان بهنگام استراحت از آن تناول می کنند پذیرائی کردند . ما چند روزی را بدانجا سرگردیدیم و بالاخره درسوم فوریه حرکت کردیم تا اینکه بشهر کوچکی رسیدیم که آنرا میانه می نامند پس اسبان خود را با کاروانسرائی هدایت کردیم و بدانجایی که از افراد خود را به حفاظت آنها گذاشتیم در چهارمین روز فوریه به ساعت دو بعد از ظهر براه خویش ادامه دادیم و از پل سنگی بسیار زیبایی که بروی رودخانه ای بزرگ شده بود و به پائین کوهی قرار داشت که قافلانکوه (امتداد قافلانکوه تبریز) نامیده میشد ، گذشتیم . در قسمت چپ رودخانه قلعه کهنه ای از هم پاشیده شده .

ایرادیدیم و باز از سمت دیگر پل دومرتبه از رودخانه ای عبور کردیم و بکاروانسرائی که چاماتورا می نامیدند رسیدیم و شب را بدانجا بیتوته کردیم و منتظر شتران خویش شدیم که تعداد زیادی از آنها بروز بعد رسیدند . به نیمه روز از شدت برف گاسته شده و بتدریج کم میشد .

هفتمین روز فوریه بود که بشهر کوچکی که زنجانش می نامیدند رسیدیم ، بدینجا باناجروسی برخورد کردیم که قریب به بیست شتر را با محصولات گوناگون بار کرده و بسوی بخارا در حرکت بود . دوروز در این شهر اوراق کردیم و در انتظار بند آمدن برف نشستیم تا سرانجام در روز دهم از شدت برف کاسته شد پس ما براه افتادیم تا بسلطانیه نزدیک گشتیم .

چنین بنظر می آید که این شهر به قدیم شهرت بسزائی داشته ولی حالا از معروفیت آن کاسته شده است . بدینجا نیز مسجد های بسیار زیبایی است که هر کدام گلدسته هایی دارد و در یکی از آنها مقبره پادشاه ایران است که خدا بنده می نامند و درب آن مسی مشک و بسیار قدیمی است .

روز پانزدهم دوباره براه افتادیم و شانزدهمین روز بدهکده بزرگی رسیدیم که کیکا زائین نام داشت . بدانجا تعدادی روسی بودند که بلافاصله بمحض رویت ما جوانی به نزد سفیر آمد و تقاضای پشتیبانی و حمایت نمود و رهائی خود را خواستار شد . او گفت . "تا ناها مرا از یکی از ولایت های دور افتاده روسیه برده اند و چند سال قبل در فارس بفروش رساندند و بدینجا مرا وادار کردند که مسلمان شوم و من تقریباً " زبان مادری خود را بفرااموشی سپرده ام زیرا که مجبور بودم بمک مترجم ، فارسی صحبت کنم " سفیر قول داد که از او حمایت خواهد کرد و از ارباب او پولی را که بابت او پرداخته بود پرسید که در ازاء آزادی او بپردازد . ولی متأسفانه نه تنها جوان آزاد نشد بلکه مورد حمایت هم قرار نگرفت .

بیست و یکم فوریه بکاروانسرای قدیمی که ایدیول نام داشت رسیدیم و شب رادر آنجا بیتوته کردیم و از آنجا بکاروانسرائی دیگر که نامش کاخر بود و در دره ی وسیعی قرار داشت نقل مکان کردیم . آثاری از برف مشاهده نمیشد و آب آشامیدنی درینجا خیلی بد مزه بود . باطایق وارد شدیم که بروی دیوارهای آن بسیاری از اروپائیان مطالبی را

بزبانهای مختلفی نوشته بودند که در زمره آنان نیز آل آرینا منشی سفارت دوک گالستینسکی هم بود که اطلاعات جامعی را در مورد سفیر اینکه از طرف امپراطور بایران فرستاده شده بودند بدست داد.

به سحرگاه روز بیست و دوم براه افتادیم و پس از سه ساعت بکاروانسرای — که دنگی ژیبیانامیده میشد رسیدیم و پس از استراحت کوتاه مدتی دوباره براه خویش ادامه دادیم تا اینکه بساوه رسیدیم.

ساوه باویرانه های خود بنظر می آید که قبلاً " شهری بنام بوده است . این شهر در دره ی وسیع و حاصلخیزی قرار دارد و محصولات آن اغلب میوه ها و سیب بذری است و بقدری آن بزرگ است که تا بحال چنین سیب هائی را در هیچ جا چشم ندیده ام . درختان سبز و خرم آن منظره ی بسیار زیبا و لطیفی را بوجود می آورد . سیل این شهر را در چند سال اخیر بکلی ویران کرده و ب عمران و آبادانی زیادی احتیاج دارد تا بتواند بوضع سابق برگردد .

بیست و پنجمین روز فوریه وارد قم شدیم . در دو مایلی سمت چپ قم کوه عظیمی است که ترکها آنرا گدئون گهازمی نامند و صعود بآن غیر ممکن است . قم یکی از شهرهای پارس است و در وادی بارآور است بوسیله رودخانه ی بزرگی مشروب میگردد و بروی آن پل سنگی زیبایی رابسته اند . بدین شهر کاروانسرای وسیع و مساجد بسیار زیبایی که هر کدام دارای گلدسته هائی است وجود دارد که در یکی از آنها قبر شاه صفی و شاه عباس و پسر اوست و نیز مقبره سادات فاطمی نوه ی پیغمبر صلی الله (حضرت معصومه) با عظمت و شکوهی بس حیرت انگیز قرار دارد و زائرین زیادی از همه نقاط ایران برای زیارت مرقد مطهر او بدینجامی آید و کمکهای مالی جهت حفظ و نگهداری آن میکنند . قم از شهرهای معروف ایران است چاقو شمشیر و خنجر آن شهرت بسیار دارد .

چهاردهمین روز آوریل کاپیتان رثوئل باکشتی به بندر نی زاباد لنگر انداخته بود تا

سفیر را با سترخان برد ولی او نتوانست با آن زمان همراه کاپیتان عازم بشود چون منتظر پیکی بود که از طرف خان برای امر مهمی با صفهان فرستاده شده بود و می‌بایست با خرم‌ماه مراجعت کند و ما بای صبری با انتظار و رود قاصد بودیم تا پس از دیدار او بسوی شماخی براه افتیم .

مورخ و عضو فعال فرهنگستان علوم امپراطوری روسیه بوده است. در سالهای جوانی بخدمت ارتش درآمد و تا سال ۱۸۰۳ م. در قفقاز خدمت میکرد. بسال ۱۸۰۳ بدرجه سرتیپی بازنشسته و قفقاز را ترک گفت. در سال ۱۸۰۵ باز بخدمت ارتش رفت و در سال ۱۸۰۹ بدرجه سرلشگری نائل آمد از سال ۱۸۲۰-۱۸۱۱ در بازنشستگی بسر میبرد و بسالهای ۱۸۲۳-۱۸۲۰ بمدیریت آموزشگاه استان و ارونزسکی انتخاب و از سال ۱۸۲۸ بغضویت شورای وزارت امور خانه درآمد. بوتکوف بسال ۱۸۴۱ عضواصلی فرهنگستان علوم بخش زبان روسی و فولکلور گردید و در سال ۱۸۴۹ بسناتوری انتخاب شد.

بوتکوف مقام برجسته‌ای را در علوم تاریخی روسیه داراست. فعالیت های او بطور فشرده با تخصص علمی او بستگی دارد. خدمات نظامی او بیش از حد شایان توجه است و مقرریزادی از اسناد تاریخی مهمی که در آرشو مخصوص او بصورت یادداشت‌هایی موجود بوده منتشر گردیده است. بوتکوف تعداد بسیاری آثار تاریخی از خود برجای گذاشته است که بخشی از تاریخ گذشته روسیه و چگونگی روابط آن با کشورهای همجوار را تعیین می‌کند مخصوصا " مدارک و اسنادیکه مربوط بزمان خدمت خود در قفقاز است. در یادداشت‌های بوتکوف درباره‌ی تارکو، لویسناکس، دهکده‌ی دارباخ، دربند، کوقبه، شماخی و شرح مجزای راههای (دارباخ تا دربند) و نیز در مورد نیروهای تولیدی مناطق سخن رفته است.

نسخه‌های اصلی بوتکوف راجع به لشکرکشی ۱۷۹۶ م. بسواحل دریای خزر همراه بادیگر نسخه‌های او در فرهنگستان علوم اتحاد جماهیر شوروی است. بدینجانب نیز یادداشت‌های دیگری از بوتکوف درباره شاه امام منصور که بسال ۱۷۹۵ با سارت گرفته شده وجود دارد که هنوز منتشر نشده است.

باکونینا ، واروارا ایوانوونا ، ۱۸۴۰-۱۷۷۳ ص ۴۳۰ .

همسر سرهنگ ولادیمیرسکی است که در سال ۱۷۹۶ هنگام اردو کشی روسیه بفرماندهی ولادیمیرسکی به مناطق ساحلی دریای خزر همراهی میکرد او خاطرات خود را بصورت گزارشنامه ای درباره این لشکر کشی برجای گذاشته است توصیف شهرهای تارکو و دربند و فتح و تصرف دربند بوسیله نظامیان روسی ، باسارت گرفتن خان دربند " شیخ علی " و فرار او بکوهستان و نیز بسیار مطالب جالب دیگری که با گزارشها و خاطرات دیگران کاملا " فرق دارد .

و . باکونینا . قشون کشی ایران بسال ۱۷۹۶ (مجموعه روسیه ، ۱۸۸۷ - شماره ۲) .

این کتاب اطلاعات مفیدی در مورد آذربایجان بدست میدهد .

فهرست نام کسان

آ

۱۶-۱۱-۸	آکاروژنیکوفه پ .
۱۱	آنافدروسوفنا
۱۲-۲۰-۱۰۶-۱۲۴	آفا محمد خان
۲۷	آلماسی
۲۸	آقا بابا
۲۹	آشتیاسی
۴۵	آبوفیان
۴۵	آرقاللسکی
۴۷-۶۸	آتیهت
۶۳	آزاروفسکی : ای .
۷۸	آراک لیان
۷۹	آریلی یان
۹۱	آرونوف ، م . ر

۱۰۲	آقا خانی . م . س
۱۰۶	آتا مان ایزمایلوفسکی
۱۱۴	آشوریان
۱۱۷ — ۱۱۸	آکایف ، ل . س
۱۱۵	آتروپاتن
۱۲۶	آس سلینو
۱۲۷	آذربایجانیان
۱۳۲	آمبروزیو
۱۳۰	آلفونس پامیس د
۱۳۶	آنتونی شرلی
۱۳۸	آفاناسیف

الف

۸ — ۱۰	امير
۱۰	ابراهيم ميرزا
۱۲	احمد خان افغانى
۱۶	الكساندر
۱۹	ابراهيم خان
۱۹	افغانها
۲۰	ابوالفتح خان
۲۶ — ۲۷ — ۲۸ — ۵۵	ايرانيان
۲۸ — ۳۱ — ۱۲۷	ارامنه
۲۸	امامزاده قاسم

الف

٣٠ — ٣٣	امین السلطان
٣٣	احسائی شیخ احمد
٤٧	الکساندرویل
٤٧	ام لخواقان
٤٧	احتشام السلطان
٤٨	امیر نظام گروسی
٤٨	اردبیلی علی اکبر
٤٨	اتابک اعظم
١٢٢	اتابک آذربایجان
٤٩ — ٥٠	امیر نظام السلطنه
٥١	احمد میرزا
٥٥	ارویانیان

الف

۵۶	امير كبير ميرزا تقى خان
۵۶	اميراطور الكساندر سوم
۵۶	انگليسيها
۵۴	احمد شاه
۱۳۷ — ۶۲	امير على بيك
۶۲ — ۶۱	اندى بيك
۶۷ — ۶۶ — ۶۵	ايوانف , س . م .
۶۸	ارمنى
۷۱ — ۷۰	امير نظام
۶۹	امير نظام حسنخان گروسى
۹۱	اشرفيان
۹۲	اسد الله يلف , ك .

الف

۹۳ — ۹۶	اسماھیلیان
۹۶	امویه
۸۴	ابراھیم بیللی
۱۰۷ — ۱۱۶	اسیر نیوف • ك
۱۱۳	ارد شیر دوم
۱۱۴	اورارتو
۱۱۴	اسکیت
۱۲۴	اسماھیلیه
۱۲۵	ای اوخانان
۱۲۶	این نوکین تی
۱۳۱ — ۱۳۲	اوزون حسن
۱۳۴	الیزابت
۱۳۴	ایوان چهارم

الف

۱۳۵	استیفن برولو
۱۳۵	ادواردس، آرتور *
۱۳۷	الکسی بوخارف
۱۴۰ — ۲۹	الکسوس، آدام
۱۴۰	اتوپروک من
۱۴۱	استپان رازین
۱۴۱	اوس مینسکی کاید اتسکی
۱۴۲	اختانگ ششم
۱۴۳	ایزامایلوو

ب

۱۵	باقر خان • محمد
۱۲۳-۳۳-۱۷	بابی
۳۰	باریسوف ، گ
۳۲	بارون رهتر
۳۲	بارووا ، و.و.
۳۹	بائومگارتن
۵۰	باتمان قلیچ شاهزاده
۶۲	بولات بیک
۱۳۸-۶۲	برخوف ایوان
۷۷	باقر خان
۷۸	باقریف
۹۴	بلیاوسکی ، ف
۹۶	بوتسکوی ، ن • س

ب

۹۷	بالایان ، بورپاولوچ
۱۰۶	بر زوفسکی
۱۰۶	باکولی
۱۰۶	بهمیار
۱۰۰	بادی ، م . س
۱۱۹	برار ، ۲۰۹ ..
۱۱۹	بیکرمان ، ای . م
۱۳۱-۱۳۲	باربارو ، جوزا
۱۳۶-۱۳۷	بروئو ، خریستوف تکتاندر
۱۳۷	باریس گابریلوف
۱۳۸	بوخاروف
۱۴۲	بارا دنیا ، ۱ .

ب

۱۴۴ — ۱۴۶

بل

۱۵۰

بوتکوف ، پطرگريگوريوچ

۱۵۰

باکونينا ، وارووارا ايوانوونا

۱۶۲

بونی ياتوف ، م • ز •

پ

۲۲

پوش چين ، ن •

۱۴۹

پيغمبر (ص)

۳۲

پالاکوف

۳۲

پالاشکوفسکی ، س • ی

۳۹

پالمگرن

۶۲	پتروویچ ایوان
۶۲	پرکول بیک
۶۴	پاگروف ، م . ن .
۷۴	پوخی تونوف
۹۳	پطروشفسکی ، ایلیا پاولویچ
۱۰۶	پوتکین پاول سرگیویچ
۱۰۶	پوت تو ، و .
۱۰۶	پاسکویچ الیزابت
۱۲۵	پیگوفکایا ، ن . و .
۱۲۶	پلانوکارین
۱۳۳	پاول ایوی
۱۳۰	پالا سوبلاس

۱۳۰ — ۱۲	تیموریان
۳۰	ترکمن
۳۹	تومانسکی
۵۵	ترکسی
۶۸ — ۵۵	تاتاری
۵۲	تیکرانوف ، ل . ف .
۱۳۸ — ۱۳۷ — ۶۲	تیخوفوف ، میخائیل نیکی تیخ
۶۱	توفیاکین
۶۲	تاجر محمد
۱۰۱	تریسکوی ، و . و .
۱۰۵	توزخمروف ، ر . آ .
۱۱۴	تیکلاپتالا سار سوم

ت

۱۳۹	توخین ، م
۱۴۱	توتلر
۱۳۸	ترسکی یرمولی گریگوریف

ج

۱۹	جبرئیل
۳۴ — ۳۹	جیران خانم
۳۴	جلالیه
۴۵	جعفر آقا
۵۰ — ۴۹	جاوویک
۱۳۴ — ۱۳۵	جین کین سون ، آنتونی
۱۳۵	جانسون

۱۲۶ - ۱۱	چنگیز خان
۱۳۴	چنلر
۱۳۶	چپ من لورنس
۱۳۹	چو چرین ، ای . ای .
۱۴۴	چرکاسکی بکوچ

۱۰ - ۸	حاجی ابراهیم
۱۷ - ۱۱	حاج ابوالقاسم
۱۳	حسام السلطنه
۱۱	حاجی حسن علی یف
۱۴	حضرت امام رضا ع
۱۵	حاجی آقا

۳۰	حاج شیخ هادی
۵۰ — ۴۹	حاجی صدر الملک
۴۹	حاج قاسم
۴۹	حاج میرزا جواد
۴۹	حاج میرزا حسن
۵۰	حاج کریم امام جمعه
۵۰	حاج میرزا هاشم
۵۱	حاج میرزا محسن
۶۱	حاجی خسرو
۷۲ — ۷۱	حاجی فراش
۷۶	حاجی محمد خان
۸۴	حاجی مراد

۸۸	حیدروف ، م . خ
۹۴ — ۹۶	حضرت محمد (ص)
۱۲۴	حسن ابن صباح
۱۳۶	حسین بیك
۱۴۹	حضرت معصومه ع

۴۹	خان مکی
۸۳	خاشیچاب ، آ .
۹۶	خراجیان
۱۰۲	خاقانی شیروانی
۱۰۶	خمسرو میرزا
۱۴۸	خدا بندہ

د

د بهر السلطان ٤٧

د مین ، آ . ای ٩٨

د اویدوف ١٠٦

د اندامایف ، م . آ . ١١٢

د یاکونوف ، ایگور میخائیلویچ ١١٤

د اخستانی ١٤١

دوف ١٤٦

دوک کالستینکی ١٤٨

ذ

ذوالفقار ١٩

۱۱	رافیل نیکی تیچ یز نایوف
۵۶-۲۷	روسی
۳۰	روحانیان
۵۷-۵۵-۳۹	ریت تیخ ، آ . پ .
۶۲	رومود انوفسکی
۷۶-۷۴-۷۲-۷۱-۷۰-۶۹-۶۸	رحیم خان سردار
۱۱۸-۱۰۰-۹۲	رضاخان
۱۲۶	روبروک ، ولهم
۱۲۷	روبروک
۱۲۸	روستی چیانو
۱۳۶-۱۳۷	رودلف دوم
۱۴۶	ریکارد ازوویت
۱۴۹	رئوتل

ز

۲۰	زندیه
۲۰	زکی خانه
۳۹	زارودنی
۵۱	زهر همایون
۶۱	زوبنگورسکی، آندری دمیتروویچ
۱۲۱	زینوف یوف، ایوان الکساندر ویچ

ژ

۱۱۶-۵۵	ژیرال گاردان
۶۲	ژیروف زاسکین الکساندر ویچ
۱۱۶	ژیرال بناسین

۱۰	شاهوردیخان
۱۰	شاهروندی ، عباس
۱۰۶-۱۲	شاه عباس کبیر
۱۱۳-۱۱	شاه اسماعیل صفوی
۱۱	شافیوف
۱۹	شاه سلطان حسین
۱۹	شاه عباس سوم
۱۳۴-۱۹	شاه طهماسب
۳۰	شاه حسین
۴۵	شمشاد یثوف
۳۱	شیرازی

۴۹-۴۸-۴۷	شجاع السلطنه
۴۹	شیخ طلی خان
۵۱-۵۰	شاپشال
۷۷-۵۴-ط	شاهسون
۶۸-۶۶-۱۴۹-۱۳۹-۱۳۶-۱۳۸-۱۳۷	شاه عباس اول
۷۶-۷۴-۶۹-۶۸	شهربانلو
۹۲	شیخ خزعل
۱۰۲	شهبستری محمود
۱۰۲	شیروانی زین العابدین
۱۰۶	شیخ منصور
۱۰۷	شاه عبدالعظیم
۱۱۳	شاهپور

۱۱۳	شاهپور دوم
۱۲۵	شاخمالی یف. ا. م.
۱۳۷-۱۳۶	شاه اوزون حسن
۱۳۸	شاخماتوف گریگوری
۱۳۹	شاخماتوف
۱۵۰	شیخ علی
۱۵۰	شاه امام منصور
۱۴۹	شاه صفی

۱۳	سلطان مراد میرزا
۲۰	سعید میرزا
۲۷	سولدی
۳۱	سکینه
۳۱	سورچی

۳۹	ساخالنسکی ای ، ف
۵۰—۴۹	سالارالدوله
۵۴	ساباسینسکی ل آ
۵۸	سولوفکین آ ، ن
۷۷	سعید الملك
۷۵	ستارخان
۱۱۳	ساسانیان
۱۱۴	سکاها
۱۲۲	سلجوقیان
۱۲۴	سترایوا و ، ن
۱۳۰	سوتوما میروف
۱۳۰	سانکت
۱۳۰	سالاسار

۱۳۳ - ۱۳۲

سینوفو.

۱۳۹

سوخانوف آرتمی

۱۴۹

سادات فاطمی

ع

۸

عاس خان

۱۳۱-۱۳۰-۱۹

عثمانیان

۱۹

عثمانی

۱۹

علیشاه

۳۰

علی مراد

۲۸

علی علیه السلام

۴۵

علی اشرف آقا

ع

۷۶-۴۸	عین الدوله
۱۰۶-۷۸-۵۵	عباس میرزا
۵۵	عرب
۶۱	علی خسرو
۸۵	عهد الله یف-ک . ب
۸۹	عهد الرحمانیوف , آ
۹۶	عباسیان
۱۱۴	علائیان
۱۲۳	علی یفام من

غ

۱۱	غزنوی , سلطان محمود
----	---------------------

۷۸-۵۵-۴۷-۱۳	فتحعلیشاه
۳۰	فیزاروف، آ، پ.
۴۷	فیلاندی
۴۸	فرانسویان
۴۸	فرنگیان
۳۱	فاطمه سلطان
۴۲	فدروف، پ، م.
۶۱	فدورایوانوویچ
۱۱۵	فروریشتش
۱۴۰	فرید ریخ سوم

۱۹	قلی میرزا
۶۹	قلی شاه
۱۹	قاجار
۴۷	قوام الدوله
۷۱—۷۰	قرچه داغیان
۶۸	قره پاپاخس
۸۴	قلی خان مهدی
۹۶۹۳	قرمطیان
۹۳	قدریان
۱۰۲	قره باغی ، یوسف
۱۲۸	قہلای قاآن

۵۱-۲۹

صدر اعظم

۲۹

صوفیان

۸۰

صنیع الدولہ (اعتماد السلطنہ)

۱۰۲

صائب تبریزی

ط

۴۵

طاہر یاشا

ظ

۵۱-۵۰-۴۸

ظل السلطان

۳۴-۳۰-۶

۱۹	كشمش ريف , ا , س
۲۰	كريمخان
۲۱	كالوشكين
۳۴—۲۶	كورماكوف , ن , ن
۲۶	كورپائى روف , آ , م
۳۰	كوسا گوفسكى , وا :
۳۱	كليمان
۴۵	كارسلئى
۵۵	كرد
۵۹	كاسكى , شاهزاده بكوپچ

۵۹	کنت وایلوویچ
۷۰	کربلائی فاضلی
۸۰-۸۱	کاری آندر، ا .
۹۵	کلیموویچ، ای. ل .
۹۶	کاپرینوی، ن . ب .
۱۰۸	کایم . ک
۱۱۳	کاریژومانس
۱۱۴	کشتربتی
۱۱۴	کوتیان
۱۲۱	کوروستوف سوف، ای
۱۲۷	کارپینس، پلانو

ك

۱۳۱ — ۱۴۰	کلاوېخو
۱۳۱	کاتارینوزنو
۱۳۱ — ۱۳۲	کونتارینی
۱۳۳	
۱۳۳	کلمت پتا
۱۳۶ — ۱۳۷	کاکاش ، استغان
۱۴۰	کراسیوس ، فیلیپ

گ

۲۶	گوریائی نف
۳۱	گبری
۶۱	گریگری بوریسویچ واسیل چي کوف
۸۵	گورلیکوف ، س ، گ

۹۹	گلو خودد ، و ، س
۱۰۲	گیوشفاب ، ز
۱۰۲	گنجوی نظامی
۱۰۶	گریبایدوف
۱۱۱	گرانوفسکی، آ. آ.
۱۱۵	گئوماتا
۱۱۶	گودوویچ
۱۲۷	گرجیان
۱۳۰	گرمان سان چن د
۱۳۰	گوسد
۱۳۶	گئورگ آکولاست

۲۰	لطفعلی خان
۲۶	لومینکی ، س .
۴۵	لا ریس ملیکوف
۵۶	لر
۷۴	لیاخوف
۱۱۳	لوکونین و ، گ
۱۱۴	لولوپیان
۱۲۶ — ۱۲۷	لودوویک نهم
۱۲۷	لزگیان
۱۴۳	لرد روندو
۱۴۱	لاهیایگین ، آ ، م

۱۰	واسیلی محمد
۳۷	واسیل یف
۵۱	ولوف
۶۱	وسلوفسکی ای ، ن
۶۱	واسیلی واسیل یوچ
۹۴	ولوف، م. آ.
۱۱۰	ویلی چفسکی، ۹
۱۲۱	ویلس
۱۲۹	واسیلی مامیریف
۱۳۳	واسیل ایوان

۱۳۹	ولکولنسکی
۱۴۴—۱۴۳—۱۴۲	ولینسکی ، آرمیجی پتروویچ
۱۵۰	ولادی میرسکی

۹۳	مرجیان
۹۳	معتزلیان
۹۶	ماسه ، آ
۹۶	مهاجران
۱۲۷—۹۶	مغولان
۹۶	مسیحیان

۱۰۲	محمد فضلی
۱۰۳	محمدوف ، ن ، م
۱۰۴	مراغه ای اوحدی
۱۰۴	محمدوفش . ف .
۱۰۸	ماگیل یف ، گ
۱۱۴	ماننا
۱۱۵	ماد
۱۲۰	مامانتوف ، ن . پ
۱۲۶	مانقوخان مغول
۱۲۶—۱۴۲—۱۴۹—۱۴۸	مارکوپولو

۱۲۸	ما ف فتودر
۱۳۰	محمد القاحس
۱۳۸	میخائیل رومانوف
۱۳۹	میخائیل پتروویچ

هـ

۵۹	هولمن
۱۱۲	هخامنشیان
۱۱۴	هوریان
۱۱۵	هخامنشی

۱۳۴-۱۲۱-۸۱-۸۰-۷۹-۷۸

ناصرالدینشاه

۵۶-۴۸-۴۷-۴۶

۱۲

نظربیک

۹۲-۲۰-۱۹-۱۲

نادرشاه

۹

نواب هندی

۱۵

نظیر

۲۶

نیاکس یف، ف، ی

۷۱-۵۱-۵۰

نظام السلطنه

۴۸

نایب السلطنه

۶۱

نیامت

۷۰

نصرت السلطان

۱۰۲	نظامی گنجوی
۱۰۲	نظامی هاد الدین
۱۰۴	ناگوبوسکی داری
۱۰۲	نظامی هاد الدین
۱۱۳	نرسی
۱۲۹	نی کی تهن آفاناسی
۱۳۳	نووکوسکی

۱۶	یائوگارتن آ، ف
۱۹	یوسف زائی
۲۸	یونانیان
۷۷	یهرم
۷۸	یهودیان
۸۲	یوزفوس، ف.
۱۱۹	یابوئیل
۱۲۵	یاموسکی، ز، ای
۱۳۰	یایئود
۱۴۱-۱۴۲	یان استریس

Абдуллаев, Б.Г.

Из истории северо-Восточного Азербайджана в 60-80х гг. 18в. Баку. Изд. АН. Азерб. 1958.

210ст.

Абдурахманов, А.

Азербайджан во взаимоотношениях России, Турции и Ирана в первой половине 18в. Баку, Изд. АН Азерб.

ССР. 1964.

98ст.

Агаев, Л.С.

Иран в период политического кризиса 1920-1925гг.

"вопросы внешней политики". Москва, Изд. "Наука", 1970.

208ст.

Агаев, Л.С.

Иран: внешняя политика и проблемы независимости 1925-1941гг. Москва. Изд. "Наука". 1971.

358ст.

Алиев, М.С.

Очерки новой истории Иран "19-начало 20в."Москва.

Изд."Наука", 1978.

202ст.

Араклян, А.

Избиение Евреев, исторический роман из жизни персии

Шахриара, перевод Д.Д.Пагирев.СПБ.1913.

248ст.Иллюстрация.

Арунова, Р.М. и К.З.Ашрафян.

Государство Надир-Шаха Афшара.Очерки общественных
отношений в иране 30-40-х годов 18века.Москва, изд.

Вос.литературы, 1958.

282ст.

Асадулаев, К.

Свержение династии Каджаров в Иране"1920-1925гг."

Душанбе.Изд."Донеш".1966.

166ст.

Атрпет

**Мамед-Али шах, народное движение в крае льва и
солнца, Александрополь, 1909.**

146ст.Иллюстрация.

Атрпет

**Рахим-Хан Сардар, народное движение в стране льва
и солнца, 1910.**

40ст.Илл.

Бади, М.Ш.

**Городские средние слои иран.Москва,Изд."Наука".1977.
230ст.**

Балаян, П.Б.

**Международные отношения Ирана в 1813-1828гг.Ереван,
Изд.АН.Армянской ССР,1967.**

295ст.

Белявский, Ф.

Ислам и культура Арабов. Москва. С-Пет. Изд. М. О. Вольер.

1913.

70ст.

Берар, В.

Персия и персидская Смута, перевод с французского

А. Павловича. Изд. "Брокгауз-Ефрон". 1912.

300ст.

Буниятов, М.З.

Государство Атабеков Азербайджана "1136-1225годы".

Баку. Изд. "Элм". 1978.

270ст.

Веселовский, И. Н.

Памятники дипломатических и торговых сношений
московской Руси с Персией. СПб. 1890-1892.

2 том.

Вильчевский, О.

Курды введение в эническую историю курдского
народа. Москва. Изд. АН СССР. 1961.

165 СТ.

Гейдаров, А. М.

Ремесленное производство в городах Азербайджана
В 17 в. Баку. Изд. АН. Азерб. ССР. 1967.

199 СТ.

Геюшев, Б. З.

Очерки по истории Азербайджанской философии. Баку.
Изд. АН. Азерб. ССР. 1966.

346 ст.

Глуходед, С. В.

Проблемы экономического развития Ирана "20-е 30-е Годы"

Глуходед, С.В.

Проблемы экономического развития Ирана "20-е-30-е
годы". Москва. Изд. Наука, 1968.

198ст.

Гореликов, С.Г.

Иран. Экономико-географическая характеристика. Москва,
Гос. Издательство Геог. литературы, 1961.

351ст.

Грантовский, А.Э.

Ранняя история иранских племен передней Азии. Москва,
Изд. "Наука". 1970.

293ст.

Ибрагимбели, Хаджи Мурат.

Россия и Азербайджан в первой трети века "из военно-политической истории". Москва, изд. Наука. 1969 .

287ст.

Иванов, С.М.

Иран в 60-70-х годах 20 века. Москва. Изд. "Наука". 1977.

270ст.

Иванов, С.М.

Иран сегодня. Москва, изд. "Наука", 1969.

194ст. Иллюстрация.

Иванов, С.М.

Рабочий класс современного Иран. Москва, изд. "Наука" 1969.

262ст. Иллюстрация.

Дандамаев, А.М.

Иран при первых Ахеменидах "6в. до н.э.". Москва, изд.

Вос. литературы, 1963.

288ст.

Данциг, М.Б.

Русские путешественники на ближнем Востоке, Москва,

изд. "Мысль". 1965.

270ст.

Демин, И.А.

Сельское хозяйство современного Ирана. Москва, изд.

Наука. 1967.

227ст.

Дьяконов, М.И.

История Мидии от древнейших времен до конца 4 века

н.э. Москва, Ленинград, изд. АН СССР, 1956.

185ст. Карта. Илл.

Каэм, Г.

Персидские Земли или "новая Апельсиния. Изд. Г. К.

Мегилева, 1914.

132ст.

Кишмишев, О. С.

Походы надир-Шаха в Герат, Камдегар, Индию и события
в Персии после его смерти. Тифлис, изд. военно-историчес-
ким отделом при штабе кавказского военного округа. 1889.

303ст. Карта Персии.

Климович, И. Л.

Ислам, издание второе, дополненное. Москва, изд. "Наука".
1965.

333ст.

Ковиандер, В.

Путешествие Шаха Наср-эд-дина по Мазандерану. "собст-
венный Его Величества дневник" перевод с персидского В. К.
СПБ. 1887.

60ст.

Кориандер, Э.

Пребывание Шаха Насрэддина в России во время первого путешествия Его Величества по Европе в 1878 году. "Извлечение из собственного Его Величества дневника", перевод с персидского горного инженера Э.Кориандер.СПб1889.

51ст.

Ломницкий, С. "Рэджап".

Персия и Персы, эскизы и очерки 1898-1899-1900гг.СПб, изд.А.С.Суворина.1902.

405ст.Иллюстрация.

Луконин, Г.В.

Иран в 3 веке, новые материалы и опыт исторической реконструкции.Москва.изд."Наука".1979.

173ст.Иллюстрация.

Луконин, В.Г.

Культура сасанидского Ирана.Иран в 3-5вв.очерки истории культуры.Москва, изд."Наука", 1962.

237ст.Иллюстрация.

Мамедова.М.Н.

Кооперация в Иране.Москва,изд."Наука".1973.

142ст.

Мамонтов,Н.П.

Очерки современной персии.Спб,1909.

204ст.

Маннанов,Б.

**Из истории русско-иранских отношений в конце 19-начал
20 века.Ташкент,изд."Наука".Узбек.ССР.1964.**

154ст.

Мауринг,И.Э.

**Пособие к лекциям по истории Востока,составленное
студентами факультета восточных языков.СПБ,1901.**

125,129ст.

Массэ,А.

**Ислам,очерки истории перевод с французского.Москва,
изд.восточной литературы,1961.**

228СТ.

Минорский, Ф.В.

Курды. Заметки и впечатления. Петроград, 1915.

43ст. Иллюстрация.

Минорский, Ф.В.

Турецко-персидское разграничение. Петроград, 1916.

42ст. Карта. Иллюстрация.

Мюль-Рустем.

Персия при Наср-эдин-Шах с 1888г. Очерки в рассказах.

СПБ. 1897.

180ст. Иллюстрация.

Мицкевич, А.

Посещение каспийской флотилии персидским Шахом

Кронштадт, 1866.

28ст.

Нагуевский, И.Д.

Обозрение персидских монет, хранящихся в музее этнографическом императорского казанского университета.

Составил Д.И.Н. профессор императорского казанского университета. Казань. 1892.

137ст.

Огородников, П.

Очерки Персии. СПб. Изд. "Всемирный путешественник". 1878.

396ст.

Огородников, П.

На пути в Персию и прикаспийские провинции ее. СПб., 1878.

331ст.

Огородников, П.

Страна солища. СПб., 1881.

353ст. Карта.

Озаровский, И.

Опыт военного обозрения закавказья. Шестая дистанция
Ванской кордонной линии. СПб. 1883.

187ст. Карта.

Петрушевский, П. И.

Ислам в Иране в 7-15 веках "курс лекций". Ленинград,
изд. ленин. университета, 1966.

398ст.

Потте, В.

Кавказская война в отдельных очерках, эпизодах, леген-
дах и биографиях. Том 3 персидская война 1826-1828г.

Издание 2-3-е. СПб. бережовский, 1888.

В 2-х томах.

Погребова, Н. М.

Иран и закавказье в раннем железном веке. Москва, изд.
"Наука". 1977.

182ст. Иллюстрация. Таблица.

Пушкин, Н.

Каспийское море. Гидрографическое описание и руководство для плавания изд. 1877 года. СПб. изд. главного гидрографического управления, 1897.

327 ст. Карта. Таблица.

Риттих, А. П.

Сборник средне-азиатского отдела. Выпуск 1. СПб. 1907.

210 ст.

Содержание: Персидский залив во всемирной истории. Размеры персидского залива. Городиезд в 1898-1899 гг "восточная Персия".

Риттих, П. А.

Поездка в Персию и персидский Белухистан в 1900 году. СПб. 1903.

62 ст. Иллюстрация.

Риттих, А. П.

Политико-статистический очерк Персии. СПб, 1896.

292 ст.

Смирнов, Н.К.

Перевозочные средства Персии.

32ст.

Смирнов, Н.К.

Русско-персидская война 1803-1813 годов с персидской точки зрения.

70ст.

Собоцинский, А.Л.

Персия статистико-экономический очерк. СПб, 1913.

320ст. Карта. таблица.

Собоцинский, А.Л.

Персия статистико-экономический очерк. Посвящается Его Императорскому Величеству Султан Ахмед-Шаху. СПб. 1913.

322ст. Диаграммы. Карты.

Соловкин, А.Н.

По южному побережью Каспия "Астрабад-Мазандаран-Гилян". Петроград, 1916.

172ст. Иллюстрация. Карта.

Строева, В.Л.

Государство исмаилитов в Иране в 11-13 вв. Москва,
изд. "Наука", 1978.

Ст. 272.

Строева, В.Л.

Государство Исмаилитов в Иране в 11-13 вв. Москва,
изд. "Наука", 1978.

273 ст.

Тигранов, Ф.Л.

Из общественно-Экономических отношений в Персии.
Сводка путевых материалов и наблюдений о землевла-
дении, податной "маллат" и административной системах-
дополнительная записка о гакиматы Ардабиль. СПб, 1909.

161 ст.

Трубецкой, В.В.

Бахтиары "оседло-кочевье племена Ирана". Москва, изд.
"Наука". 1966.

218 ст.

Тузмухамедов, А.Р.

Советско-Иранские отношения "1917-1921". Москва, изд.
Имо, 1960.

94ст.

Уильс. Доктор.

Современная Персия, картинки современной персидской
жизни и характера, перевел с английского И.К.СПБ, 1887.

279ст.

Хашаб, А.

Экономическое положение современной Персии. и ее тор-
говля с прочими странами.СПб, 1912.

184ст.

Изефович, Т.

Договоры России с Востоком. Политические и торговые.
СПб. 1869.

272ст.

Ямпольский, И.З.

Путешественники об Азербайджане. Под редакцией Э.М.
Шахмалиева. Баку, издательство АН. Азербайджанской ССР.
1961.

497ст.